

1976/77:64

Nr 64

Torsdagen den
3 februari 1977

Torsdagen den 3 februari

Kl. 10.00

*Allmänpolitisk
debatt*

§ 1 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1976/77:60 och 65 till arbetsmarknadsutskottet

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1976/77:1336–1340 till näringsutskottet

1976/77:1341 till arbetsmarknadsutskottet

1976/77:1342 och 1343 till näringsutskottet

§ 3 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen

1976/77:90

§ 4 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr PERSSON i Karlstad (s):

Herr talman! Värmlands län är ett av de många skogslän som dagligen brottas med sysselsättningsproblem. Genom nettoutflyttningen från slutet av 1950-talet fram till 1974 minskades befolkningen i Värmlands län med inte mindre än ca 12 000 personer. De som lämnade länet befann sig i de yngre och produktiva åldrarna, vilket innebär att ålderssammansättningen blir ogynnsam. I länets nordligaste delar, i Torsby kommun, är ålderssammansättningen skrämmande. I de västra och norra förvaltningsregionerna är ungefär var femte person 65 år eller mer. Den ogynnsamma ålderssammansättningen medför samtidigt ökade kostnader för kommunens och länets invånare genom åldringsvård och närservice. Samtidigt minskar länets skatteinkomster. Under de senaste tre åren har situationen dock ljusnat, och vi har kunnat notera en, om än blygsam, befolkningsökning, som till stor del beror på de utlokaliserade verken – ett välkommet tillskott till Värmland.

Vi värmlänningar och karlstadsbor är synnerligen nöjda med de till Karlstad utlokaliserade verken, och många i dem, för att inte säga de allra flesta, känner sig i dag som acklimatiserade karlstadsbor och värmlänningar.

Sedan försvarsutredningen lagt fram sitt betänkande har vilda rykten cirkulerat om att försvarets sjukvårdsstyrelse återigen skulle drabbas av personalomflyttningar och omorganisation. En olycklig formulering, medveten eller omedveten, i majoritetens skrivning i försvarsutredningens betänkande har vållat en inflammerad debatt bland berörd personal

i Karlstad. Det har skapat oro bland den nyss utlokaliserade personalen. Så sent som i april 1976 utlokaliserades försvarets sjukvårdsstyrelse till Karlstad och Värmland. Jag och många andra värmlänningar, inte minst den berörda personalen, frågar sig vad som är på färde: Tvingas vi återigen att flytta på oss, när vi nu börjat trivas i Karlstad?

Jag har full förståelse för att personalen reagerar och känner djup oro inför framtiden. Det kan ju inte vara vettigt att den av riksdag och regering beslutade och genomförda utlokaliseringen av statliga verk nu skall börja rivas upp och att nya flyttströmmar till annan ort förestår.

Herr talman! Jag tror att det skulle vara av utomordentligt stort värde, om man redan när man skriver direktiven till utredningen om hela krigs-sjukvården slår fast, att den nyss genomförda flyttningen och omlokaliseringen till Karlstad på intet sätt får äventyras. Inom utredningen bör man i alla fall diskutera frågan, ingående studera de regionalpolitiska verkningarna av en eventuell omorganisation och i mycket hög grad ta hänsyn till de investeringar som gjorts i Karlstad och till personalens situation. Vi i Karlstad kan under inga förhållanden tänka oss in i den situationen att nyss utlokaliserade verk och enheter skall slås sönder. Under alla förhållanden måste någon form av statlig verksamhet ersätta framdeles eventuellt förlorade arbetstillfällen i Karlstad.

Herr talman! Ett offentligt uttalande från ansvarigt håll, och då närmast av någon företrädare för regeringspartierna, bör redan i dag göra klart vad som menas med att flytta stora delar av sjukvårdsstyrelsen till andra organ. Jag vet att det skulle skapa lugn och arbetsro för personalen vid försvarets sjukvårdsstyrelse i Karlstad.

I övrigt kan vi värmlänningar snart sagt varje dag ta del av varsel och personalinskränkningar i företaget. Nu senast har oroande rapporter influtit från Filipstadsområdet, där det dominerande företaget Wasabröd AB signalerat stor tveksamhet till fortsatta kapacitetsinvesteringar. Töcksfors Verkstads AB har vid tre fabriker varslat om korttidsvecka. De fabriker som berörs av varslet ligger i Töcksfors, Årjäng och Koppom i västra Värmland. Såväl Öst- som Västvärmland är således hårt drabbade av konjunktursvackan.

Då näringslivet sviktar och friställer personal är länsarbetsnämnderna vana att få klara besked om att sätta in selektiva åtgärder i form av beredskapsarbeten på vägar etc. I år har vi fått en något annorlunda situation, och många regioner säger att det inte ges tillräckliga och i många fall inga medel alls till angelägna vägprojekt.

Torsby i Nordvärmland är en kommun bland många som brottas med stora sysselsättningsproblem, och där finns många angelägna projekt. Ett av dessa är tillfartsvägar och bro vid Värnäs. Länsarbetsnämnden har en rad projekt som den i samråd med vägverket är beredd att igångsätta med mycket kort varsel, och jag tror att våra vänner i Stället och Torsby skulle uppskatta om pengar ges till nämnda aktuella projekt.

Allt är således klappat och klart – det fattas bara pengar och klartecken från AMS. Ge AMS direktiv att omgående sätta i gång väg- och brobyggen

– ge dessa bygder pengar och infria de förväntningar som där finns! Så sent som i går pratade jag med ansvariga på länsarbetsnämnden, och de väntar fortfarande på besked från AMS om medel för att igångsätta dessa projekt.

Möjligen kan ett tidigare cirkulär från AMS om att skjuta på vägbyggen eller omprioritera till andra objekt ha inverkat och fortfarande inverka negativt på en ökad satsning på vägbyggen. Jag är medveten om att kostnaderna per dagsverke inkl. maskinkostnader kan bli relativt stora, men detta oaktat måste medel satsas på bro- och vägbyggnader, inte minst de som från regionalpolitisk synpunkt är synnerligen värdefulla för transporter och kommunikationer. Den lokala LO-sektionen i Torsby har i brev till arbetsmarknadsministern pekat på denna fråga, och vi förväntar oss snara besked.

När det sedan gäller stål- och järnbranschen vet vi att det där finns en tilltagande oro. Människors yrkeskunnande och trivsel med sitt jobb, industrier, bostäder och samhällets investeringar på stålorterna måste tas till vara. De orter där det inte framdeles kommer att vara möjligt att driva stålindustri i samma omfattning som hittills måste få sysselsättning som ersätter bortfallet av arbetsplatser. Dessutom har vi i dag på dessa orter en betydande undersysselsättning bland kvinnorna. Också detta är en angelägen uppgift att klara.

Hemma i Värmland med dess bruksorter, där *ett* företag dominerar, såsom Uddeholmsbolaget, finns många frågetecken. Många arbetare och tjänstemän, kommunalmän och underleverantörsföretag känner stark oro inför framtiden. Vi har ett par orter som nu förväntar sig besked från regeringen. Det gäller bl. a. Hagfors, varifrån två lokaliseringsärenden nu ligger på regeringens bord.

Herr talman! Jag har full förståelse för att ett regeringsskifte kan ställa till med en massa tidsödande processer, men eftersom dessa två lokaliseringsärenden legat på regeringens bord alltsedan september månad 1976 kräver vi besked. Jag vill starkt understryka vikten av att handla – och handla snabbt.

Ett tredje ärende är en lokaliseringsansökan från Storforsdivisionen. Den har också behandlats av arbetsmarknadsstyrelsen med tillstyrkan. Även detta ärende ligger nu och väntar på regeringens beslut. Investeringen i Storfors har på intet sätt samband med den pågående utredningen om järn- och stålbranschens framtid utan kan helt särbehandlas med hänsyn till den nya och särpräglade process som det gäller.

Herr industriminister! Vi värmlänningar är inte vana vid att vänta så här länge på besked. Ge bruken i Hagfors och Storfors besked! Om de inte får sådana, är jag rädd att det välbekanta ordspråket "medan gräset gror, dör kon" kan bli tillämpligt. Om det inte lämnas positivt besked om dessa högaktuella investeringar hinner konkurrenter i Europa och Japan göra både innovationer och investeringar och skapa försäljningsorganisationer för liknande produkter.

Samhället måste aktivt engagera sig i stålindustrins problem och i sam-

band med förestående strukturförändringar långsiktigt lösa dessa frågor. De enskilda företagen och det privata näringslivet i sin helhet har inte möjlighet att ensamma klara utvecklingen inom stålindustrin. De senaste månadernas varsel har klart dokumenterat oförmågan hos många enskilda företag inom branschen. Uddeholmsbolaget i Värmlands län är ett av många företag som råkat in i en kris, och utan att ta till överord tror jag och många med mig att Uddeholmsbolaget inte i tid har sett om sitt hus. Under högkonjunkturer har aktieägarna fått riklig tilldelning på sina aktier, och företaget har inte i tid satt i gång produktutveckling för att möta konkurrenter på den internationella marknaden. I dag får arbetare och tjänstemän skörda frukterna av koncernens låt-gå-politik.

Jag vill samtidigt understryka att om samhället skall gå in med lån och bidrag till ett företag bör det också ges insyn i företaget, via samhällsrepresentanter.

Vi socialdemokrater har i en stor näringspolitisk motion, med Sven Aspling som första namn, aktualiserat och efterfrågat en rad konkreta åtgärder inom näringslivet i Värmlands län. Utöver järn- och stålindustrin finns papper och massa, och vi har skogen. Många bolag, bl. a. Uddeholmsbolaget och böndernas eget företag Vänerskog, har aktualiserat vissa personalinskränkningar på grund av inköp av mastodontmaskiner inom skogsnäringen. Självfallet skall vi inom skogsnäringen tillvarata möjligheter till rationaliseringar och med ökad mekanisering ta bort de tyngsta jobben. Men denna process får inte gå alltför snabbt, och den bör under alla förhållanden ske med stort hänsynstagande till arbetstagarnas intressen. I intimt samarbete med berörda fackförbund bör man skapa andra arbetstillfällen inom skogsbruket, t. ex. genom skogsvårdande åtgärder och ökad vidareförädling av länets skogsprodukter.

I det sammanhanget kan man också nämna att den knappa tillgången på råvara är bekymmersam. Vi importerar i dag inte mindre än ca 35 % av den värmländska industrins råvarubehov inom massa och trä.

Vi tror inte, herr talman, att de s. k. fria marknadskrafterna kan skapa sysselsättning och samtidigt fylla råvarubehovet; här måste skapas vissa ramar, där arbetstagare, samhälle och näringsliv kan ges instrument för att klara framtiden.

Vi värmländska socialdemokrater har tillsammans med våra partikolleger på Gävleborgs- och Dalabänkarna väckt en motion om att tillskapa en fond av typ Norrlandsfonden, som kan ge oss tillräckligt andrum i den nu rådande bekymmersamma situationen. Motionen, med Åke Gillström som första namn, ger en rättvis bild av de s. k. södra skogslänens prekära situation.

När det sedan gäller gruvhanteringen har Bergslagen av tradition varit en viktig inkomst- och sysselsättningskälla. Vi motionärer anser att statsmakterna bör tidigarelägga kartering, prospektering och vissa andra åtgärder, och Sveriges geologiska undersökning (SGU) bör få direktiv att sätta i gång inventeringen tidigare.

Herr talman! Om vi värmlänningar skall kunna uppnå det av riksdag och regering tidigare fastlagda målet när det gäller befolkning och systerställning, måste regeringen snarast vidta en rad åtgärder. Vi måste t. ex. få transportstöd till Vänertrafiken. Vi har i många år efterlyst transportstöd, och vi förväntar oss att sådant stöd i en eller annan form snarast införs. Den tillsatta utredningen bör med förtur behandla Väner och stödet till sjöfarten.

Vi har också aktualiserat behovet av ökad inplantering av lax och öring till Väner. I en motion har vi tillsammans med partivännerna i Skaraborg och Älvsborgs Norra begärt att man tillvaratar de naturliga förutsättningar som finns i Vänerområdet. Den förra regeringens målmedvetna politik på miljöområdet har gett resultat. De borgerliga med centern i ledningen har nu möjlighet att vid kommande riksdagsbehandling av våra motioner genom handling åstadkomma konkreta resultat.

Herr talman! Centerns löfte om 400 000 nya jobb kanske blir det svåraste att infria. Jag satt i går kväll och lyssnade litet förstrött till kammardebatten och hörde då att förste vice talmannen Torsten Bengtson menade att vi socialdemokrater lagt fram ogenomtänkta oppositionsförslag. Jag är inte lika säker på, herr Bengtson, att människorna ute i byarna upplever det så. I ett senare genmäle till fru Leijon framkom det att centerns tal om de 400 000 nya jobben endast var och förblir en målsättning. Hemma i Värmland har vi ett talesätt som säger att "vi värmlänningar löver och löver mycke". Jag skulle, herr talman, kunna föra in herr Bengtson under den rubriken. I enlighet med den centrala doktrinen från centern åkte centerns ledande män, bland andra Bertil Jonasson och andra centerrepresentanter från länet, omkring och utlovade att Värmland skulle få 7 000 nya jobb. Var finns de jobben i dag? Det frågar arbetare och tjänstemän ute på bruken. Jag tror att den timman skall komma när man inte längre kan säga att detta var en målsättning – man kan inte bara "löve och löve" i all framtid! Det ströddes omkring en mängd löften om jobb i valrörelsen i september, men när får vi de utlovade jobben, herr industriminister? Politik är att vilja, men politik är också att infria givna löften!

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Majoriteten av de talare som varit uppe i denna debatt har i ett eller annat sammanhang omnämnt Norrbotten. Det må därför inte förmenas mig, som kommer därifrån, att ägna det mesta av min debattid, för att inte säga hela debattiden, åt det länet.

Norrbotten har alltid varit ett kontrasternas län. Länet har haft en fåtalig befolkning, och det har många gånger ansetts fattigt, men det har trots sin fattigdom kunnat svara för en mycket stor andel av den export av olika råvaror som har gett landet det välstånd vi ändå har. Norrbotten har under långa tider svarat för 12 % av landets export.

Trots den situationen har vi under flera perioder varit otroligt illa ute. Det är inte alltför länge sedan länsstyrelsen i Norrbotten i en av sina

länsprognoser redovisade att vi stod inför en landsdelskatastrof som en följd av den utarmning som hade skett framför allt under 1950- och 1960-talen. Då var det inte fråga om att bygga upp Norrbotten, utan att i så stor utsträckning som möjligt flytta människorna från glesbygden. Det var den tidens medicin. Man skulle inte, som den föregående talaren sade, driva rationaliseringsprocessen relativt sakta, utan man skulle tvärtom driva den så snabbt som möjligt och se till att människorna flyttades bort från bygderna för att ges sysselsättning på andra håll. Det kallades, bl. a. i den socialdemokratiska Stockholmspressen, för den glädjande folkvandringen, och inte minst LO var helt inställd på just den sortens politik.

Jag såg i en av gårdagens tidningar att folk från en av mellanbygds-kommunerna i Norrbotten skulle resa hit ner för att uppvakta industri- och arbetsmarknadsministrarna, och i den tidningsartikeln redovisades att kommunen under den senaste 20-årsperioden hade förlorat 41 % av befolkningsunderlaget. Det är att märka att de 41 procenten inte bestod av gamla och orkeslösa människor, utan det var den generation som skulle ha sett till att kommunen och regionen kunde leva vidare. Det finns kommuner som ligger ännu sämre till på grund av den politik som har bedrivits. Jag skulle faktiskt vilja ställa frågan: Vem var det som regerade under den tiden, vem var det som svarade för den politiken?

I lördags anordnades det en mycket stor demonstration i Norrbotten med f. d. arbetsmarknadsministern och LO-ordföranden i täten. Vad var det de demonstrerade för? Jo, de krävde med stora banderoller: "Norrbotten skall inte läggas ner." Det hade varit tacknämligt om de velat ta fram den devisen under 1960-talet, när den verkliga folkflyttningen skedde – men de vill inte ta ansvaret för den politik som bedrevs under de åren. Jag kan återge några ord av Ingemund Bengtsson på en presskonferens i fredags: "Vi har inte motsatt oss några satsningar i Norrbotten, däremot har vi haft de borgerliga mot oss när det gällt insatserna för Norrbotten."

Jag förvarnade i all enkelhet herr Ingemund Bengtsson i går kväll om att jag skulle vara tacksam ifall han var närvarande vid debatten i dag, eftersom jag hade en del frågor att ställa till honom, men det är naturligtvis för mycket för en enkel riksdagsman som jag att begära något sådant av ett f. d. statsråd. Jag ställer ändå frågorna: Vem är det som har bromsat eller stoppat investeringar i Norrbotten? Vem är det som har gjort så starkt motstånd att den gamla regeringen, som ändå satt i 40 år, inte har kunnat klara av de satsningar som den – troligtvis – har varit inne på för att rädda Norrbotten?

Inför valet 1973 släppte man upp en luftballong: den enorma satsningen på ett nytt stålverk. T. o. m. det accepterade vi, eftersom vi trodde att förslaget var någorlunda väl underbyggt. När det hade gått tre år och man inför en ny valrörelse inte kunde visa upp någonting av planer och underbyggnad, var man tvungen att dra ner anspråken och i det närmaste halvera projektet, men för att lugna människorna sade man: Det skall ge lika mycket sysselsättning!

I det läget måste vi naturligtvis reagera. När regeringen i fjol vår kom med sin begäran om pengar för ny projektering av stålverket sade vi: Vi är gärna med på att anslå pengar, men vi vill inte ta ställning till ett beslut om denna investering förrän vi har fått se väl underbyggda planer. Vi vill se att detta förslag är underbyggt på samma sätt som man är van vid att alla andra stora satsningar underbyggs.

När vi framförde den meningen blev vi kallade sabotörer – vi saboterade Norrbottens Järnverk! Jag minns mycket väl att när den dåvarande regeringen vann lottdragningen sade min bänskamrat: Gudskelov, nu är ändå denna insats tryggad!

I den tron fick Norrbottens folk leva över valdagen, men rätt snart därefter – den 20 oktober – kom beskedet att projektet hade lagts på is. Det var inte på förslag av någon ny styrelse utan på förslag av en styrelse där socialdemokraterna mycket starkt dominerade. Jag skall gärna ge en eloge till den förre industriministern för att han klart och tydligt sade ifrån att även om han hade suttit kvar i regeringen skulle beslutet ha blivit detsamma. Den nya regeringen hade suttit ca en vecka och kunde därför inte ha gått till djupet på ett sådant sätt att den hade lagt fram förslaget. Det var alltså styrelsen för Norrbottens Järnverk som lade fram detta förslag.

Enligt uppgifter från säkra källor visste man detta i god tid före valet. Men det var självfallet inte lämpligt att offentliggöra en sådan nyhet förrän svenska folket hade gått till val.

Herr Palme började sitt anförande i går med att säga att det bör vara litet sammanhang mellan vad man säger före ett val och de handlingar som man svarar för efter valet i det politiska arbetet. Jag skulle verkligen vilja efterhöra sambandet mellan handlandet före de två senaste valen och resultatet av de projekt som man så yvigt har redovisat.

Det är klart att den här förändringen har skapat utomordentligt stor oro i Norrbotten. Den har skapat bekymmer för Luleå stad, för en massa jobbbara osv. Men då kan man fråga sig: Vad har den nya regeringen svarat för? Jag vill bara hänvisa till den proposition som herr Åsling har lagt fram, där han anvisat 1,8 miljarder kronor till NJA. Regeringen har också anvisat andra åtgärder – ett sysselsättningspaket med 145 milj. kr. till byggande, 104 milj. kr. till vägar utöver den ordinarie staten, osv.

Jag vill kort och gott säga om detta att det skulle vara intressant att veta om t. ex. herr Ingemund Bengtsson eller någon annan i ansvarig ställning kunde redovisa något annat tillfälle i Norrbottens historia då man i ett svep har satt in så mycket av åtgärder som den nya regeringen har gjort under så kort tid. Men i stället för att acceptera detta sätter en hel del politiker i gång med en hetskampanj, där man pratar om handlingsförlamning, om att regeringen är tomhänt, osv. Man var inte tomhänt från regeringens sida på 1960-talet när det gällde att flytta människor. Men när den nu sittande regeringen försöker behålla människor i regionen, då är regeringen tomhänt.

Att vi är utomordentligt angelägna om att de satsningar som skall göras föregås av en ordentlig planering beror på att vi inte vill ha en upprepning av den situation vi har vid NJA i dag och som vi har haft under praktiskt taget hela NJA:s tid. Våra jobbare i Norrbotten är bättre värda än att arbeta i ett företag som är skött så som NJA har skötts. Även om det nu är en krissituation inom stålbranschen hade NJA inte behövt gå med förlust på ca 900 milj. kr. om det hade varit skött på ett riktigt och rimligt sätt. Det skulle vara helt förödande för den region jag kommer ifrån, om vi skulle få ytterligare ett miljardprojekt som år efter år skulle komma att visa underskott på det sätt som NJA har gjort. Tidigare var underskotten måttliga, och jag har någon gång tillåtit mig att säga från den här talarstolen att de underskotten ändå var billiga satsningar för att bereda människorna i länet sysselsättning där uppe i stället för att flytta dem. Med de underskott som under senare år uppstått är det dock självklart att det inte i längden går att driva en sådan industri. Och om man med den planering som hittills förekommit skulle ha startat ytterligare ett projekt för flera miljarder kronor, så hade risken varit mycket stor för att Norrbottens län skulle fått dras med de stora svårigheter och problem som det innebär att ha ett projekt som år efter år visar enorma underskott. Dess bättre har facketts representanter vid upprepade tillfällen visat ett bättre omdöme. De har t. o. m. vågat sig på att erkänna att man är till freds med de satsningar och det besked som industriministern har gett.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Efter detta anförande skulle det ha varit intressant att lägga mitt skrivna anförande till handlingarna och ta upp en debatt med herr Johansson i Holmgården. Jag tycker att han på ett mycket löst sätt har gått förbi de centrala, viktiga utvecklingslinjer som funnits inom svenskt näringsliv. Det är ändå strukturomvandlingen inom basnäringarna som varit grundorsaken till utvecklingen i exempelvis Norrbotten.

Jag kan för herr Johansson i Holmgården peka på att man i mitt hemlän fortfarande räknar med att 5 000 människor under perioden mellan 1975 och 1980 kommer att lämna det skaraborgska jordbruket. Liknande siffror har förekommit tidigare. Det har hängt samman med den strukturomvandling som jordbruksnäringen genomgår. Detta gäller även basnäringarna i Norrbotten.

Finns det någonstans ett exempel på att marknadskrafterna verkligen har visat vilket ansvar de har för de anställda, som skapat förmögenheterna, så är det väl i Norrbotten. Där har de stora privata bolagen trätt tillbaka och låtit samhället ta över ansvaret. Är det något parti som verkligen har gjort insatser för att skapa sysselsättning, så att Norrbotten och dess invånare skall kunna leva vidare, så är det väl socialdemokraterna. Det stora förtroende som socialdemokratin har i Norrbotten visar också att norrbottningarna har accepterat och godkänt socialdemokraternas strävanden.

Herr talman! Det skulle finnas mycket mera att säga om de problem, som herr Johansson i Holmgården talade om, men jag vill bara konstatera att här har vi återigen ett exempel på hur man förenklar grundproblemen, när det är strukturomvandlingen inom näringslivet som är grundorsaken.

För något mer än fyra månader sedan var Sverige ett av de få länder som hade klarat sig mycket bra genom den svåra lågkonjunkturen. I motsats till övriga industriländer var sysselsättningsläget i vårt land mycket bra. Medan 18 miljoner människor gick arbetslösa i de övriga sju OECD-länderna kunde antalet sysselsatta i vårt land på några år ökas med 240 000. Vi vet att orsaken till att vi klarat oss så bra låg i bl. a. den framgångsrika sysselsättningspolitik som den då sittande socialdemokratiska regeringen bedrev. Den positiva situationen på den svenska arbetsmarknaden väckte också stor uppmärksamhet, eftersom arbetslösheten på många andra håll ute i världen var så omfattande.

Med tanke på den aktuella kritiken mot den borgerliga regeringens näringspolitik bör man komma ihåg att det är arbetet med att lösa sysselsättningsfrågorna och de stora problemen i arbetslivet som i stor utsträckning medverkat till att den fackliga rörelsen alltid så helhjärtat ställt upp bakom socialdemokratin. Av mångårig erfarenhet visste löntagarorganisationerna att den förra regeringen verkligen talade i klartext när det gällde sysselsättningsproblemet, och samtidigt drev den en aktiv närings- och arbetsmarknadspolitik för att värna om jobben.

Efter år av en tillfredsställande arbetsmarknad och ett allt större antal människor i arbete – av vilka de flesta nytillkommande var kvinnor – har varsel om avskedanden och permitteringar i olika branscher ökat mycket kraftigt. Varslen har under den senaste tiden varit många, inte minst under de senaste dagarna. På ett stort antal orter i olika delar av vårt land hotas i dag sysselsättningen för tiotusentals arbetstagare. Till detta kommer att tusentals människor inom skilda branscher inte vet hur länge de får behålla sina jobb. Under gårdagen fick vi genom massmedia besked om att L M Ericsson inom den närmaste framtiden kommer att ställa hundratals människor utan arbete i Olofström och i Örebro.

Jag tycker att erfarenheten från de gångna månaderna har visat att den borgerliga regeringen har betydande svårigheter att garantera fortsatt industriell utveckling med en hög sysselsättningsgrad. För att vi skall klara det svåra sysselsättningsproblemet krävs att sysselsättningsfrämjande åtgärder sätts in omedelbart. Företrädare för den borgerliga regeringen har dock i olika sammanhang understrukit att staten inte skall engagera sig i näringslivet, utan att företagarna själva skall ta ansvaret för sysselsättning – den s. k. Åslingsdoktrinen. Eller är det Ahlmarksdoktrinen?

Jag vill gärna säga att jag inte på något sätt bestrider företagets ansvar för de anställda. I samband med beskedet om nedläggningen av cementfabriken i Hällekis krävde jag tillsammans med mina partivänner att företaget skulle ta sitt ansvar för de anställda – inte minst med tanke

på den arbetsmarknadspolitik som den socialdemokratiska regeringen bedrev. Den baserade sig ytterst i stor utsträckning på samarbete med företagen, men man ställde samtidigt krav på dessa. I första hand syftade detta samarbete till att förlägga kampen mot arbetslösheten inne i företagen. – Låt mig här bara påminna om anställningstrygghetslagarna och utbildningsbidragen, för att nämna några åtgärder.

Jag vill gärna i dessa sammanhang uttrycka min tillfredsställelse över det sysselsättningspaket som arbetsmarknadsministern har lagt fram. I detta paket ingår en rad av de åtgärder som den socialdemokratiska regeringen tidigare arbetade med.

I motsats till den uppfattning som framförts av företrädarna för de borgerliga partierna anser jag att de växande strukturella problemen med ökade sysselsättningssvårigheter måste skärpa kraven på en målinriktad och kraftfull närings- och regionalpolitik. Jag vill i dag liksom tidigare från denna talarstol illustrera min uppfattning med några konkreta exempel på närings- och sysselsättningsläget i den region av vårt land som jag känner bäst.

Man kan fråga sig: Vad kommer att hända i Västsverige? Vad kan vi vänta oss av framtiden i denna del av landet? Tyvärr måste jag säga att framtidsutsikterna är ganska dystra.

Låt mig först se på mitt eget hemlän, Skaraborgs län. Jag vill än en gång påminna om – jag vänder mig särskilt till herr Johansson i Holmgården, men han är tydligen inte inne i kammaren nu – att man i prognosen räknar med att antalet sysselsatta inom jord- och skogsbruk kommer att minska med 5 000 personer under åren 1975–1980.

Under hela den process som hittills pågått inom det skaraborgska jordbruket har jag hittills inte varit med om att någon centerpartist stigit fram och sagt: Nu skall vi slå vakt om det lokala samhället. Nu får det vara slut med den här utvecklingen. Nu skall vi tillvarata alla de människors intressen som är engagerade i jordbruket och bilda det s. k. lokala samhället.

Jordbrukarna har själva varit mycket intresserade av att genomföra en rationalisering inom jordbruket. På den punkten vill jag ge jordbrukarna i Skaraborgs län en eloge för det arbete som de har utfört.

Men trots detta kommer denna näringsgrens andel i länet att vara 2,5 gånger så stor som riksandelen 1980.

Inte minst med tanke på denna utveckling har jag och mina medmotionärer ansett det mycket angeläget att riksdagen ger en utredning i uppdrag att framlägga förslag om hur livsmedelsförädlingsindustrin inom Skaraborgs län skall vidareutvecklas. Skall vi klara den aktuella sysselsättningssituationen, med nedläggningar av tekoindustrier och aviserade produktionsbegränsningar inom viktiga tillverkningsindustrier, t. ex. inom bil- och varvsindustrin, kommer det att krävas ett kraftigt tillskott av nya arbetstillfällen till Skaraborgs län.

Detta gäller alltså Skaraborgs län, men jag har helt klart för mig att arbetsmarknadssituationen är precis densamma – kanske värre – i andra

västsvenska län. I samtliga dessa län är det först och främst struktur-
omvandlingen inom viktiga och betydelsefulla näringar som ger verklig
anledning till oro inför framtiden.

Inom den angivna tidsramen för mitt anförande har jag här ingen
som helst möjlighet att gå in på de särskilda närings- och sysselsätt-
ningspolitiska åtgärder som kommer att behövas för att klara syssel-
sättningen i samband med de planerade nedskärningarna, exempelvis
vid varven och inom tekoindustrin i Västsverige. Men jag vill ändå ge
några exempel på hur människorna upplever situationen.

I den här debatten har man talat om bekymren för småföretagarna,
och jag vet bättre än någon annan att en del av småföretagarna har det
bekymmersamt. Men det är inte så många som från denna talarstol talat
om alla de svårigheter som drabbar de människor som har utsatts och
kommer att utsättas för den strukturomvandling som pågår inom nä-
ringslivet. Jag skall ta ett exempel från TCO-Tidningen nr 2 i år. Där
kan man läsa följande:

”I Göteborg tvingas 2 500 tjänstemän byta jobb inom de närmaste
två-tre åren, säger Åge Hansen, avdelningsombudsman, SIF. 650 tjän-
stemän har varslats om friställningar de senaste månaderna. Det är Facit,
NK-Turitz och varven som är de stora krisföretagen.”

Han fortsätter:

”Svårigheten är att vi i Göteborg har problemen med lågkonjunkturen
kombinerade med strukturproblemen. Situationen för oss är klart värre
än vid den förra lågkonjunkturen. Det är mycket svårt att kunna lösa
den här omstruktureringen under en så kort tid.”

I anslutning härtill vill jag gärna säga att liksom de fackliga orga-
nisationerna vid Göteborgsvarven anser jag att några ytterligare nedskär-
ningar utöver de redan beslutade under inga förhållanden kan accepteras.
Resultatet av en ökad nedskärning av verksamheten vid varven i Gö-
teborg kommer att bli ett förvärrat sysselsättningsläge inte bara i Gö-
teborgsregionen utan också i flera andra orter i Västsverige. Jag delar
därför Göteborgs LO-distrikts mening att samhället måste genomföra
sådana åtgärder att nya arbetstillfällen skapas.

Sammanfattningsvis vill jag säga att läget i Västsverige är synnerligen
bekymmersamt och att behovet av nya arbetstillfällen är mycket stort.

Mot den bakgrunden är kravet på en kraftfullare närings- och sys-
selsättningspolitik mycket starkt motiverat. I motsats till regeringspar-
tiernas företrädare anser jag att samhällets möjligheter att styra och un-
derstödja en planerad strukturomvandling i den svenska industrin – och
det gäller inte minst industrin i Västsverige – därför måste förstärkas.

Herr WACHTMEISTER i Staffanstorps (m):

Herr talman! ”Socialdemokraterna har nu presenterat sitt budgetför-
slag. Svenskt näringsliv kan dra en lättnadens suck över att socialde-
mokraterna inte har regeringsmakten.” Så skrev en branschtidning här-
omdagen med tanke på att den socialdemokratiska skuggbudgeten kläm-

mer åt företagen ytterligare – den är ett budgetalternativ som vid ett ytligt betraktande kan förefalla löntagarvänligt men skulle i själva verket medföra väsentligt ökade svårigheter för den redan nu hårt pressade sysselsättningen.

Det socialdemokratiska budgetförslaget innehåller inte mindre än 14 olika förslag om skattehöjningar av vilka flertalet menligt skulle beröra företagsamheten i vårt land och därmed också negativt påverka de redan nu allvarliga sysselsättningssvårigheterna. Man föreslår:

Höjd socialförsäkringsavgift för folkpensioneringen.

Ökad arbetsgivaravgiftsbelastning för egenföretagare genom att de föreslås få erlägga avgift för barnomsorg.

18 000 kr. i stället för regeringsförslagets 30 000 kr. som fritt belopp som egenföretagare inte behöver betala allmän arbetsgivaravgift för.

Skärpt beskattning för familjeföretag.

Höjd allmän arbetsgivaravgift i inre stödområdet.

Höjd teleavgift med 3 öre per markering.

Särskild arbetsgivaravgift med 0,17 % för finansiering av arbetarskyddsfondens verksamhet för 1978.

Skärpt direkt skatt nästa år genom att säga nej till indexreglering av skatteskalorna.

Skärpt företagsbeskattning genom att kommunalskatten blott skulle bli avdragsgill till två tredjedelar vid statlig beskattning.

Höjd arbetsgivaravgift med 0,25 % för finansiering av strukturfond.

Höjd skogsvårdsavgift och höjd flaskskatt.

Höjd bensinskatt med 5 öre och höjd kilometerskatt.

Tror någon att svenskt näringsliv i dagens mycket besvärliga konjunkturläge tål den ökade belastning som det socialdemokratiska förslaget innebär? Skuggbudgeten kan endast betraktas som ansvarslös politik, en politik som oppositionen kan föra i den fasta övertygelsen att den inte får tillfälle att behöva förverkliga den.

Samma ansvarslöshet präglar det från i höstas upprepade löftet att bygga Stålverk 80 om man återkom till makten 1979. Man kan fråga sig varför socialdemokraterna inte till årets riksdag väckt en partimotion i frågan på samma sätt som man motionerat om många andra krav som man har.

Den borgerliga regeringen har däremot redan hunnit vidtaga en rad åtgärder som är ägnade att underlätta företagsamheten, vilket är en absolut nödvändighet för att vårt näringsliv skall få en gynnsam utveckling. Som exempel härpå kan nämnas att man upphävt diskrimineringen av medhjälpande make i familjeföretag, permanentat halveringen av den allmänna arbetsgivaravgiften i inre stödområdet samt höjt fribeloppet för företagarnas egenavgifter till 30 000 kr. Skatteomläggningen 1977 lägger också väsentligt mindre pålagor på företagsamheten än det socialdemokratiska förslaget.

Regeringen har aviserat ytterligare reformer till fromma för näringsliv och sysselsättning. Bl. a. kommer ett förslag om arvsskattefonder att vä-

sentligt underlätta generationsskiften i familjeföretag. Som det nu är klarar familjeföretagen skattemässigt ofta inte ett arvsfall, utan den enda möjlighet som står till buds är att sälja hela företaget med alla de nackdelar det medför.

Herr talman! Det har hittills i dag talats mycket om sysselsättningen i Norrbotten och Västsverige. Må det vara mig tillåtet att övergå till att något beröra problemen beträffande sysselsättningen i min egen landsända Skåne.

Sysselsättningsläget i Skåne har under flera år varit prekärt. Under större delen av 1950- och 1960-talen var sysselsättningen speciellt i Malmöhus län mycket god med ett flertal expanderande branscher i ett rikt differentierat näringsliv, och man talade om den överhettade regionen i sydvästra Skåne. I dag är läget annorlunda. Det har under den gångna delen av 1970-talet väsentligt ändrats till det sämre och inger nu allvarlig oro. Så långt kan man gärna hålla med de 19 socialdemokratiska skånska riksdagsmän som i en omfattande 14 A 4-sidor lång motion tar upp sysselsättningsproblemen i vårt sydligaste landskap. Efter att ha redovisat nuläget påstår man frankt att den nya regeringen inte tillräckligt intresserar sig för problemen. Svårigheterna uppstod naturligtvis inte plötsligt den 19 september förra året, utan de har varit kända sedan många år tillbaka. Man kan naturligtvis ställa sig frågan varför motionärerna inte tidigare fattat pennan eller genom andra kanaler till den gamla regeringen försökt åstadkomma förbättringar.

Jag vill gärna erinra om att jag i våras interPELLERADE dåvarande arbetsmarknadsministern om vilka åtgärder han avsåg att vidtaga för att förbättra sysselsättningsläget i Malmöhus län. Han delade emellertid uppenbarligen inte sina skånska partivänners oro utan svarade bl. a.: "Om man jämför förhållandena i landet i övrigt med förhållandena i Malmöhus län och utgår från den dagsaktuella situationen finns det ingen anledning att måla en så dyster bild som herr Wachtmeister i Staffanstorp har gjort. Jag har ju ändå möjlighet att överblicka situationen runt om i landet."

Det enda jag fick ut av debatten var att dåvarande arbetsmarknadsministern på en direkt fråga svarade att han kunde tänka sig att länet under nästa budgetår skulle kunna få något mer än de otillräckliga beredskapspengar som reserverats för länet. Malmöhus län hade blivit missgynnad vid fördelningen av de 800 miljoner, som avsatts för beredskapsarbeten och fått blott 6,5 % av resurserna, trots att länet hade 9 % av landets befolkning. De 19 socialdemokratiska riksdagsmännens kritik borde alltså i första hand ha riktats till den gamla socialdemokratiska regeringen.

Det kanske finns anledning att närmare kommentera några detaljer i den socialdemokratiska sysselsättningsmotionen. Man beklagar där att livsmedelsföretaget Felix har varslat om nedläggning av sin fiskindustri i Simrishamn och skriver att det krävs utomordentligt starka satsningar för att vrida utvecklingen rätt i sydöstra Skåne. Det är naturligtvis riktigt, men varför sägs det inte ett ord om de livsmedelssubventioner på kött

och fläsk som verksamt bidragit till att försämrade konkurrensläget för fisk? Jag har under den allmänna motionstiden begärt en kartläggning av livsmedelssubventionernas inverkan från konkurrenssynpunkt. Jag förutsätter att den motionen kommer att stödjas åtminstone av socialdemokratiska skånska riksdagsmän.

Vidare skriver man i den socialdemokratiska motionen att det vid sysselsättningsplaneringen inte är rimligt att arbeta efter länsgränserna utan att det underförstått är nödvändigt att behandla Skåne som en arbetsmarknad. Man säger emellertid ingenting om att det var den socialdemokratiska regeringen som för en del år sedan längst in i byråådan stoppade debattförslaget om ett Skånelän. De problem som Skåne nu brottas med kan endast temporärt mildras genom i och för sig många gånger nödvändiga brandkårsutryckningar. Möjligheten att på sikt varaktigt förbättra situationen är intimt knuten till möjligheten att etablera och bibehålla företag. Regeringens hittills vidtagna och aviserade åtgärder gör enligt min uppfattning att vi trots allt kan se optimistiskt på den framtida sysselsättningen i vår landsända.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! I slutet på 1975 hade jag tillsammans med landshövdingen och representanter för länsstyrelse, landsting och fackliga centralorganisationen i Västmanland tillfälle att inför den socialdemokratiska regeringen lämna en utförlig redogörelse för Västmanlands läns utveckling och de aktuella framtidsproblemen. Bakgrunden var då att en ny omgång av en regionalpolitisk planering just hade färdigställts. Vi ansåg oss också ha anledning att understryka den omsvängning i utvecklingen som inträffat efter 1970, och vi ville fästa regeringens uppmärksamhet på de konsekvenser som denna omsvängning kunde få för länet i framtiden.

Vid denna uppvaktning pekade vi bl. a. på betydelsen av att den av samhället bedrivna aktiva närings- och regionalpolitiken ytterligare byggs ut. Vi ansåg att stora delar av den tunga industrin i vårt län, då främst järnhanteringen, hade problem med att omstrukturera sig i den omfattning som borde ske med hänsyn till omvärlden.

Låt mig emellertid först, herr talman, ge en del basfakta kring Västmanlands län. Länet är fortfarande det mest industrialiserade länet i vårt land. Industrin i länet, som svarar för 43 % av sysselsättningen, har gamla anor när det gäller järnhanteringen – dess dominans är framför allt ett resultat av den starka expansionen efter kriget. Vår industri är ensidigt en tung industri. Järnbruk, verkstäder och elektrisk industri svarar för den helt dominerande delen av länets industri. Den lätta industrin, alltså konsumtionsvaruindustrin, är svagt utvecklad och har ytterligare gått tillbaka genom nedläggningen eller inskränkningen av en del av de fåtaliga textilföretagen. På senare år märks nedläggningen av Rappsons i Arboga, Bewells och hattfabriken i Västerås.

Ett annat särdrag för vårt län är att industrin är dominerad av ett litet antal stora företag. I olika enkäter som gjorts kan man konstatera

att arbetsställen med mer än 50 anställda – sammanlagt drygt ett hundratal – svarar för omkring 85 % av hela industrissysselsättningen i länet. Industrierterna domineras i allmänhet av ett enda företag. Typiska för länet är brukssamhällena – Fagersta, Virsbo, Ramnäs, Surahammar, Kolsva, Skinnskatteberg och Hallstahammar – vilkas hela existens hänger på de stora företagen. Även de största städerna i länet är i viss mån brukssamhällena. I Västerås intar ASEA och i Köping Volvos anläggningar en helt dominerande ställning.

En stor del av industriproduktionen går på export, och även den inhemska avsättningen är synnerligen konjunkturkänslig, eftersom den i stor utsträckning går till investeringar och byggnadsverksamhet.

Under ett kvarts sekel, fram till 1970, upplevde Västmanland en våldsam expansion. Länet tog inte bara del i rekordårens utveckling, det placerade sig i täten. Befolkningsstillväxten var relativt sett större än i något annat län. Västerås, Köping och Hallstahammar fördubblades eller tredubblades. Folk drogs till länet från andra delar av riket, främst norrifrån, och från andra länder. Västmanland blev det invandrantätaste länet. Fagersta, Köping och Västerås placerade sig i toppen bland de s. k. A-regionerna, och bland kommunerna var Surahammar högst.

Denna utveckling var dramatisk, och lika dramatiskt har omslaget varit under 1970-talet. Under femårsperioden 1970–1975 har Västmanlands län haft en folkminskning på nära 2 000 personer. 1975 var länet det enda i riket som visade en negativ befolkningsutveckling. Denna dramatiska förändring har inneburit oerhörda problem för de planerande myndigheterna i länet och i kommunerna. Men det har naturligtvis också inneburit problem för människorna genom att sysselsättningsgraden har minskat, och vi har tyvärr fått uppleva att många av våra ungdomar har fått söka sig till andra delar av landet för att få utkomst och utbildning.

Arbetslösheten har kunnat hållas nere, vilket i och för sig är bra, men det har inte skett genom tillkomsten av nya arbetstillfällen. Dessa har varit ganska få. Nej, balansen har i stället kunnat upprätthållas genom en viss utslagning av äldre män och framför allt genom att ett betydande antal personer, särskilt ungdomar, har tvingats att söka sig bort från länet.

Länets arbetsmarknad har ständigt karakteriserats av sin stora ensidighet. Arbeten har saknats framför allt för kvinnor och för personer med kvalificerad utbildning. Det är ett nytt problem på 1970-talet att antalet arbetstillfällen varit helt otillräckligt och att arbetssökande därför tvingats lämna länet i stora skaror.

Som jag inledningsvis sade presenterade vi problemen för den socialdemokratiska regeringen, och vi krävde utbyggnad av den aktiva närings- och regionalpolitiken. Sedan dess har industrins strukturproblem ytterligare ökat. Vi socialdemokrater påtalade problemen i debatter och anföranden under hela valrörelsen, och vi försökte göra våra politiska motståndare uppmärksamma på de svårigheter som vi står inför, men något gensvar eller någon debattlusta fanns inte hos de borgerliga po-

litikerna i länet. Detta är beklagligt, för med en annan inställning från deras sida hade vi i Västmanland i dag på ett helt annat sätt kunnat få förståelse i den borgerliga regeringen för behovet av större samhällliga insatser när det gäller att lösa strukturproblemen för vår basindustri. När jag i går hörde de olika regeringsföreträdarna tala om strukturproblem fick jag den uppfattningen att det var något helt nytt för dem, när de satte sig på regeringstaburetterna, att svensk industri skulle ha problem inom vissa branscher.

Vid de stålkonferenser som vi anordnade i Fagersta förra våren och för kort tid sedan i Hallstahammar pekade den västmanländska arbetarrörelsen på att landets järn- och stålindustri står inför strukturproblem som varken företagen eller deras anställda och ej heller kommunerna ensamma mäktar att lösa. I dag duggar varslen om driftsinskränkningar på ett obekvämligt sätt över oss. I botten av detta onda ligger en ihållande lågkonjunktur och en världsomfattande stålkris, och vi skall naturligtvis inte beskylla den borgerliga regeringen för vare sig den internationella lågkonjunkturen eller världens stålkris. Vad vi däremot vill kritisera den borgerliga regeringen för är dess sätt att helt nonchalera handläggningen av denna krissituation. I stort sett hoppas regeringen på att det skall bli en konjunkturuppgång och att de anställda skall vara återhållsamma i sina lönekrav. Och så väntar man sig att de självläkande krafterna skall lösa problemen. Man menar att arbetsgivarna skall känna ett socialt ansvar för sysselsättningen gentemot sina anställda.

Vad har då arbetsgivarna för socialt ansvar, eller – kanske vi skall fråga oss – kan vi avkräva arbetsgivarna ett socialt ansvar? Ja, vi vet att så fort det kärvar till kommer arbetsgivarna med universalmedicinen som heter korttidsvecka, avsked eller permittering för viss tid. Och i bästa fall får arbetarna välja något av alternativen. Men alla tre alternativen betyder, förutom den rent mänskliga tragedi som arbetslöshet innebär, att de anställda och samhället får ta merparten av de ekonomiska följdverkningarna, medan arbetsgivarsidan och ägarsidan kryper ur sitt sociala ansvar.

Regeringens handfallenhet och arbetsgivarnas enkla ekonomiska filosofi när det gäller att lösa sysselsättningsproblemen skapar en stor ovisshet för framtiden bland alla de människor som nu verkar och bor i bruksorterna i Västmanland: Fagersta, Virsbo, Ramnäs, Surahammar, Hallstahammar och Kolsva. Ja, vad finns det i dag som säger att människorna där kan hoppas på en utkomst via den framtida järnhanteringen?

Herr talman! För tio år sedan kom, trots ett mycket starkt motstånd från de borgerliga partierna, Investeringsbanken i verksamhet. Sedan dess har bankens verksamhet inneburit stora möjligheter att ställa erforderligt strukturkapital och rationaliseringskapital till förfogande för industrin.

Nu har banken begärt att få mera aktiekapital, ytterligare 500 miljoner, att få öka utlåningskapaciteten till åtta gånger aktiekapitalet samt att statsgarantin ökas till 5 miljarder. Men den nya borgerliga regeringen har sagt nej till Investeringsbankens förslag. Detta innebär för Inve-

steringsbanken att dess möjlighet att gå ut och ställa bl. a. kapital till industrins förfogande kommer att successivt minska. Samtidigt vet vi att många av landets industrier i dag står i kö hos Investeringsbanken för att genom denna få ökade krediter när deras möjligheter hos affärsbankerna är uttömda.

Om Investeringsbanken hade fått sina önskemål uppfyllda, som vi har begärt, skulle vår utlåningskapacitet ha ökat från 5 till 12 miljarder, men detta var tydligen ingen angelägenhet i den borgerliga budgetpropositionen. Även om Investeringsbanken alltså kan gå mycket längre och behöver ha mindre säkerheter för sina låncengagemang, har naturligtvis även denna bank sina gränser från företagsekonomisk synpunkt.

Den fjärde AP-fonden är ett annat instrument för att hjälpa till i struktumvandlingen. Den har också gjort och kan göra väldigt mycket när det gäller att ställa riskvilligt kapital till förfogande vid nyemissioner och vid andra tillfällen då aktier är till salu. Men även fjärde AP-fonden har ett ekonomiskt ansvar, ett ansvar inför landets ATP-pensionärer.

Mot denna bakgrund vill jag livligt understryka betydelsen av tillkomsten av en strukturfond, som vi inom den socialdemokratiska oppositionen nu föreslår i motion – en strukturfond som inte enbart skall ha företagsekonomiska motiveringar bakom sina beslut utan som i första hand skall grunda besluten på samhällsekonomiska värderingar. Vad detta skulle innebära för kommunerna, för de anställda, om ett företag som är helt dominerande på en ort tvingas till stora strukturförändringar tror jag inte att jag behöver närmare utveckla. Det är med den fonden och övriga näringspolitiska instrument som människorna i Fagersta, Virsbo, Ramnäs, Surahammar och Hallstahammar skulle kunna känna en trygghet för framtiden och veta med sig att här är det pengar som företagen såsom kollektiv samlar in för att utnyttjas i de branscher där framtiden är hotad. Det skulle bli en form av selektiv utjämning mellan rika och fattiga branscher. Och det är, trots vad herr Wachtmeister i Staffanstorpsade, på det viset att det finns en lång rad företag som har goda konjunkturer. I går fick jag en rapport från en av ombudsmännen inom Västmanlands län som talade om att man den här veckan hade träffat löncöverenskommelser som innebär över en krona mer per timme.

Låt mig slå fast betydelsen av att vi får ett väl samordnat regionalt och näringspolitiskt program för industrilän som Västmanlands län.

Vad vi nu begär i Västmanlands län är att vi, när behandlingen av specialståls- och handelsstålsutredningen kommer upp, inte blir missgynnade, eftersom detta är av oerhört stor betydelse för länets framtid. Se till att länets och landets företagareföreningar får tillräckliga resurser för att kunna öka sin verksamhet bland små och medelstora företag, se till att Investeringsbanken får sin kapitalpåfyllnad, se till att den av socialdemokraterna och löntagarna föreslagna strukturfonden kommer till stånd; den behövs inom järn- och stålbranschen, tekobranschen och flera andra branscher där framtiden är hotad. Se också till att högskolereformen om decentraliserad utbildning får tillräckliga resurser, så att

även människor som icke bor på högskoleorter, bl. a. invånarna i Västmanland, kan få högre utbildning i länet.

Herr talman! Dessa åtgärder skulle öka Västmanlands läns, liksom andra industriläns, möjligheter att även i framtiden klara sysselsättning och utveckling.

I detta anförande instämde herr Marcusson (s) och fru Hjelm-Wallén (s).

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Jag skall i den här debatten beröra ett par aktuella ämnen. Först vill jag ta upp några saker i budgetpropositionens bilaga 11, som framlagts av budgetminister Mundebo.

I propositionen berörs nämnden för samhällsinformation, som för budgetåret 1976/77 haft ett anslag på 2 032 000 kr. Med motiveringen att verksamheten måste utökas begär nu nämnden en ökning med 1 565 000 kr., men får 80 000 kr. Längre fram i propositionen, under E 6, kan man dock se att nämnden får fullmakt att använda icke förbrukade medel upp till en viss summa. Men det var egentligen inte detta som gjorde att jag ville bidra med några synpunkter till protokollet.

I propositionen står bl. a. följande: "Regeringen har i december 1976 med anledning av nämndens förslag uppdragit åt nämnden att utarbeta en diskussionspromemoria där olika alternativ beträffande samhällsinformationens inriktning och nämndens verksamhet och uppgifter skall redovisas. Syftet med detta uppdrag är att få underlag för en bred diskussion om dessa frågor. Mot bakgrund härav är jag inte beredd att tillstyrka någon förstärkning av nämndens kansli." När det gäller uppgifter i propositioner är det oftast sparsamt med upplysningar om uppgifternas ursprung, och så förhåller det sig också i detta fall.

Jag kan nämna att riksdagens revisorer den 25 november 1976 i en skrivelse till regeringen angående samhällsinformation rekommenderat vissa förändringar i den nuvarande samhällsinformationen. Revisörerna har framkastat tanken att man för att få ett effektivare informationsflöde till allmänheten bör upprätta informationscentraler i varje kommun. Vid granskningen har det visat sig att medborgarna har svårigheter att få en överblick över gällande lagar och bestämmelser. Såväl Landstingsförbundet som Kommunförbundet understryker också att samhället måste söka sig nya vägar för att nå ut med sin information till nya medborgargrupper. Samhällsinformationen bör rent allmänt göra medborgarna medvetna om rättigheter och skyldigheter och öka deras möjligheter att hävda sina egna idéer och intressen i den demokratiska processen, och därmed också deras möjligheter att påverka samhällsutvecklingen.

Revisörernas förslag innebär i första hand en förstärkt informationsmöjlighet på det lokala planet. I det stora informationsutbud som präglar vårt nutida samhälle har det blivit allt svårare att få samhällsinformationen att tränga igenom. Medborgarna möts ständigt av sakupplysningar,

anvisningar och framför allt säljbudskap i mängd.

Jag berör detta eftersom det inte är helt ointressant vad som föregått regeringens ställningstaganden vid utformningen av propositioner och förslag. Jag kan också nämna att riksdagens revisorer i samband med en proposition från före kommunikationsministern Norling om indrivningen och handläggningen av parkeringsböter gjorde en ganska stor utredning i Stockholms kommun, som dock inte avspeglades i skrivningarna i propositionen.

I övrigt har jag ingenting att invända mot vad departementschefen anfört om uppgiftsfördelning, samverkan m. m. mellan den centrala revisionen och rationaliseringsorganen. Jag vill särskilt instämma i hans utförliga redovisning beträffande gränsdragningen mellan riksrevisionsverket och statskontoret.

Efter att ha anfört dessa synpunkter på revisionsområdet vill jag något gå in på den debatt som förts om näringsfrågorna, ekonomin och sysselsättningen. De problem som föreligger i dessa avseenden har behandlats i går och kommer naturligtvis att även behandlas i fortsättningen, och det är väl svårt att komma med något nytt. Jag skulle dock vilja bifoga en synpunkt.

Vi har medbestämmanderätt i företagen när det gäller planering för omläggningar, för fortlöpande drift och företagets skötsel. Fråga är om inte facket också skulle komma in mera på försäljningsområdet och praktiskt mera direkt medverka till att avyttra de produkter som de anställda tillverkar. Det är en personlig synpunkt som jag har på denna fråga. Jag tror att den kan bli av viss betydelse i framtiden.

Herr Persson i Karlstad lät i ett inlägg påskina att formuleringar i uttalanden från pågående utredningar tyder på att lokaliseringen av försvarets sjukvårdsstyrelse till Karlstad inte skulle fullföljas, så att försvarets sjukvårdsstyrelse skulle få flytta tillbaka till Stockholm. Jag har talat med dem som känner till detta och som sitter med i den pågående utredningen, och de bestrider mycket bestämt att något sådant skulle vara på tal eller på något sätt påtänkt.

Jag kan inte låta bli att observera att socialdemokraterna när de talar om problemen i näringslivet mest tar upp sådant som gäller sysselsättning, råvaror m. m. men säger ytterst litet om avsättningsproblemen. Avsättningen är ju det slutliga steget när det gäller att få betalt för arbetet.

Man har också tagit upp nya aspekter bl. a. på aktieutdelningarna och framställer dessa som om de skulle vara något otillbörligt. Insatser i aktier är ju egentligen ett lån till företaget, som enligt aktiebolagslagen inte får förbrukas. Att man inte skulle förränta dessa pengar på samma sätt som man förräntar andra lån som företaget tar upp från privata banker, från samhället och från samhällets banker verkar mycket egendomligt. Det måste på dem som inte är tillräckligt insatta i dessa ekonomiska förhållanden verka vilseledande. Vad man ger i utdelning på en aktie är – såvida det inte gäller otillbörligt hög utdelning – bara att betrakta som ränta på det lån som företaget har fått.

Herr Persson i Karlstad sade också att företagare och andra grupper i Värmland måste se om sitt hus. Det är riktigt, det skall alla göra, även samhället. Om jag inte minns fel hade socialdemokraterna i Värmland tidigare ensamma majoriteten i länet, men den har gått förlorad under 1976, så det är tydligen fler som behöver se om sitt hus.

Med anledning av vad herr Persson framhöll om att det är viktigt med transportstöd till sjöfarten på Väneren kan jag nämna att den frågan kommer att behandlas i trafikpolitiska utredningen kl. 13 i dag. Det var den socialdemokratiska regeringen som genomförde transportstödet men utelämnade sjöfarten på Väneren. Sedan vi nu fått ny regering ser det dock ut som om denna fråga skulle få en snabb lösning. Detta oaktat är det väl inget fel i att från denna talarstol efterlysa det här transportstödet.

Vi skall emellertid komma ihåg att företagens möjligheter att bestå och upprätthålla sysselsättningen till stor del påverkas av konkurrensen från utlandsmarknaden och de internationella handelsrörelserna. När det t. ex. gäller sjöfarten på Östersjön ligger den svenska sjöfartens bemanningskostnader skyhögt över de kommunistiska öststaternas kostnader. Dessa länder tränger mer och mer in på vår marknad och är nu t. o. m. ute för att bilda bolag i Sverige för att kunna konkurrera ännu effektivare med oss.

Regeringen har i en proposition på det nya året föreslagit utökad stöd till den manuella glasindustrin. Denna industri utgör ett särdrag i vårt lands näringsliv. Den är i huvudsak lokaliserad till Kalmar och Kronobergs län, ofta till småsamhällen i skogsbygder. Sysselsättning och övrig verksamhet i dessa samhällen är ofta helt beroende av glasbruken.

Den manuella produktionen i glashyttorna har varit ett fascinerande inslag i vårt högautomatiska industriella produktionsamhälle. Den utveckling som industrin nu genomgår innebär naturligtvis stora påfrestningar för dessa glashyttor. De har liksom företagen i andra branscher kommit att få ökade bördor genom avgifter på arbetskraft osv. Detta slår särskilt hårt mot sådana här arbetskraftsintensiva företag.

Stödet avser ju att stimulera sammarbetsprojekt hos bruken, men det finns också förslag om exportstöd som bör ge resultat, och detta kanske är den viktigaste delen av propositionen. Visserligen har de småländska glasbrukens produkter funnits att köpa på de amerikanska varuhusen under många år, men det räcker inte. Det stöd som nu föreslagits kommer att möjliggöra en bredare insats och bör ge avsett resultat. Därför erfordras de här nya åtgärderna som den nuvarande regeringen har föreslagit.

Herr PERSSON i Karlstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge började med att påstå att jag hade yttrat att sjukvårdsstyrelsen skulle flyttas tillbaka till Stockholm eller flyttas till annan ort.

Vad jag sade var att ett offentligt uttalande från ansvarigt håll – närmast av någon företrädare för regeringspartierna – bör redan i dag ge ett för-

tydligande av vad som menas i försvarsutredningens betänkande med att flytta stora delar av sjukvårdsstyrelsen till andra organ. Det var den frågan jag ställde mig, men är det så som herr Börjesson säger, att majoritetens skrivning i försvarsutredningens delbetänkande inte har någon som helst aktualitet, är jag nöjd, och med mig många andra värmlänningar. Den här frågan har valsat runt i pressen och lokalradion, och personalen känner sig orolig. Därför tycker jag det är bra att få ett klarläggande svar, och då bör också flera företrädare för de borgerliga partierna uttala sig offentligt var de står.

Jag skall gärna framföra vad herr Börjesson har sagt för att på så sätt stilla personalens oro.

Herr Börjesson fortsatte anförandet med att säga att man skall se om sitt hus. Ja, herr talman, men vad jag yttrade i mitt tidigare inlägg var att Uddeholmsbolaget i likhet med många andra företag inte i tillräckligt god tid hade sett om sitt hus då det gällt produktutveckling, innovationer etc. Nu har man mött konkurrens från den japanska och den europeiska järnindustrin – branscher med bättre produktutveckling – och har därför tappat en viss del av sin exportmarknad. Gå ut och fråga arbetare och tjänstemän på bruken hemma i Värmland – Hagfors, Munkfors, Storfors, Degerfors och andra platser – hur de känner det! De känner en allvarlig oro i dag, och de ropar efter samhällets stöd.

Till sist, herr talman! Den beskrivning av transportstödet som herr Börjesson lämnade var inte riktig. Det var ursprungligen i en motion med mitt namn – Magnus Persson i Karlstad – överst tillsammans med andra motionärer, inkl. företrädare för borgerliga partier, som frågan om transportstöd på Väneren togs upp. Den motionen har resulterat i en utredning, och jag är den förste att säga att jag i likhet med mina partivänner blir glad, om den borgerliga regeringen nu mycket snabbt genomför transportstödet – nuvarande kommunikationsministern herr Turessons positiva inställning till detta stöd har cirkulerat i pressen. Ingen kommer att känna sig gladare än jag och mina partivänner i Värmland om transportstödet när det gäller Väneren införs omedelbart.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att jag inte är tillräckligt informerad om hela behandlingen av försvarets sjukvårdsstyrelse i Karlstad. Men det har sagts mig att man naturligtvis måste förhandla – man har också haft förhandlingar med Landstingsförbundet och Kommunförbundet – om ett visst samarbete över hela landet. Det är förhandlingar och resonemang som inte på något sätt undergräver etableringen i Karlstad. – Detta är allt vad jag vet i ärendet.

Jag har inte bestritt att herr Persson i Karlstad väckt en motion – det står också angivet i handlingarna – om transportstöd till sjöfarten på Väneren med anslutande kanalsystem. Hur stort stödet kan bli vet man ännu inte.

Herr PERSSON i Karlstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Det sista noterar jag med tillfredsställelse. Det betyder att en viss omorganisation inte på något sätt kommer att försvaga eller undergräva Karlstads ställning som lokaliseringsort för nuvarande försvarets sjukvårdsstyrelse. Detta besked skall jag ta med mig hem i bagaget. Jag tror att det också lugnar personalen vid försvarets sjukvårdsstyrelse i Karlstad; men skulle så inte bli fallet får vi väl återkomma.

Sanningen om transportstödet är att det finns en utredning som vi hoppas kommer att resultera i att trafikstöd införs då det gäller Väneren. Eftersom utredningen skall sammanträda redan i eftermiddag, hoppas jag att herr Börjesson och hans vänner kommer att klara av det här mycket snabbt, så att vi snart får det efterlängta trafikstödet.

Herr LUNDGREN (m):

Herr talman! Vårt skattesystem och dess verkningar för de enskilda medborgarna har säkerligen varit föremål för debatt i alla tider då beskattning över huvud taget har skett. Intensiteten i debatten har emellertid, helt naturligt, blivit större med den stigande andel av människornas inkomster som gått till den offentliga sektorn i form av olika skatter och avgifter.

De krav som man bör ställa på ett skattesystem är många. De måste naturligtvis ha som sin utgångspunkt beskattningens syfte – att ge det allmänna inkomster. Bland kraven kan nämnas att skatterna måste upplevas som rättvisa och rimliga av de enskilda medborgarna, att de måste utformas så att de stimulerar till arbete och företagande och därigenom blir tillväxtfrämjande för samhället i dess helhet och att de bör uppbyggas i former som är så enkla som möjligt för medborgarna. Skattesystemet måste vidare byggas upp så att skattefusk och skatteflykt motverkas.

Det skattesystem som utvecklats under den långa socialdemokratiska regeringstiden uppfyller inte de krav som man bör ställa. Låt mig ge några exempel på sådant som bl. a. vi moderater kritiserat under lång tid:

1. De orimliga marginalskatterna innebär i sig själva att uppemot två tredjedelar av inkomstökningar för människor med vanliga inkomster går bort i skatt – för att inte tala om vad som kan inträffa när man får avtrappning av bostadstillägg, stigande daghemsavgifter och annat.

2. Den starka progressiviteten i skattesystemet innebär att inflationen höjer skatterna utan att riksdagen fattar några som helst beslut.

3. De ständigt ökande arbetsgivaravgifterna innebär en mycket hård press på företagen i vårt land, liksom kapitalbeskattningen, förmögenhetsskatten och arvs- och gåvoskatterna, som framför allt för små och medelstora företag ställer förräntningskrav som knappast kan uppfyllas och därmed försvårar generationsskifte och fortlevnad för många av dem.

4. Sanktionssystemets utformning ger en hel del orimliga effekter. Det jag tänker på är i första hand tillämpningen av bestämmelserna om skattetillägg. På senare tid har man sett exempel på att felaktigheter i de-

klarationer och uppgifter som icke på något sätt är avsiktliga – de som gjort dem har handlat så att säga i god tro – ändå betyder skattetillägg på ganska stora summor, vilket kan fördärva vederbörandes ekonomi och ge dem en mycket besvärlig situation.

Den förutvarande socialdemokratiska regeringen verkade ointresserad av att vidta åtgärder för att rätta till de här missförhållandena. Kanske kan det förhålla sig så, att den tidigare regeringen med ideologisk tillfredsställelse accepterade de resultat den förda skattepolitiken gav. Trots de så gott som årligen genomförda skatteprovisorierna under 1970-talet steg nämligen det totala skattetrycket i vårt land år för år.

I den regeringsdeklaration som förelades riksdagen den 8 oktober i fjol heter det om skattepolitiken i framtiden:

”Skattesystemet måste reformeras. En varaktig skattereform skall innehålla bl. a. sänkta marginalskatter i vanliga inkomstlägen, inflations-skydd i skattesystemet samt åtgärder för att hålla tillbaka de kommunala skattehöjningarna.”

Redan under hösten förra året vidtogs flera åtgärder av den nya regeringen och riksdagsmajoriteten med syfte att nå en rimligare beskattning i den riktning som inte minst moderata samlingspartiet förordat. Så fick vi ett skatteprovisorium, som i förhållande till det förslag som den förutvarande regeringen lade fram våren 1976 var en klar förbättring. Man gav nu större delen av de heltidsarbetande skattelindring och kunde också gå högre upp i skatteskalen när det gällde marginalskattesänkningar. Vi fick alltså en förbättring jämfört med det tidigare förslaget.

I fråga om folkpensionärerna har man i avvaktan på de förslag som kan komma från 1972 års skatteutredning gjort vissa förbättringar och bl. a. höjt gränserna för avtrappningen på grund av pensionärens förmögenhet.

Den faktiska sambeskattningen har avskaffats genom att man tagit bort den orättvisa tredjedelsregel som tidigare infördes enligt den socialdemokratiska regeringens förslag. Man kan nu i de företag som berörs av detta dela upp inkomsten på det sätt som arbetsinsatserna verkligen ger anledning till.

Arbetsgivaravgiftsuttaget har blivit åtminstone 1,5 % lägre än det skulle ha blivit med den politik som socialdemokraterna förordar. Den från allmän arbetsgivaravgift fria delen av egenföretagarnas inkomst har höjts från 18 000 till 30 000 kr.

Man har aviserat att propositioner skall komma under våren 1977 med förslag till justeringar av reglerna för skattetillägg och dessutom med förslag till skattelättnader för familjeföretag.

Redan av dessa punkter framgår klart i vilken riktning den nya regeringen är beredd att gå för att skapa ett bättre fungerande skattesystem. Regeringsdeklarationen fullföljs också i de tilläggsdirektiv som getts till de tre arbetande skatteutredningarna, som nu – till skillnad från vad som var fallet under den tidigare regeringen – fått en tidsbegränsad uppgift. Förslag skall presenteras under senare delen av hösten innevarande

*Allmänpolitisk
debatt*

år. När utredningarna då presenterar sina resultat bör en reformering av skattesystemet kunna genomföras etappvis med början den 1 januari 1979.

1972 års skatteutredning skall dessutom med förtur lägga fram förslag till inflationsskyddade skatteskalor med sikte på genomförande redan 1978.

Socialdemokraterna säger, i sitt alternativ till den nya regeringens politik, nej till inflationsskyddet. Det är helt i enlighet med socialdemokraternas tidigare linje. Men låt oss konstatera att om inga åtgärder vidtas inför 1978, så kommer med en prisstegring på ca 8 % en automatisk skatteskärpning med ca 3 miljarder kronor att äga rum. Man kommer alltså att av de enskilda medborgarna i vårt land kräva ökade skatter till en summa av 3 miljarder kronor.

De indexreglerade skatteskalorna innebär inte – som det ibland hävdas i debatten – en skattesänkning, utan de innebär att inflationen inte tillåts höja den andel av en medborgares inkomst som går till skatt. De skatteintäkter samhället får ökar, men de ökar på samma sätt som medborgarnas inkomster, inte på grund av progressiviteten i skatteskalorna. Den nya riksdagsmajoriteten menar att skall skatten höjas så bör det ske genom riksdagsbeslut.

Herr talman! Den nya regeringen visar således en vilja att skapa ett väl fungerande skattesystem som upplevs som rimligt av medborgarna och som genom stimulans av arbete och företagande också är tillväxtfrämjande för samhället. Den socialdemokratiska oppositionen förefaller däremot att vilja gå vidare på den väg man börjat gå, med ständiga automatiska skatteskärpningar och de orimliga marginaleffekter som har uppstått genom det skattesystem man själv byggt upp under det långa regeringsinnehavet.

Herr JOSEFSON (c):

Herr talman! Den fortsatta lågkonjunkturen innebär många problem för näringsliv och sysselsättning. Även om regeringen genom åtgärder av olika slag försöker begränsa lågkonjunktorens negativa verkningar, så har ändå påfrestningarna för stora delar av näringslivet blivit besvärliga.

Konsekvenserna av detta berör de allra flesta, löntagare som företagare, men också samhället i dess helhet och givetvis samhällsekonomin. Regeringens nyss presenterade åtgärdsprogram skall väl i någon mån brygga över den närmaste tidens svårigheter, men vad vi framför allt väntar på är en allmän konjunkturuppgång i världen.

I en lågkonjunktur framträder mer än eljest de ömma punkterna i samhällsmaskineriet. För många företag framträder skatte- och avgiftssystemet som ett av de allra största problemen – främst givetvis de skatter och avgifter som skall erläggas även om vinsten är minimal. Vad jag här främst tänker på är arbetsgivaravgifter som tas ut helt oberoende av lönsamheten.

En annan utgift som även den betyder ganska mycket för familje-

företagen, de mindre och medelstora företagen, är den årliga kapital- skatten. Oberoende av lönsamheten får ägaren betala den årliga förmö- genhetsskatten. Framför allt genom inflationen har värdet av företaget eller aktievärdet stigit mycket väsentligt. Kapitalskatten skall betalas med beskattade medel och kan komma att medföra att företagets ekonomiska resurser i ganska hög grad urholkas, resurser som med en annan ut- formning av kapitalbeskattningen hade kunnat användas för att kon- solidera företaget.

Jag besökte för någon vecka sedan ett familjeföretag med ett hundratal anställda, där både företagare och anställda var helt överens om nöd- vändigheten av en annan beskattning av det i företaget bundna kapitalet.

I motioner från borgerligt håll och även från enskilda statsråd i den tidigare regeringen har uttalats angelägenheten av en lindrigare beskatt- ning av det i företagen bundna kapitalet. Och behovet härav framträder tydligare än någonsin i dagens hårt pressade läge för företagen. Det var därför med tillfredsställelse vi i slutet på förra året tog del av företags- skatteberedningens förslag, Särskilda skattelättnader för familjeföretag, utarbetat av en arbetsgrupp inom företagsskatteberedningen. Detta förslag berör främst problem i samband med generationsväxling och tar sikte på att lindra arvs- och gåvoskatten i samband därmed. I realiteten medför förslaget en avdragsrätt vid inkomstskatteberäkningen för avsättning till en arvs- och gåvoskattefond, eller i vissa fall en direkt avdragsrätt under en följd av år för erlagd arvsskatt. Utan tvivel skulle genomförandet av detta förslag underlätta generationsväxlingen och medföra större möj- ligheter att bibehålla de mindre och medelstora företagen som enskilda företag och som familjeföretag. Och jag hoppas verkligen att det skall vara möjligt att redan i år i riksdagen kunna fatta ett positivt beslut i denna fråga.

Men när man läser utredningsförslaget och lyssnar på företagens pro- blem i dagsläget ställer man otvivelaktigt frågan: Måste vi inte göra något även mot den årliga kapitalbeskattningen? Positiva uttalanden som gjorts om en lindring av kapitalbeskattningen har ju omfattat även den årliga beskattningen. Därför anser jag det nödvändigt att regeringen låter snabb- utreda denna del av kapitalbeskattningen, så att riksdagen i höst kan fatta beslut inte bara om åtgärder för att underlätta generationsväxlingen utan också för att lindra den årliga beskattningen av det i företagen bund- na kapitalet.

När jag ser på det forna regeringspartiets attityd till de mindre och medelstora företagen blir jag verkligen förvånad över den negativa in- ställning som socialdemokraterna intar mot denna samhällsgrupp. I förra årets valrörelse betonade socialdemokraterna sin positiva syn på små- företagen. Årets motioner visar något annat: på punkt efter punkt föreslås åtgärder som riktar sig mot småföretagarna. Och detta görs vid ett tillfälle då hela näringslivet står inför allvarliga problem på grund av lågkon- junkturen. Man kan inte annat än beklaga denna inställning. I stället för att skapa motsättningar kräver tidsläget att vi alla känner vårt ge-

mensamma ansvar för framtiden. Vi har genom lågkonjunkturen men också genom kostnadsutvecklingen hamnat i ett ekonomiskt besvärligt läge, där vår konkurrenskraft i förhållande till andra länder väsentligt försämrats.

Vad som nu behövs är ett gemensamt ansvarstagande, där regering och riksdag – oppositionen inräknad – tar sitt ansvar och där arbetsmarknadens parter utöver sina egna partsintressen också känner ansvaret för den ekonomiska utvecklingen i vårt land.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! I den allmänpolitiska debatten i höstas underströk jag att socialdemokratin även i oppositionsställning kommer att se till att socialpolitiken förblir en av politikens huvudfrågor. Vi har nu lagt fram förslag som syftar till en vidareutveckling av den sociala tryggheten på väsentliga områden. Det gäller familjepolitiken, hälso- och sjukvården samt utbyggnaden av långtidssjukvården och hemsjukvården.

Många av dem som i dag är gamla har fått känna av fattigdom och arbetslöshet i ett samhälle där materiell trygghet, sjukvård och utbildning var förbehållet några få. De har en självklar rätt till den välfärd de själva varit med om att bygga upp. Det gäller materiell standard genom folkpensioner och ATP, det gäller hälso- och sjukvård.

Det har varit en ovärderlig styrka i vår hälso- och sjukvård att samhället genom landstingen nu svarar för praktiskt taget all sjukhusvård och den övervägande delen av den öppna hälso- och sjukvården. Därigenom kan sjukvården ges en social helhetssyn. Vi har kunnat genomföra reformer som genom sjukförsäkringen gett samhället det avgörande inflytandet över de privatpraktiserande läkarnas verksamhet och som genom tandvårdsförsäkringen gjort tandvården till en samhällets uppgift på samma sätt som hälso- och sjukvården. Genom sjukförsäkringen har vi kunnat tillföra sjukvårdshuvudmännen ett betydande ekonomiskt stöd för att underlätta utbyggnaden av den öppna hälso- och sjukvården och på så sätt föra sjukvården närmare människorna. Denna samlade och målinriktade sjukvårdspolitik är av avgörande betydelse för den utbyggnad av långtidssjukvården som den socialdemokratiska regeringen prioriterade och satte i centrum för insatserna på det sjukvårdspolitiska området. Därför vänder vi oss mot alla försök till privatisering av den svenska sjukvården. De nya signaler som i detta avseende nu hissas av den borgerliga regeringen ger anledning till oro. Den reaktion som de redan åstadkommit är inte att ta miste på.

Vår principiella uppfattning om en kommande sjukvårdslagstiftning är att alla skall ha lagfäst rätt till hälso- och sjukvård på lika villkor och att samhället genom lagstiftningen skall svara för hälso- och sjukvården i sin helhet.

En av de helt överskuggande frågorna när det gäller social trygghet nu och för 1980-talet är en angelägen och kraftfull utbyggnad av långtidssjukvården. Vi har under de senaste 10–15 åren fördubblat antalet

långvårdsplatser från 20 000 till ca 40 000, men vi måste få till stånd en ökning till minst 60 000 platser fram till 1985 om den efterfrågan vi nu kan räkna med skall kunna täckas. Vi vet att de äldre och deras anhöriga känner oro för att stå utan tillräckliga vårdmöjligheter. Vi vet att de äldre blir allt fler och att vårdbehovet därför ökar. Vi vet att över 10 000 patienter väntar på plats i långtidssjukvården. Vi vet att det behövs mer personal på de sjukhem för långtidssjukvården som redan finns. Vi vet att det behövs mer hemsjukvård.

I vår motion lägger vi nu fram förslag om ett utbyggnadsprogram för långtidssjukvården och hemsjukvården med stöd av statsbidrag till lands-
tingen. Jag skall inte i detalj gå in på detta viktiga utbyggnadsprogram, då jag vet att herr Karlsson i Huskvarna i sitt anförande närmare kommer att redogöra för den målmedvetna satsning på hälsovården som vi nu anser tillhöra de allra viktigaste insatserna på det sociala området. Låt mig emellertid få göra ett tillägg. Den borgerliga regeringen är tyvärr inriktad på att förhålla en lösning genom tillsättandet av en arbetsgrupp för fortsatt utredning av dessa frågor. Enligt min mening behövs inte här något fortsatt utredningsarbete. Det finns redan ett tillräckligt underlag för ett praktiskt ställningstagande för ökade angelägna insatser på det här området.

Socialdemokratis ansvar för den äldre generationen kommer också till uttryck i vår motion om den framtida socialvårdens mål och riktlinjer. Inför den socialvårdsreform som socialdemokratin målmedvetet arbetar för, med socialarbetarnas uttalade stöd, kräver vi en socialtjänst som på ett tillfredsställande sätt tillgodoser de äldres växande behov av social service. Det gäller boendet, det gäller meningsfull sysselsättning och aktivitet för att bryta isolering och passivitet. Det gäller trafiken, färdtjänsten. Vi utgår ifrån att socialvården genom mera differentierade resurser skall kunna få möjlighet att i större utsträckning än nu förlägga olika stöd- och behandlingsmetoder till den enskildes nära sociala miljö.

Där kommer man också in på en annan huvudlinje i den omdaning av socialvården som socialdemokratin anser angelägen och nödvändig. Det gäller frihet och frivillighet i behandling. Denna uppfattning får stöd av dem som arbetar på detta viktiga fält, nämligen socialarbetarna och deras ideella och fackliga organisationer.

Jag har här talat om de äldre och deras trygghet. Låt mig, herr talman, ta upp den andra stora reformfrågan, nämligen familjepolitiken. I enlighet med våra utfästelser under valet kräver vi i en familjepolitisk motion med konkreta och preciserade förslag och med en utarbetad lagtext ett snabbt och sammanhållet beslut om ett utbyggnadsprogram för föräldraförsäkringen. Förslaget grundas på den av den Fridhska arbetsgruppen i fjol framlagda rapporten. Löntagarnas organisationer tog aktivt del i utredningsarbetet och har sedan i remissbehandlingen av förslaget givit det sitt fulla stöd. Detta förslag till en helhetslösning har således en stark facklig förankring, och det tillmötesgår de förväntningar som den fackliga rörelsen har rätt att ställa på en reform av detta slag.

Låt mig, herr talman, slå fast att för socialdemokratien är familjepolitiken en del av en samlad politik för att åstadkomma social utjämning och skapa ett bättre samhälle för alla människor. Frågor om barn och familj griper in på skilda samhällsområden. Att förbättra barnens levnadsvillkor måste ständigt stå i centrum för det politiska reformarbetet. Det är därvid i första hand barnens behov som skall påverka inriktningen av familjepolitiken – det är utgångspunkten för det socialdemokratiska reformförslaget.

Det innebär att alla föräldrar skall få lagfäst rätt till ledighet och att hos arbetsgivaren kunna begära den form av ledighet som de vill ha. Den ökade föräldraledigheten med ersättning från föräldraförsäkringen ger rätt till ersättningsberättigad ledighet som för varje barn motsvarar fem månaders helledighet. Den skall kunna tas ut på det sätt som bäst passar varje familj – genom hel ledighet, sex timmars arbetsdag eller på annat sätt förkortad arbetstid. Den nya rättigheten skall delas lika mellan föräldrarna och skall kunna tas ut fram till barnets första skolår.

Vårt förslag innebär att reformen skall börja genomföras den 1 januari 1978 och att den direkt startar med en tid som motsvarar två månaders hel ledighet. Den första utbyggnadsetappen kommer därigenom för varje barn som föds under 1978 att ge rätt till en ökad föräldraledighet motsvarande två månaders hel ledighet eller fyra till åtta månaders förkortad ledighet. Den särskilda föräldrapenningen, som även omfattar hemarbete och adoptivföräldrar, byggs sedan ut etappvis så att den är fullt genomförd inom en femårsperiod, dvs. fr. o. m. 1982. Till reformen knyts övergångsregler som innebär att föräldrar med barn födda 1971 eller senare får del av reformen med en ersättningstid som beror på barnets ålder.

En reform som byggs upp på sådana grunder är enligt min mening vida överlägsen det förslag som från borgerligt håll framförs om olika former av vårdnadsbidrag. Låt mig här understryka några av de helt avgörande invändningarna mot vårdnadsbidrag.

– Vårdnadsbidraget ger inte ersättning för inkomstbortfallet och utesluter därför stora grupper löntagare från de faktiska möjligheterna att ta ut en ökad föräldraledighet.

– Vårdnadsbidraget ger inte heller föräldrarna några valmöjligheter av det slag som det socialdemokratiska reformförslaget inrymmer.

– Förslagen om vårdnadsbidrag gäller som de hittills förts fram av de borgerliga endast barn under tre års ålder och medför bl. a. helt orimliga tröskeeffekter.

– Vårdnadsbidragen motverkar slutligen direkt strävandena mot ökad jämlikhet mellan kvinnor och män.

Man kan inte i dessa frågor föra en politik "som går på tvärs med debatten om jämlikhet mellan kvinnor och män". Denna formulering citerar jag från en framstående folkpartipolitiker som i dag är medlem i regeringen. Här finns det anledning att ställa frågan: Kommer folkpartiet att ha kurage att ställa sig bakom vårt förslag till en samlad helhetslösning

som är av så stor betydelse för barnen och familjerna? Eller kommer folkpartiet att medverka till att man nu plottrar sönder en stor familjepolitisk reform, en reform som utarbetats med starkt stöd av LO, TCO och SACO/SR? Svaret lär komma i en proposition i slutet av mars. Det viktiga familjepolitiska reformarbetet skall tydligen nu ges en annan inriktning och en s. k. reform skall snickras ihop under några månader för att inte säga veckor utan att tydligen ens remitteras till organisationer eller myndigheter.

En sak vill jag tillägga: Ger folkpartiet upp sina tidigare principer i denna fråga och med en bortplottrad reform sedan söker förklara att det inte föreligger någon skillnad gentemot det sammanhållna socialdemokratiska reformförslaget, så har man gett sig in på en omöjlig uppgift. Även om jag kan föreställa mig att man nu bokstavligen kämpar för att för död och pina hitta någon form av vårdnadsbidrag, som har någon likhet med de vallöften man spred omkring sig, vågar man kanske uttala sig något bestämdare utifrån rent statsfinansiella grunder då det gäller centerens löfte om det beskattade vårdnadsbidraget på 10 000 kr. De över 2 miljarder kronor som det förslaget skulle kosta blir det sannerligen svårt att med den föreliggande budgeten kunna uppbringa. Trots att centerpartiet nu har haft några månaders träning på att förklara bort sina tidigare så stolta valparoller, har det tydligen svårt att i det här fallet förklara varför löftet om 10 000 kr. i vårdnadsbidrag saknas i det borgerliga budgetförslaget.

Barnens behov av trygg tillsyn och stimulans för sin utveckling samt den ökade kvinnliga förvärvsverksamheten – av samtliga föräldrar med barn i förskoleåldern är närmare 80 % förvärvsarbetande på heltid eller halvtid – har i hög grad ställt barnomsorgen i centrum. Detta var också bakgrunden till det beslut riksdagen fattade på grundval av den socialdemokratiska regeringens förslag om en kraftig utbyggnad av samhällets barnomsorg. Under de närmaste fem åren skall tillkomma 100 000 nya daghemsplatser, 50 000 nya platser i fritidshem samt ett ökat antal platser i familjedaghem. Målet för socialdemokratin är full behovstäckning inom en tioårsperiod.

Det är av avgörande betydelse att det nu sker en kontinuerlig uppföljning av det beslutade utbyggnadsprogrammet och att den fortsatta planeringen därefter tar sikte på att nå fram till full behovstäckning. Det är också viktigt att riksdagen ges tillfälle att följa den utomordentligt viktiga fråga som barnomsorgen utgör. Vi föreslår därför att riksdagen uttalar sig för att regeringen nästa år lämnar en allsidig redovisning av det aktuella planeringsläget för barnomsorgen och då också tar hänsyn till målet om full behovstäckning inom den närmaste tioårsperioden.

Vid sidan av en angelägen kvantitativ utbyggnad av barnomsorgen är det av stor betydelse att få till stånd ökade kvalitativa insatser. Barn har ett stort behov av gemenskap och samvaro med andra barn och att få förtroende också för andra vuxna än föräldrarna. Den gemenskapen är viktigt för dem i deras utveckling till fria och självständiga människor.

Vid åtskilliga daghem och förskolor möter personalen problem i verksamheten. Det gäller att finna former och metoder att möta dem. De insatserna måste göras där behovet är störst. Därigenom kan man få faktiska möjligheter att särskilt beakta de stora behoven hos de barn som, tillfälligt eller under längre tid, kräver speciellt stöd eller stimulans.

För att åstadkomma detta föreslår vi i det socialdemokratiska reformförslaget ett särskilt statsbidrag på 65 milj. kr. Det förslaget finansieras genom att även egenföretagarna erlägger barnomsorgsavgift på 1,3 % från den 1 januari 1978. Det är inte rimligt att egenföretagarna, som ju också utnyttjar barnomsorgen, inte skall betala för den i samma utsträckning som löntagarna.

I vår alternativa budget har vi räknat in pengar för vad de föreslagna reformerna kostar nästa år. Men det är givetvis också från vår sida en självklar förpliktelse att skaffa pengar till den fortsatta utbyggnad som ligger i vårt förslag.

Med dessa förslag fullföljer vi, herr talman, våra vallöften. Det är en social familjepolitik med barnens välfärd i centrum och med jämställdheten mellan kvinnor och män som en grundval för utvecklingen.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat till herr Aspling.

Vi skall ha klart för oss att socialpolitiken inte bara rör pengar till barnbidrag, pensioner osv. Socialpolitiken är något mycket djupare och mycket mer grundläggande; den omfattar hela vår livssituation. Det innebär att vi på ett helt annat sätt än tidigare måste ta hänsyn till dessa faktorer. Vi har all anledning att diskutera frågan vad det är vi vill med vårt samhälle och med vår socialpolitik.

Ganska länge har det, herr Aspling, funnits en benägenhet att betona det kvantitativa på bekostnad av det kvalitativa, det tekniska och det ekonomiska på bekostnad av det mänskliga. Numera har dock glädjande nog allt fler människor blivit på det klara med att en optimal målsättningsformulering alltid måste uttryckas i mänskliga termer – inte bara i en hög levnadsstandard utan också i en hög livskvalitet. Några av grundstenarna i det begreppet utgörs av den enskilda människans upplevelser av hälsa och välbefinnande, av självförverkligande och utveckling. Att åstadkomma detta och en hög levnadsnivå är övergripande mål för vår socialpolitik.

Under den starka koncentrationsperioden på 1960-talet och även in på 1970-talet hade man inte dessa väsentliga frågeställningar med i bilden. Då diskuterade och planerade man utifrån tekniska och ekonomiska synpunkter. Här har vi att finna orsaken till många av de stora sociala problem, som råder i vårt samhälle i dag och som vi tyvärr kommer att få leva med under ganska lång tid framöver. Det är bara att konstatera detta. Därför måste vi i hela vår samhällsplanering på ett helt annat sätt än tidigare ta med de väsentliga frågorna om den sociala gemenskapen och de kulturella frågorna.

När det gäller familjepolitiken delar jag herr Asplings uppfattning att detta är en mycket viktig fråga, som vi måste ägna stor uppmärksamhet. Jag vill erinra om att vi förra året i riksdagen var överens om de satsningar för utbyggnad av daghemsvården som vi då hade att ta ställning till. Detta gällde såväl driftsbidragen och anordningsbidragen till kommunerna som målsättningen för de första fem åren framöver. Vi var överens om målsättningen att alla som efterfrågar samhällets barnomsorg också skall ha möjlighet att få del av den.

Vi följer mycket noga hur man nu planerar i kommunerna. Jag har tidigare sagt i riksdagen att vi under den närmaste tiden kommer att ta kontakt med representanter för Kommunförbundet och personalorganisationerna för att diskutera personalförstärkningar inom och kvaliteten på förskolan. Vi kommer även mycket noga att följa hur man planerar för att uppnå målet 100 000 daghemsplatser och 50 000 fritidshemsplatser. Den här diskussionen med representanterna för Kommunförbundet och personalorganisationerna skall vi inom kort hålla.

Vi kommer under våren att framlägga ett förslag om familjepolitiken – det har vi anmält i propositionsförteckningen. Vi får då tillfälle att ytterligare diskutera den frågan.

De brister på detta område som herr Aspling talade om har ändå icke uppkommit efter den 19 september förra året. Det gäller här eftersläpningar sedan lång tid tillbaka. Man har inte tillräckligt planerat utbyggnaden av barnomsorgen, exempelvis i samband med uppförandet av de nya stora förorterna i Stockholms omgivningar, och man har heller inte i tid sört för att personalutbildningen är tillräcklig för att vi skall kunna fylla denna viktiga uppgift inom barnomsorgen.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Gustavsson började med att säga att socialpolitiken inte bara gäller pengar. Det är också fråga om mänskliga värden, livsmiljö och mycket annat. Detta hans påpekande skulle kunna ge mig anledning till många reflexioner.

Jag skulle vilja fästa herr Gustavssons uppmärksamhet på att något som varit grundläggande för just mänsklig livsmiljö och värdighet här i vårt land är att vi har kunnat ge fattiga och sjuka människor en ekonomisk trygghet. Först därefter har vi kunnat skapa mänskligare och drägligare förhållanden. 1930-, 1940-, 1950-, 1960- och 1970-talen är fyllda av reformer för att skapa mänskligare, värdigare och tryggare förhållanden för människor. Men vi har mycket kvar. Vi stod mitt uppe i ett stort planeringsarbete.

Jag skulle, herr Gustavsson, om tiden medgav kunna dra listan över de grundläggande reformer som 1960-talet innebar på arbetslivets område, på sjukvårdens område och på pensionsområdet. Då började vi med ATP, den stora reform som herr Gustavsson en gång i riksdagen röstade emot.

Jag ser att herr Gustavsson i uttalanden har sagt att det nu gäller att täppa till hål inom socialpolitiken – som om vårt socialpolitiska verk

skulle vara nära nog färdigt och det bara gällde att göra det socialpolitiska skyddsnätet "litet finmaskigare" här och var. Herr Gustavsson har uttryckt sig så. I det perspektivet hotar socialpolitiken efter det mer än 40-åriga socialdemokratiska reformbyggandet att bli en periferisk utkantspolitik. Vi kommer, herr Gustavsson, att följa dessa frågor med stort intresse och stor vaksamhet. Det vill jag slå fast.

Mycket är ogjort beträffande barnomsorgen. Det var anledningen till att vi startade förhandlingarna med Kommunförbundet 1975 för att skapa en utbyggnadsplan. Det är angeläget, herr Gustavsson – får jag skicka med den personliga hälsningen – att den arbetsgrupp som jag tillsatte i socialdepartementet för att följa upp detta också gör det med stor vaksamhet och effektivitet. Programmet måste nämligen fullföljas. Inom tioårsperioden skall vi ha full täckning.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Det är riktigt att vi under hela 1930-talet gemensamt har arbetat för och skapat bättre ekonomisk grundtrygghet. Men, herr Aspling, samtidigt som detta hände på 1930-, 1940-, 1950- och 1960-talen drev socialdemokraterna en mycket stark centralisering i detta samhälle utan att ta hänsyn till vilka konsekvenser det skulle föra med sig. De konsekvenserna får vi i dag uppleva på det sättet att vi har höga kostnader och många sociala problem. Unga människor blir utslagna från arbetsmarknaden praktiskt taget innan de är så gamla att de har börjat arbeta. Utslagningen börjar redan i deras koltålder.

Denna tendens vill vi bryta. Vi har sagt att vi måste angripa orsakerna och inte nöja oss med att angripa symtomen. Detta är oerhört viktigt.

Herr Aspling citerade mig. Jag hade talat om att göra skyddsnätet finmaskigare. Det är sant att jag har uttalat mig på det sättet. Jag sade det i ett anförande som jag höll på Läkaresällskapet häromkvällen. Jag sade då bl. a. följande: "I ett centralistiskt samhälle är det frestande att utgå från alla människors lika förmåga och behov. I en mer decentraliserad modell ökar respekten för alla människors lika värde men olika förmåga och behov. Såväl förebyggande som kurativa insatser måste alltså ägnas högriskgrupper och högrisksituationer. Därigenom blir det sociala skyddsnätet finmaskigare för dem som bäst behöver det, och samhällsåtgärderna blir bättre anpassade till de faktiska behoven." Jag vet inte om herr Aspling har något att invända mot detta.

Sedan kom herr Aspling tillbaka till ATP-diskussionen i slutet av 1950-talet. Jag kan bara säga att det vi röstade för den gången är precis det samma som Pensionärernas riksorganisation i dag kräver, nämligen en grundpension motsvarande 65 % av medelinkomsten för industriarbetare.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har några flyende minuter på mig för att replikera. Det är lockande att diskutera med herr Gustavsson frågan om föränd-

ringarna i samhället, vad utslagningarna och allt detta beror på.

Den svenska arbetarrörelsen har byggt upp tryggheten i vårt land. När det privata näringslivet inte har klarat människornas elementära problem har vi fått lov att rycka ut. Utslagningen är ett exempel. Stora reformer har genomförts för att ge den enskilda människan trygghet.

Vad gäller ATP vill jag be herr Gustavsson vara litet försiktig när han blickar tillbaka för att försöka rehabilitera sig själv. ATP-striden gällde en grundläggande principfråga. De stora löntagargrupperna – arbetarna och vissa grupper av tjänstemän – stod utan tjänstepension. Det var en stor central fråga med väldiga perspektiv. Centern röstade emot reformen, det är ofrånkomligt.

Jag skall inte ge mig in i en debatt om socialpolitikens olika detaljfrågor, men kapitlet är intressant. Socialpolitik är inte en fråga om välgörenhet. Socialpolitik är en grundläggande politisk och ekonomisk fråga som berör praktiskt taget hela samhället. Vi möter där självklart stora intresseomfattningar, och socialpolitiken har ofta vållat strid därför att den gäller fördelningsfrågor. Genom socialpolitiken har vi kunnat göra det här samhället rättvisare och mera jämlikt – glöm inte bort det, herr Gustavsson.

Det är på den basen vi har kunnat gå vidare. Mycket finns att göra, och varje tid skapar sina problem, men jag tror att det är oerhört viktigt att hålla fast vid de helt avgörande principerna för socialpolitiken. Det är inte fråga om att lappa och att göra skyddsnetet finmaskigare, utan det är fortfarande fråga om grundläggande sociala och ekonomiska frågor.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Visst handlar socialpolitiken om stora och grundläggande frågor, men vi behöver ändå på vissa områden göra nätet finmaskigare. Som det nu är hamnar många människor mellan paragraferna.

Det är naturligtvis riktigt när herr Aspling säger att arbetarrörelsen har kämpat för trygghet i samhället. Men glöm inte bort, herr Aspling, att det parti jag företräder också var med. Herr Aspling kan ju studera skrifterna. En av herr Asplings företrädare, Gustav Möller, sade ungefär följande i en intervju som han gav kort före sin död: Vi kunde genomföra vårt program tack vare det stöd vi fick genom uppgörelsen med bondeförbundet. Ensamma kunde vi inte göra det.

Sedan gäller det här fördelningsfrågor och solidaritetsfrågor. Men väsentlig är också frågan om en bättre gemenskap i det svenska samhället, bättre relationer människor emellan, och där kommer vi in på samhällsplaneringen. Socialpolitiken är även en fråga om samhällsplanering.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att slå fast att grunden för en socialpolitik i arbetarklassens intresse måste utgöras av en medveten strävan att trygga vars och ens rätt till ett meningsfullt arbete. Det blir självfallet statens uppgift att genom att ta på sig en allt större andel av samhällets näringsliv skapa denna trygghet för arbetarklassen. Privatkapitalet förmår

inte klara detta – gång på gång har det bevisats.

Norrboten är ett exempel och har ofta åberopats under den här debatten. Detta län har de privata storföretagen inte brytt sig om eller sedan länge övergivit. Detta har gett Norrbotten en kolonial karaktär. När staten sedan engagerat sig i länet har privatkapitalet på allt sätt sökt hålla statsindustrin tillbaka eller binda den för sina syften. Därför har den koloniala bindningen vid råvaror och halvfabrikat aldrig brutits. Statsföretagen har aldrig blivit den drivkraft i sysselsättningsutvecklingen som de annars kunnat bli.

Den förra regeringens eftergift för privatkapitalets intressen följs upp och förstärks i dag av den nya regeringen. Negativa uttalanden om Stålverk 80 och Kaunisvaara ger väl i och för sig inte någon grund för att säga att den borgerliga regeringen sviker Norrbotten, för någon Norrbottenspolitik har ju de borgerliga partierna aldrig brytt sig om att ha. För dem har alltid Norrbotten vägt lätt gentemot den privata stålindustrins och storfinansens intressen, och detta drabbar människorna i Norrbotten också på det sociala området.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver en ny progressiv inriktning av socialpolitiken. Vi kan inte acceptera en socialpolitik som har som främsta uppgift att reglera konsumtionen och därigenom fungera som konjunkturpolitiskt instrument. Inte heller kan vi acceptera en socialpolitik som i stor utsträckning kännetecknas av brandkårsuttryckningar för att dämpa alltför uppenbara skadeverkningar av kapitalismens och marknadskrafternas fria spel. Detta – att reglera konsumtionen och göra brandkårsuttryckningar – är vad som präglat den svenska socialpolitiken hittills och förmodligen i ännu högre grad kommer att göra det nu under den borgerliga regeringen.

Men om vi ansett att socialpolitiken varit så dålig, varför har vi då i allmänhet röstat för de olika reformförslagen här i riksdagen? Jo, naturligtvis därför att vi lika väl som alla andra insett att dessa reformer har varit bättre än ingenting. Även om de alltid tjänat – eller åtminstone inte stått i strid med – kapitalets intressen, så har de samtidigt svarat mot ett behov bland lönarbetarna. Reformerna har aldrig, annat än tillfälligtvis, uppfyllt det krav som vi kommunister ställer på en progressiv socialpolitik, nämligen att den skall vara ett uttryck för en medveten strävan att flytta fram lönarbetarnas positioner på kapitalets bekostnad. När jag säger att socialpolitiken inte annat än tillfälligtvis har kommit att drabba kapitalet menar jag att kapitalägarna alltid lyckats ta igen det utrymme som de eventuellt förlorat – dels i samband med löneförhandlingarna, dels genom prisbildningen som företagen numera kan styra tämligen väl.

Enligt vår uppfattning är de grundläggande socialpolitiska kraven i dag utbyggnad av barnomsorgen, genomförande av sextimmarsdagen och skapande av förutsättningar för att kvinnorna skall kunna genomdriva sin ekonomiska och sociala frigörelse. Det är uppenbart hur dessa tre reformområden hänger samman med och utgör förutsättningar för varandra.

För litet mer än ett år sedan gjorde den dåvarande regeringen en överenskommelse med Kommunförbundet om att det under den närmast följande femårsperioden skulle byggas 100 000 platser i daghem och 50 000 platser i fritidshem. Samtidigt åtog sig staten att sörja för personalutbildningen. När frågan behandlades här i riksdagen ställde sig de borgerliga partierna bakom överenskommelsen, och därför utgår jag ifrån att regeringsskiftet inte har inneburit att avtalet med Kommunförbundet har upphört att gälla.

Hur går det då med utbyggnaden av barnomsorgen? Ja, inte ser det särskilt ljusst ut. För ett år sedan fanns det ungefär 70 000 daghemplatser. Om man lägger 100 000 till det så blir det alltså 170 000 daghemplatser, som enligt överenskommelsen skall vara klara år 1980. Socialstyrelsen har gjort en prognos utifrån kommunernas barnstugeplaner. Men enligt den kommer det att finnas bara 140 000 platser 1980. Det kommer alltså att fattas 30 000 platser. Och detsamma gäller fritidshemmen. Där kommer det att fattas 25 000 platser för att överenskommelsen skall vara uppfylld i 1980.

Men om kommunerna bryter överenskommelsen så kan de ju alltid skylla på att de har hamnat i dåligt sällskap. Staten har nämligen inte heller fullgjort sina skyldigheter när det gäller personalutbildningen. Det blir alltmer klart att den överenskommelse om barnomsorgen som gjordes för ett år sedan hade som främsta syfte att dämpa den allt kraftigare opinion som växte fram kring barnstugekampen. Nu förhalas frågan genom att den bollas fram och tillbaka mellan stat och kommun. Socialministerns uppgifter nyss om uppföljning och kontakter med Kommunförbundet och personalorganisationerna ger inte anledning till någon annan karakteristik av vad som händer än att man från regeringens sida uppenbarligen inte avser att fullgöra sina skyldigheter mot barnen och barnfamiljerna.

Vänsterpartiet kommunisterna har aldrig godkänt överenskommelsen mellan regeringen och Kommunförbundet eftersom vi anser att den utbyggnadstakt som där anges är alltför låg. Vi har sagt att som minimum under de närmaste fem åren bör det byggas genomsnittligt 15 000 platser per år.

Vi ansåg också att målsättningen med barnomsorgen skall vara att ge alla förskolebarn plats på ett bra daghem och att alla barn mellan 7 och 14 år skall få plats på fritidshem.

Samhället har inte resurser att klara en sådan här utbyggnad, säger man. Men det är inte sant. Här handlar det om hur samhällets tillgångar används. Hur den nya regeringen ser på vad som är angeläget kommer vi snart att få se. Till daghemsutbyggnaden finns det alltså inte tillräckligt med pengar. Men nog kan man förmoda att försvarsminister Krönmark blir bönhörd när det gäller begäran om anslag till det miljardslukande projektet med ett nytt svenskt stridsflygplan.

För att barnstugeutbyggnaden skall få den nödvändiga omfattningen måste staten gå in och genom att påta sig kostnaderna garantera att ut-

byggnaden kommer till stånd.

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna ställer ett krav på sex timmars arbetsdag och anser att den reformen bör vara genomförd 1980. Det här är ett krav som har många dimensioner. Det är en naturlig följd av den stegrade arbetstakten, som har lett till ökningar av sjukskrivning och utslagning från arbetsmarknaden. Men det är också en reform som på ett avgörande sätt skulle förändra barnfamiljernas situation genom att förkorta bortovaron från hemmet för barnen till förvärvsarbetande föräldrar. Vistelsetiderna på daghem och i familjedaghem är i dag ofta alltför långa.

En förkortning av arbetstiden skulle också leda till en kraftig ökning av sysselsättningen, och den skulle därför öppna arbetsmarknaden för många av de kvinnor som i dag tvingas gå arbetslösa. Den skulle också betyda att många kvinnor, som i dag har jobb men tvingas arbeta alltför kort tid för att det skall ge ekonomiskt oberoende, skulle kunna få heltidsarbete.

Vi ser alltså hur dessa båda frågor – utbyggnaden av barnomsorgen och förkortningen av arbetsdagen – var och en på sitt sätt är avgörande för kvinnornas ekonomiska och sociala frigörelse. Utan en utbyggd barnomsorg kommer kvinnorna även i fortsättningen att i stor utsträckning vara fjättrade vid hemmen. Och utan den ökning av antalet arbetstillfällen som en förkortning av arbetsdagen ger kommer inte tillräckligt många jobb att kunna erbjudas kvinnorna. Den fulla sysselsättningen kommer naturligtvis ändå inte att uppnås – därvidlag är det bara att konstatera privatkapitalets oförmåga. Som jag redan sagt fordras det ju en aktiv statlig företagsverksamhet för att klara sysselsättningen.

Vpk har en rad andra förslag till viktiga reformer som vi aktualiserat genom motioner. Det gäller en fortsatt utbyggnad av föräldraförsäkringen och ett erkännande av principen att föräldrapenning skall täcka inkomstbortfall som uppstår i samband med barnens sjukdom. Vi kräver att vårdbidragen till föräldrar med svårt handikappade barn ges en kraftig höjning liksom att barnbidragen höjs och indexregleras. Vi anser också att ålderspensionärernas ekonomiska och sociala situation måste förbättras.

Herr talman! En grupp i samhället som rönte ett häftigt uppflymmande intresse före valet men som nu har kommit i skymundan igen är invandrarna. Ja, helt i skymundan har de inte kommit. Socialdemokraterna har nu tagit upp ett gammalt vpk-krav som de för mindre än ett år sedan var med om att avslå, nämligen rösträtt för invandrare även vid riksdagsvalet. Vad som förändrat ställningstagandet på det hållet vet jag inte, men något måste det väl vara.

Rösträtten – rätten att genom de politiska kanalerna påverka sin situation – är grundläggande, och den rätten bör man ha där man bor och arbetar. Det är ett viktigt medel för att bryta den diskriminering som stora grupper av invandrare i dag är utsatta för. Men de politiska rättigheterna måste följas upp med insatser som skapar social, kulturell

och ekonomisk jämställdhet för invandrarna. Det är därför vpk ställer kraven på obligatorisk hemspråksundervisning, och det är därför vi kräver att företagen verkligen tvingas att ge invandrarna svenskundervisning på betald arbetstid. Och det är också därför som vi ställer andra krav för att förbättra invandrarnas situation när det gäller arbete, utbildning och möjligheter till ett kulturellt liv.

Det skall bli intressant att se – fram i vår, när vi har att ta ställning till de här olika förslagen – vilken riktning det är som segrar inom regeringen: den socialliberala, med sina stolta paroller om jämlikhet och reformer utan socialism, eller den gamla Bohmanska konservatismen. Hittills dominerar kaptenspolitiken påtagligt.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! I vårt land liksom i andra länder har en växande andel av resurserna tagits i anspråk för hälso- och sjukvården. Denna sektors andel av bruttonationalprodukten har fördubblats under de senaste tio åren. Huvudmännen har genomfört en mycket imponerande utbyggnad av sjukvården. Vid en internationell jämförelse ligger också Sverige långt framme i fråga om vårdplatser, läkartäthet osv. Trots detta saknas ingalunda problem. Sjukvården har tvärtom länge befunnit sig i stora svårigheter. Köerna till främst långtidsvården är, som också herr Aspling erkänner, mycket långa. Stora svårigheter föreligger när det gäller att rekrytera och behålla personal. Pris- och löneökningarna har varit större än för samhället i övrigt.

Det finns därför anledning att granska hälso- och sjukvårdsområdet för att sätta in åtgärder där förbättringar kan åstadkommas. Jag vill peka på några sådana områden.

Enbart inom långtidsvården har vi i dag en brist på ungefär 10 000 platser. Att vården av de äldre behöver byggas ut kraftigt står helt klart. De äldre inte bara ökar i antal, allt fler uppnår också mycket höga åldrar. I dag svarar de 10 % av befolkningen som är över 70 år för halva sjukvårdsbehovet. De 2,5 % som är över 80 år svarar för hela 25 %. Vi kan förvänta oss en ökning med ungefär hälften av dessa de äldsta bland våra äldre under den kommande 15-årsperioden.

Enligt sjukvårdshuvudmännens planer kommer antalet långvårdsplatser att öka med 12 500 under femårsperioden fram till år 1981.

I sin sammanställning av sjukvårdshuvudmännens planer konstaterar socialstyrelsen att endast en av 16 huvudmän räknar med den kraftiga förskjutningen mot högre åldrar i sin behovsbedömning. Trots den planerade kraftiga ökningen av långtidsvården fram till år 1985 skulle brist-situationen inte bara bibehållas utan sannolikt förvärras.

Parallellt med utbyggnaden av den slutna långtidsvården behövs därför också en kraftig satsning på hemsjukvården. Många patienter vill bo kvar i hemmiljön under sjukdomstiden, eller så fort som möjligt återvända dit. Anhöriga, hemsamariter och vårdlag med sjuksköterskor, arbetsterapeuter, sjukgymnaster och läkare kan göra detta möjligt. En kvantitativ

och kvalitativ förstärkning av hemsjukvården skulle därför ge stora mänskliga vinster. Detsamma gäller möjligheten att utnyttja dagsjukvård som komplement till vård i hemmet i stället för slutna vård. Liksom hemsjukvården är dagsjukvården mycket olika utbyggd i olika delar av landet, och det torde därför finnas stora möjligheter att öka denna vårdform utöver huvudmännens planer.

Vi får inte heller glömma bort att äldresjukvård inte är detsamma som långtidssjukvård. De äldre har ett mycket stort behov av att då och då kunna få del av akutsjukvårdens kvalificerade resurser – inte minst för att göra det möjligt för dem att sedan återvända till den egna miljön. Dimensioneringen av akutsjukvården måste naturligtvis ta hänsyn även till detta.

Det är också utomordentligt viktigt att kontakten mellan den kommunala och den landstingskommunala vården fungerar, att det finns en väl sammanhängande vårdkedja. Jag tror vi är helt överens om att kommunerna så långt som möjligt skall satsa på vård och service i det egna hemmet och på boende i servicehus. Men vi behöver också en vårdform som kan ge en omvårdnad motsvarande den som i dag ges på ålderdomshemmen. Hoppas vi över det steget kan resultatet bli att många äldre, som inte är sjuka i egentlig bemärkelse men som av olika skäl behöver en mer kontinuerlig omvårdnad, i stället hänvisas till sjukhemmen.

Allt detta gör det angeläget att få ett samlat grepp om det långsiktiga behovet av äldresjukvård och hur den bäst skall utformas. Den särskilda arbetsgrupp jag har aviserat i budgetpropositionen syftar till att ge en realistisk bild av de ekonomiska och personella insatser – och de åtgärder på olika plan – som behövs för att på bästa tänkbara sätt tillgodose vårdbehovet för våra äldre. Mycket material finns redan på detta område och jag räknar därför med att gruppen – en expertgrupp – skall kunna arbeta snabbt. En sådan översyn, herr Aspling, skulle ingalunda stoppa upp det utvecklings- och utbyggnadsarbete som pågår, utan ha en mer långsiktig inriktning. Vi måste – för att citera herr Palme från gårdagens debatt – i nuet vara beredda att ta ansvar för framtiden. Målet står helt klart – att göra det möjligt för sjukvårdshuvudmännen att med självklar hänsyn till de äldres värdighet och integritet ge dem den omsorg och den vård som behövs i varje enskilt fall.

En ledstjärna i allt sjukvårdspolitiskt arbete måste vara att sätta patienten i centrum. Jag tror att all personal inom sjukvården verkligen strävar efter att ge patienterna en god och medmänsklig omvårdnad. Vad det gäller är att se till att också sjukvårdssystemet ger utrymme för sådan omtanke. Sjukvården får inte utformas efter någon löpande band-princip. Det skulle göra vården outhärdlig både för patienter och för personal. Inom den närmaste tiden kommer därför en utredning att tillsättas om vårdens inre organisation, i syfte att förbättra patienternas och personalens inflytande på vården. Frågan om hur gruppvård eller lagarbete kan bedrivas skall särskilt studeras. Utgångspunkt för utred-

ningen måste naturligtvis vara patienternas behov och önskemål – att ge dem bästa möjliga omvårdnad och kontinuitet i kontakten med personalen.

Det är också önskvärt att patienterna får större möjlighet att delta i vården på ett mer aktivt sätt. Insikt och engagemang betyder naturligtvis mycket för vårdresultatet. En förbättrad omvårdnad om patienterna – inte minst de långtidssjuka – skulle säkerligen också i sig innebära större arbetstillfredsställelse för de anställda och – tillsammans med andra angelägna åtgärder – motverka den på många håll orimligt höga personalomsättningen.

Herr talman! Ett annat stort problem inom svensk sjukvård är bristen på kontinuitet i den öppna vården. Läkarnas ändrade arbetstider liksom den mycket stora andelen läkare under utbildning har medfört att det i dag ofta är svårt att få träffa samma läkare vid återbesök. Ändå är kontinuiteten oerhört viktig både för läkare och för patient. Personkännedom sparar mycket tid och arbete och leder i allmänhet till bättre vårdresultat. Bl. a. i detta syfte har tanken på ett s. k. husläkarsystem förts fram. Avsikten är att varje person eller familj skall kunna ha fast anknytning till en läkare – som man känner förtroende för – inom den offentliga öppna vården eller en privatpraktiserande. Därigenom kan man bygga upp ett ömsesidigt förtroende mellan patient och läkare till stor fördel för båda parter. Olika former av husläkarsystem finns i en rad andra länder. Det vore värdefullt att pröva husläkarsystem av olika modeller för att finna former som kan anpassas till förhållandena i Sverige.

I regeringsdeklarationen slås fast att öppenvården stegvis skall organiseras som ett system med husläkare och mindre vårdenheter. Jag kommer därför att låta en arbetsgrupp pröva olika sådana system och lägga fram förslag som syftar till såväl större valfrihet som förbättrad kontinuitet inom den öppna vården.

Herr Aspling nämnde i sitt anförande att all vård på sikt borde ske i samhällets regi. Ändå har herr Aspling ställt sig bakom det gällande läkarfördelningsprogrammet, som innebär ett oförändrat antal privatpraktiker, trots att alltså antalet har varit sjunkande. Jag hoppas att herr Aspling fortfarande står fast vid denna uppfattning.

Vi är säkert överens om att det behövs fortsatt utbyggnad av både den öppna och den slutna vården. Jag tror också att vi är överens om att vi inte kan klara sjukvården enbart genom ökade resurser. Samtidigt som vi bygger ut och förbättrar sjukvården måste vi satsa mer på förebyggande åtgärder av olika slag. Olika undersökningar, inte minst i Amerika, visar att våra vardagsvanor betyder mer för hälsa och sjukdom för folkhushållet i dess helhet än olika medicinska åtgärder. Egenvård är ett begrepp som kommit i centrum för sjukvårdsdebatten under senare tid, och jag tror att det finns stora vinster för människors hälsa och välbefinnande att hämta på det området.

Vad är då egenvård? Egenvård innebär att ta vara på och uppmuntra den enskildes ansvar för egen och andras hälsa.

Det finns i dag både en överkonsumtion av sjukvård och en underkonsumtion. Vi måste veta mer om hur vi skall sköta oss efter sjukhusvistelse eller läkarbesök. Vi måste veta mer om vilka krämpor av olika slag som naturen sköter lika bra eller bättre själv. Vi måste också veta mer om de symtom som tyder på att vi snabbt bör söka läkare.

För en väl fungerande egenvård krävs naturligtvis framför allt undervisning och information på alla plan och till olika grupper. På mödra- och barnvårdscentralerna görs redan nu mycket, men mer skulle kunna göras. Låt mig som enda exempel nämna information om rökningen.

Mycket kan också göras inom skolan, på sjukhusen, genom distrikts-sköterskor, vårdcentraler, apotek, liksom genom patientföreningar av olika slag, för att bara ta några exempel.

Egenvård är naturligtvis en fråga på lång sikt. Men vetskapen om detta får inte förhindra en konstruktiv debatt om hur en sådan verksamhet bäst skall kunna byggas upp.

Herr talman! Efter denna genomgång av några av de olika åtgärder som är angelägna inom hälso- och sjukvårdsområdet vill jag helt kort beröra de ekonomiska möjligheterna att genomföra en utbyggnad. Grunden för ett framgångsrikt reformarbete är en stark ekonomi, heter det i regeringsdeklarationen. De tio senaste åren har Sverige haft den näst svagaste utvecklingen av BNP bland 13 OECD-länder med i genomsnitt 2,9 % per år mot 4,2 % för de övriga. Framför allt under de senaste åren har tillväxten i Sverige varit utomordentligt låg. Samtidigt räknar olika utredningar med att enbart en oförändrad ambitionsnivå skulle motsvara ett nödvändigt resurstillskott på 1,5 % per år för landstingens del. En bättre skattepolitik och en näringspolitik som inte motverkar utan stimulerar initiativ på olika områden krävs därför för att trygga sysselsättningen och för att ge ökade resurser till den offentliga sektorn, inte minst då till vården av barn, sjuka och gamla. En ökning av BNP med ytterligare en procent skulle exempelvis ge det samlade folkhushållet ytterligare 3 miljarder kronor varav bortåt 2 miljarder kronor i ökade intäkter för det allmänna.

Låt mig då avslutningsvis något kommentera det av socialdemokraterna framlagda förslaget på hälso- och sjukvårdens område. Jag noterar med stor glädje att nu också socialdemokraterna ställer sig bakom en kraftig satsning på hemsjukvården. Förutsättningar finns därmed för politisk enighet i denna för patienterna så viktiga fråga. Det råder inte heller några delade meningar mellan partierna om behovet av en utbyggd långtidssjukvård. Socialdemokraterna nämner siffran 10 000 platser under fem år. Landstingens egna planer räknar med en ökning på 12 500 långtidsplatser under femårsperioden fram till år 1981.

När vi kommer till ekonomin ställer jag mig mer undrande till socialdemokraternas förslag. Socialdemokraterna påstår sig vilja stimulera utbyggnaden av långtidssjukvården och hemsjukvården genom att till landstingen ge ett bidrag på 250 milj. kr. budgetåret 1977/78. För hela år 1978 tänker de sig ett belopp på 500 milj. kr. och för år 1979 en

miljard. Samtidigt föreslår de att arbetsgivaravgiften höjs med ytterligare 2 % från 1 april i år. Detta skulle försäkra ökade landstingsutgifter i storleksordningen 210 milj. kr. redan i år. Till detta kommer effekterna för det inre stödområdet genom att socialdemokraterna vill häva den tvåprocentiga nedsättningen av den allmänna arbetsgivaravgiften där. För år 1978 kommer arbetsgivaravgiftshöjningen i enlighet med socialdemokraternas förslag att innebära en ännu större utgiftsökning för landstingen. Sammantaget innebär det socialdemokratiska förslaget att landstingen under dessa båda år får ett utomordentligt begränsat tillskott om ens något. För det inre stödområdet blir resultatet av det socialdemokratiska förslaget en direkt försämring. Att mot den bakgrunden tala om starka satsningar på sjukvården är helt obegripligt. Förslaget innebär helt enkelt att socialdemokraterna vill ta med ena handen vad man ger med den andra.

Ingen sjukvård, hur önskvärd den än må vara, kan byggas ut med hjälp av ekonomiska synvillor.

Låt mig också inom parentes säga att höjningen av arbetsgivaravgiften enligt socialdemokraternas förslag naturligtvis också slår utomordentligt hårt för kommunerna. Hur det skulle kunna stimulera en ytterligare utbyggnad av barnomsorg och äldreomsorg är för mig en gåta.

Överläggningar pågår f. n. mellan staten och Landstingsförbundet beträffande vissa ersättningar från försäkringskassan för åren 1978 och 1979. Så mycket kan jag redan nu säga att det rör sig om belopp på betydligt högre nivå än den som socialdemokraterna föreslår. Från landstingens synpunkt är det säkerligen av sekundärt intresse i vilka former tillskotten från staten sker. Det väsentliga för dem är naturligtvis de totala resurserna. Riksdagen kommer längre fram i vår att få ta ställning till dessa frågor.

Slutligen, herr talman, vill jag bara nämna att Landstingsförbundets styrelse enhälligt tillstyrkt förslaget i regeringsdeklarationen att de ofrentliganställda läkarna fritt skall få ansluta sig till sjukförsäkringen om de etablerar sig som fritidspraktiker. Effekterna av detta föreslås följas upp efter en tvåårsperiod. Med undantag alltjämt kanske för herr Aspling tror jag att en sådan reform skulle hälsas med stor glädje eftersom den innebär att också sjuka med låga inkomster skulle få möjlighet att besöka fritidspraktiker.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av fru Troedssons kommentarer till vårt förslag beträffande insatserna för långtidssjukvårdens utbyggande vill jag göra ett par påpekanden.

Det förslag vi har lagt fram om en utbyggnadsplan för långtidssjukvård och hemsjukvård innebär successivt stigande samhällsliga statliga insatser. Vi har i vår motion räknat med att de statliga bidragen år 1979 skall vara omkring 1 000 milj. kr. Det är alltså fråga om väsentliga tillskott till landstingen.

Torsdagen den
3 februari 1977

---

*Allmänpolitisk
debatt*

Vi avvisar den borgerliga politiken med dess gigantiska budgetunderskott. Vi anser att de sociala reformerna skall betalas av oss svenskar och inte av utländskt kapital. Vi betalar våra förslag till sociala reformer i dag med människornas gemensamma insatser. Då kan givetvis inte landstingen som stor arbetsgivare undantas. Vi lägger inte, som de borgerliga, bördorna på framtiden.

Vårt förslag om höjd socialförsäkringsavgift till folkpensioneringen var ett väsentligt led i den uppgörelse den socialdemokratiska regeringen slöt med LO och TCO. De hade förklarat sig beredda att ta hänsyn till avgiftshöjningen i avtalssammanhang, och det löftet står de för. Den borgerliga regeringen, observera nu detta fru Troedsson, rev upp den uppgörelsen. Den lade på extra höjningar till de högre inkomsttagarna. LO och TCO har med hänsyn härtill förklarat att de skall kräva ett extra påslag för låglönegrupperna. Eftersom just landstingen har många anställda inom låglönegrupperna, är det i grund och botten de borgerligas upprivande av skatteöverenskommelsen som kommer att leda till extra pålagor för landstingen. Glöm inte heller bort att vårt förslag är riktat. Det går direkt till omedelbara insatser för långtidssjukvårdens utbyggnad.

Får jag sedan, herr talman, göra ett tillägg. När det gäller denna viktiga sektor är det angeläget att vi gör insatserna snabbt och målmedvetet. Fru Troedsson kan redan i dag av Landstingsförbundet och socialstyrelsen erhålla ett mycket omfattande och utomordentligt grundligt material som beslutsunderlag. Det finns ingen anledning att vänta och starta en rad utredningar.

Herr talman! Tiden medger inte att jag går in på fru Troedssons andra frågor. Jag får återkomma i ett senare sammanhang.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Herr Aspling talar om successivt stigande statliga insatser för landstingen, trots att jag tycker att jag på ett pedagogiskt sätt har visat att det inte blir något tillskott till landstingen genom socialdemokraternas förslag, jämfört med det förslag som regeringen redan framlagt. Om socialdemokraternas avsikt inte skulle vara att öka arbetsgivarens, landstingens, kostnader genom de ytterligare höjningarna av arbetsgivaravgifterna, måste ju pengarna till arbetsgivaravgifterna i stället tas från de anställdas löner genom mindre löneökningar än eljest. Detta är ändå inte, herr Aspling, ett särskilt bra sätt att få fram den ytterligare personal – sjuksköterskor, sjukgymnaster, vårdbiträden – som behövs både för de nytillkommande avdelningarna och för att förstärka personaltäteten vid de befintliga avdelningarna.

Jag vågar påstå, herr Aspling, att det förslag som socialdemokraterna lägger fram, och som kallas för ökat stöd till landstingen, till sin effekt inte är någonting annat än en bluff. Jag tror att om politisk reklam skulle granskas av konsumentombudsmannen, skulle det här vara ett utomordentligt exempel på hur sådan inte bör bedrivas. Vi är överens om

att försöka underlätta för landstingen, men, herr Aspling, då skall man komma med förslag som verkligen innebär resurstillskott för landstingen. Det gör inte socialdemokraternas förslag.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Troedssons senaste inlägg skulle kunna ge anledning till många kommentarer. Jag upplever det som cyniskt. När hon tar ordet bluff i sin mun, skulle jag vilja returnera det till henne själv.

Vad jag påpekade var fakta. Här river man upp en skatteuppgörelse. En uppgörelse som LO och TCO förklarat att man skulle ta hänsyn till vid kommande avtalsförhandlingar. Jag framhöll att LO och TCO nu kommer att kräva extra påslag för låglönegrupperna och att det just inom landstingen finns många människor som tillhör den kategorin. Det är de borgerligas upprivande av skatteöverenskommelsen som nu kommer att lägga de extra påslagorna på landstingen.

Sedan skulle jag, fru Troedsson, bara vilja göra det tillägget när det gäller ekonomi att det här är en fråga om solidaritet med de gamla – att solidariskt göra insatserna. Fru Troedsson försöker komma undan detta. Var skulle vi ha stått i dag i det svenska samhället om vi inte genom socialpolitiken och fördelningspolitiken hade kunnat skapa bättre förhållanden? Fru Troedsson, vi har ingen anledning att vänta med insatserna för de gamla utan måste omedelbart starta utbyggnaden av långtidssjukvården. Tiden hastar.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Vi kan vara helt överens om att det är ett välfärdssamhälles absoluta plikt att väl sörja för de gamla och för de sjuka. Vi är också helt överens om att det krävs solidaritet från oss alla. Vi har dessutom tidigare här i riksdagen varit helt överens om att den utvidgning av den offentliga sektorn som kan komma till stånd under kommande år i första hand skall inriktas på omsorgen om de gamla och sjuka och på omsorger om barnen.

Men skillnaden mellan herr Asplings förslag och mina synpunkter är att man inte skapar solidaritet med luftpengar. Socialdemokraternas förslag innebär antingen att man tar ifrån landstingen resurser i form av höjda arbetsgivaravgifter till ett belopp som för åren 1977 och 1978 motsvarar de bidrag man hade tänkt ge. Eller också innebär det en motsvarande urholkning av den lönepott som står till förfogande för de anställda inom sjukvården i den lönerörelse som vi har framför oss.

Jag tycker att herr Aspling skall välja sida i detta fall. Men för att ge en litet konstruktiv prägel åt debatten vill jag också säga, att jag tycker att vi kan vara överens om att landstingen framgent behöver en ökad andel av bruttonationalprodukten för att klara sina åtaganden på det sätt som vi önskar och begär av dem. Men då skall det också ske genom reella pengar och inte genom luftpengar.

Herr talmannen anmälde att herr Aspling anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s):

Herr talman! Fru Troedsson strör verkligen uttalanden omkring sig som är häpnadsväckande. Jag skall återkomma till dem litet senare i mitt anförande, men jag tycker att man redan i inledningen måste säga att det är minst sagt häpnadsväckande ord hon tar i sin mun.

Det avsnitt i den allmänpolitiska debatten som nu pågår berör för de vanliga människorna viktiga och väsentliga frågor. Det är frågan om omsorgen om de äldre, omsorgen om barnen, familjepolitik och sjukvårdspolitik och även allmän vårdpolitik.

Om man blickar tillbaka i tiden kan man på detta område konstatera, att här skett mycket stora förbättringar under den socialdemokratiska regeringens tid. Barnomsorgen har fått en helt annan omfattning än tidigare och befinner sig i dag i kraftig utbyggnad tack vare ett starkt stöd från staten till kommunerna. Inom sjukvården pågår en stor satsning på den öppna vården, och när det gäller utbildning av läkare och tandläkare befinner vi oss i toppklass i vår världsdal.

Landsting och kommuner har gjort mycket för att skapa bättre förhållanden för de äldre. Men de mäktar i dag inte med den ytterligare utbyggnad som är nödvändig för att klara de äldres vårdbehov.

Det saknas i dag ungefär 10 000 platser i landstingens långvård. Vi måste avsätta resurser för att avhjälpa den bristen men också för att få tätare med personal inom detta viktiga vårdområde. I dag råder det brist på personal på långvårdsavdelningarna, inte därför att personalen tycker att det är tråkigt jobb att vårda de gamla utan därför att arbetet är pressande, slitsamt och besvärligt.

Vi måste alltså öka personaltätheten. Det är ett oestergivligt krav. Om vi skall kunna behålla den personal som arbetar vid långvårdsavdelningarna, måste vi vidta åtgärder nu, fru Troedsson.

Den borgerliga regeringens linje i denna fråga är en utredning. Precis som om vi inte visste hur det ser ut ute i landstingen med vården av de äldre. Precis som om det vore okänt att vad som fattas är i första hand pengar och personal.

Bristerna i långtidsvården har lett till att långtidssjuka måste vårdas på akutkliniker och ta upp platser som andra skulle behöva. Bristen har också medfört att de sjuka gamla vårdas på ålderdomshem där man i dag saknar sjukvårdsresurser.

Det ökade antalet äldre ställer också allt större krav på långtidssjukvården. Jag hörde i går ekonomiminister Bohman säga att en utbyggnad av långtidsvården är angelägen och att den kan ske utan ökning av byråkratin. Men vem i all världens namn påstår att man ämnar öka byråkratin genom att bygga ut långtidsvården? Det är obegripligt hur ekonomiministern kunde använda den som exempel på detta. Det var väl närmast ett kamouflage för att man inte ämnar göra något åt långtids-

vården annat än att tillsätta en utredning.

Deklarationer och vackra ord förbättrar tyvärr inte situationen för de äldre på detta område. Det är endast i konkreta förslag, fru Troedsson, som man gör det.

I den socialdemokratiska motionen om utbyggnad av långtidsvården föreslår vi 10 000 nya långtidsplatser och 10 000 nya hemsjukvårdsplatser under en femårsperiod, samtidigt som personalen under perioden ökar med 25 000 anställda.

Vi vill att landstingen och de städer som inte ingår i landsting under femårsperioden skall få 1,5 miljard i statsbidrag för detta ändamål. Detta är ett *minimikrav*, om vi vill ge de gamla den sjukvård de har rätt att fordra efter att de själva gett samhället sitt under en lång tid av sitt liv. Vi får inte svika dem. De har rätt att fordra en riktig vård, och deras anhöriga har lika stor rätt att fordra att deras gamla tas om hand av samhället när de själva inte orkar med att klara vården av dem. Att ta väl hand om de äldre är en fråga om solidaritet.

Men de borgerliga partierna har föredragit att sänka skatterna för de högre inkomsttagarna framför att satsa på att bygga ut långtidsvården. De extra miljoner som bortföll genom statsskattesänkningen, då herr Mundebo ändrade Gunnar Strängs skatteförslag, skulle ha behövts till långvårdens utbyggnad. Och de extra skatteinkomster som man avstod ifrån genom att bara ta ut en arbetsgivaravgift med 1,5 % mot av socialdemokraterna föreslagna 3 % skulle också ha varit mycket värdefulla att ha för de stora och viktiga uppgifter som finns inom långvården och på det sociala området i övrigt.

På den punkten tyckte jag att fru Troedsson förde ett häpnadsväckande resonemang. Var tänker ni ta pengar för att lösa de problem som fru Troedsson nämnde och som ni inser finns? Skall ni ta pengarna ur luften, eller var skall ni ta dem? Varje krona måste staten ta ut antingen i skatter från medborgarna, i arbetsgivaravgifter eller i utlandslån – något som ni tycks föredra.

Ge ett exempel, fru Troedsson, och stå inte och bedriv sifferexercis med socialdemokraternas förslag! Vi har klart underbyggt att det går att skaffa pengar på det sätt som vi föreslagit. Ge ett besked om hur ni tänker lösa frågan och stå inte bara och kritisera andra! Här har ni ett förslag att ta på, och då går det inte att tillämpa sifferexercis som fru Troedsson gjorde i sitt anförande.

Om de anställdas organisationer säger att för den händelse staten tar ut 3 % mer i arbetsgivaravgift skall det avräknas när löneökningarna tas ut, blir det självklart mycket billigare för landstingen än vad det skulle bli med en lönehöjning på 10 %, vilket är vad som svarar mot höjningen av arbetsgivaravgiften.

Det är alltså fråga om hur man skall avväga det hela, fru Troedsson. Det är inte fråga om att belasta landstingen med högre utgifter. Ge ett besked, fru Troedsson: Var skall ni ta pengar för att klara den utgift som ni obönhörligen måste bestrida, även om ni inte vill göra det nu

– något som ni försöker kamouflera med tal om utredningar? Jag tror att det skulle rensa luften om fru Troedsson i det fallet ville vara ärlig och ge besked och inte bara försöka kritisera vårt förslag.

Det är de gamla och sjuka som nu blir offer för regeringens löftespolitik till andra grupper och för dess oförmåga att se bristerna i samhället och med kraft ta itu med dem. En skattesänkning för höginkomsttagare och företagare har prioriterats av den borgerliga regeringen. Den har ansetts mera angelägen än att ge vård åt de gamla. Man brukar säga att ett samhälles värde kan mätas genom det sätt varpå det tar hand om sina gamla. Om det betraktelsesättet är riktigt, är det borgerligt styrda Sverige inte något gott samhälle.

Det statsråd som har ansvaret för sjukvården i vårt land gick för ett par veckor sedan ut med ett program för framtiden – och hon har delvis upprepat det i dag – där hon talade om egenvård. Hon sade att svenska folket inte skulle besöka läkare så ofta som nu och att man borde lära känna sin egen kropp bättre för att kunna avgöra när läkarbesök var nödvändiga.

Ja, ungefär så föll orden i en TV-intervju. De självläkande krafterna skulle alltså verka på detta område lika väl som på det ekonomiska. Men har fru Troedsson aldrig tänkt på hur farligt det är att föra ut en sådan förkunnelse? Exempelvis en blindtarmsinflammation kan av den oinvidde mycket väl tas som vanlig maginfluensa. Lyder man då fru Troedssons råd att söka lära känna sin egen kropp, kan blindtarmen brista och en ytterligt allvarlig situation inträda. Fru Troedsson har med sitt yttrande lättsinnigt handskats med människors hälsa och hälsovård. Hon har utmanat krafter som varken hon eller någon annan behärskar.

Hon har också uttalat sig till förmån för en ökad privatisering av den svenska sjukvården. Nyss var hon inne på tanken att om landstingsläkare och andra läkare fick bedriva privatpraktik vid sidan av sin tjänstgöring, skulle det därigenom möjliggöras för lågavlönade att besöka dessa. Men varför i all världen skall de lågavlönade gå till privatpraktiserande läkare? Skall de inte kunna besöka vår vanliga sjukvård? Detta är en av de egendomligheter som fru Troedsson talade om när hon hade ordet.

I vårt land har partierna i stort sett varit överens om att vi skall ha en offentlig sjukvård genom landstingen. Det är på den vägen vi skall arbeta vidare. Vi socialdemokrater vägrar att gå tillbaka i tiden och låta patienternas ekonomi vara avgörande för vilken vård de skall få. Fru Troedssons klåfingrighet är tyvärr illavarslande för sjukvårdsfrågans handläggning inom regeringen i fortsättningen.

Herr Aspling berörde familjepolitiken i sitt anförande. Jag kan därför gå förbi denna och bara säga några ord om barnomsorgen. Tyvärr finns det många kommuner som inte byggt ut barnomsorgen tillräckligt. Borgerliga kommunalpolitiker har i de flesta fall varit en broms härvidlag.

Låt mig ta ett exempel från det borgerligt styrda Enköping, där fru Troedsson till helt nyligen varit ordförande i barn tillsynskommittén. En undersökning som nyligen gjorts där visar att 322 barn behövde dag-

hemsplats. Av de tillfrågade ville 183 ha enbart daghem, 81 antingen daghem eller familjedaghem och 53, eller 17 % av de tillfrågade, föredrog familjedaghem.

Men fru Troedssons filosofi har varit att prioritera familjedaghemmen, med påföljd att daghemsutbyggnaden i Enköping släpar efter, för att uttrycka sig mildt. Det råder en påtaglig brist på daghemsplatser i den kommunen. De borgerliga har ansvaret för kommunalpolitiken och har försummat utbyggnaden. Barnfamiljerna får lida för detta.

Herr talman! I en motion har socialdemokraterna tagit upp en rad handikappfrågor. Även om vi i stort sett kan säga att frågorna om handikappvården, färdtjänsten och ersättningen till handikappade är problem som är lösta, återstår vissa delfrågor av väsentligt slag. En fråga som vi vill ha en översyn av är handikappersättningen. Här har en praxis införts som gör att de handikappade behandlas snålt. Jag riktar ingen kritik mot vare sig riksförsäkringsverket eller försäkringsdomstolen, men det är nödvändigt att en översyn görs så att reglerna för de handikappade kan ges en generösare tolkning av myndigheterna.

En stor fråga för de handikappade är bilen. F. n. utgår bilbidrag till handikappade som har förvärvsarbete eller studerar, men vi vill också ha en prövning av frågan om bilbidrag till andra kategorier av handikappade. För den skull begär vi en översyn av bilbidragen. Vi har i vårt land utvecklat färdtjänsten så att den omfattar praktiskt taget alla kommuner, men tyvärr är dess kvalitet inte densamma överallt, utan skillnaden kan vara väsentlig. Det kan ju inte vara riktigt att det beror på i vilken kommun man bor om färdtjänsten skall fungera ordentligt.

I ett avsnitt har vi också tagit upp de nordiska samarbetsfrågorna. Det vore av stort värde, om man inom Norden kunde åstadkomma en samordning i fråga om de tekniska hjälpmedlen. Var för sig är vi små i sammanhanget, men tillsammans är Nordens länder en betydande enhet, inte minst när det gäller att producera längre serier av viktiga tekniska och elektroniska hjälpmedel.

Herr talman! Det är ytterligare ett område som jag vill beröra, och det är narkotikafrågan. Här är det inte bara att ropa på mera polis och kräva krafttag för att man skall komma åt narkotikahajarna. Tyvärr är hajarna mera förslagna än polisen och finner alltid nya vägar för spridningen av det dödande gift som narkotika innebär.

Vi måste också skapa bättre vårdresurser. Vi socialdemokrater vill satsa ännu mer på vården och den förebyggande verksamheten. Av den anledningen har vi motionerat om ett med 10 miljoner höjt anslag i förhållande till regeringsförslaget.

Vi har för vår del velat markera vår inställning till frågan genom denna satsning. Vi anser att alla goda krafter måste hjälpas åt för att komma till rätta med narkomanin.

Det är ungdomen som blir offren. Det är ungdomen som måste hjälpas. Det är ungdomen som måste få en mera meningsfylld tillvaro än att gå i ett narkotikarus.

Vi är medvetna om att våra 10 miljoner i ökade anslag inte på långt när räcker till. Men vi har velat markera vår vilja till ytterligare åtgärder, som vi anser nödvändiga. Vi har klart sagt ifrån, att vi är beredda att satsa de pengar som fordras för att skapa en bättre vårdssituation för narkomanerna.

De frivilliga insatserna kan betyda mycket. Den vårdform som praktiseras vid Hasselakollektivet i Hälsingland har lyckats väl. Samarbetet med Forsa folkhögskola har varit värdefullt.

Det finns naturligtvis också andra exempel på vårdformer som kan uppvisa goda resultat. Socialarbetarna gör en enorm insats för att ta hand om narkomanerna. Landstingens och kommunernas åtgärder är självfallet mycket värdefulla. Men alla dessa positiva krafter måste uppmuntras och stödjas.

Det är av dessa skäl vi har velat höja anslagen för att visa föräldrar och andra som är oroliga över narkomanins utbredning att vi är beredda att satsa mera än tidigare i kampen mot det gissel som hotar vår ungdom.

Vi har också velat ge ungdomsorganisationerna ett ökat ekonomiskt stöd i deras förebyggande upplysningsarbete på det här området. Vi har kanske inte alltför stor tilltro till att den borgerliga majoriteten kommer att anta vårt förslag, men vi kommer igen i så fall. Behoven kommer säkerligen inte att minska utan tyvärr att öka med åren.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna sade att deklARATIONER och vackra ord inte löser problemen. Jag kan bara konstatera att jag är fullständigt överens med honom om den saken. Kanske kunde vi också vara överens om att luftpengar inte löser några problem.

Det gäller inte bara att kritisera andra, sade herr Karlsson vidare. Jag vill då erinra om att endast sista sidan av mitt tio sidor långa anförande innebar en kritik av socialdemokraternas försök att förbättra situationen för landstingen. Alla de övriga nio sidorna innehöll en lång rad konstruktiva förslag. Vi är t. ex. helt överens om att det gäller att förbättra förhållandena för personalen inom långtidsvården, det vill jag stryka under.

Varifrån skall ni ta pengarna till landstingen? undrade herr Karlsson i Huskvarna. Vi hade kanske inte i första hand tänkt ta dem från landstingen genom att ytterligare strypa åt deras ekonomi och sedan ge dem samma pengar tillbaka. Inte heller herr Karlsson i Huskvarna har talat om hur han har tänkt sig att finansiera de 1,5 miljarder som landstingen enligt socialdemokraternas förslag skulle få fram till 1979. Vilken ytterligare höjning av arbetsgivaravgiften har socialdemokraterna tänkt sig för detta? Det har vi inte fått besked om.

När det gäller långtidsvården var vi överens om att det behövdes en

fortsatt mycket kraftig utbyggnad. Det kommer att behövas 10 000 platser på fem år, sade herr Karlsson i Huskvarna. De planer som f. n. gäller för landstingen omfattar perioden 1976–1981. Under den femårsperioden räknar de med en utbyggnad på 12 500 platser.

Liksom herr Karlsson i Huskvarna tror jag att det går att satsa mer på hemsjukvård. Men jag tror också – vilket jag nämnde i mitt anförande – att man bör kunna satsa betydligt mer på dagsjukvård. Det hör till de frågor som det är angeläget att se över, så att man får en realistisk uppfattning om vilka möjligheter som finns.

Herr Karlsson tog sedan upp frågan om egenvården och ironiserade över de självläkande krafterna. Men skall vi inte ta vara på de självläkande krafterna? Låt oss ta trafiksäkerheten t. ex. – varför har man inrättat ett trafiksäkerhetsverk? Naturligtvis för att nedbringa de onödiga skadorna i trafiken! Skador och sjukdom kan aldrig vara ett mål i sig. Där emot är det naturligtvis ett mål i sig att på alla sätt försöka nedbringa dem. Egenvård innebär verkligen inte att man skall stanna hemma tills blindtarmen spricker. Tvärtom – och det har jag understrukit både i den TV-intervju som herr Karlsson hänvisar till och i mitt inlägg här i dag – gäller det att vi får bättre kunskaper om när vi måste söka läkare, så att vi kan komma i tid.

Jag kan också informera herr Karlsson i Huskvarna om att Landstingsförbundet håller på att förbereda en konferens på Högberga om just egenvården. Tydligt gäller även i denna fråga att herr Karlsson, liksom kanske också herr Aspling, är på kollisionskurs med de socialdemokrater som arbetar inom Landstingsförbundet och som har direkt kontakt med problemen på fältet. Jag tror att varenda en av dem, möjligen med undantag för herr Karlsson i Huskvarna, vill stryka under hur viktigt det är att vi satsar allt som satsas kan på att öka den enskildes välbefinnande och att försöka förebygga sjukdom och ohälsa.

Enligt herr Aspling skulle jag vara en lidelsefull förespråkare för privatiseringen inom sjukvården. Jag vill upprepa vad jag sade till herr Aspling, nämligen att man när det gällde läkarfördelningsprogrammet under hans tid som socialminister – och den är inte så förfärligt avlägsen – var överens om ett oförändrat antal privatpraktiker, dvs. att tillskottet av privatpraktiker skulle motsvara den avgång man räknade med. Jag delar helt den uppfattningen. Socialdemokraterna i Landstingsförbundet är här helt överens med de borgerliga om att ta bort den ransonering med plånboken som alljämt förekommer inom vissa delar av vårt samhälle. Jag tänker då på de offentliganställda läkare som har privatpraktik vid sidan av sin tjänst. Jag förstår inte varför den som har en tunn plånbok av ekonomiska skäl skall förhindras att gå till en privatpraktiker. Det måste vara angeläget att plocka bort sådana orättvisor.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! "Luftpengar" säger fru Troedsson och upprepar resonemanget om en höjning av arbetsgivaravgiften.

Men kan fru Troedsson inte inse att om man tar ut 1 % i arbetsgivaravgift från landstingen inverkar det på lönerna med 1 %. Motsvarande kostnad i form av höjda löner måste bli minst 3 %. Under alla förhållanden blir det billigare för landstingen att betala kostnaden via arbetsgivaravgifter än via höjda löner. Att det skall vara så svårt för fru Troedsson att fatta det! Hon är ju i vanliga fall mycket intelligent, men i det här fallet har hon fastnat i något slags begreppsförvirring.

Fru Troedsson talar om de självläkande krafterna. Jag inser naturligtvis att det är värdefullt om folk inte går till läkare i onödan. Men, fru Troedsson, resonemanget har väl byggt på att svenska folket besöker läkare för mycket, och därför ville fru Troedsson minska läkarbesöken genom att rekommendera egenvården. Men inte löser det problemet! Om fru Troedsson säger att vi besöker läkare i onödan tror jag att det är ett påstående som inte håller.

Återigen till ekonomin, fru Troedsson, för den är det väsentligaste i det här resonemanget. Nu skall ni indexreglera skatterna. Nu skall ni alltså ta ytterligare medel från staten, och ändå skall ni försöka klara ökade statsutgifter på det här området. Hur skall den borgerliga regeringen till sist klara vår ekonomi? Det blir naturligtvis så att man får låna utomlands för den vård som skall bedrivas i fortsättningen. Det är en lättsinnig politik. Det har man sagt tidigare, och jag ber att få upprepa det. Det är en lättsinnig politik i överkant. Med den ekonomiska politik som ni för kan vi aldrig lösa några vårdproblem i det svenska samhället.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara upprepa en sak.

Fru Troedssons inlägg vad gäller den socialdemokratiska motionen och dess målmedvetna satsning på utbyggnaden av långtidssjukvården och hennes sätt att försöka resonera när det gäller de ekonomiska insatserna upplever jag som i hög grad cyniskt. Fru Troedsson har ju varit med om en skattesänkning för sig själv och de högre inkomstagarna, och då är det faktiskt cyniskt att resonera på det sättet. Men jag skall inte gå vidare i den frågan – herr Karlsson i Huskvarna har svarat.

Låt mig säga ett par ord till.

Moderaterna har i regeringsförklaringen fått igenom sina under åren framförda krav beträffande sjukvården och tandvården. Mot den bakgrunden avslog man i höstas sina egna partimotioner med långtgående krav på en privatisering av vårdsektorn. Man har gjort det med hänvisning till regeringsdeklarationen, och uppenbart förväntar man nu att den borgerliga regeringen steg för steg skall effektuera de här målsättningarna. Det innebär att vi går mot en privatisering och ett minskat samhällsinflytande på vårdområdet. Plånboken skall tydligen på nytt bli avgörande för vilken vård man skall få.

Jag förstår att fru Troedsson inte tycker om att vi talar klarspråk i denna viktiga fråga och nämner sakerna vid deras rätta namn. I det läget söker hon komma ifrån frågan genom att tala om privatvård och

plånboken. Det tricket är litet för enkelt. Privatläkarna och de privata tandläkarna är i dag taxebundna och anslutna till försäkringen. Patienterna vet vad de skall betala. Nu är fru Troedsson ute för att bl. a. bryta sönder folk tandvården. Hon har ju själv i en motion velat helt privatisera folk tandvården. Nu får vi väl räkna med en utveckling mot en ökad privatisering. Då försöker hon säga här att det är ett omvänt förhållande. Fru Troedsson, det resonemanget håller inte!

Till sist ett par ord om privatläkarsektorn. Det här är en viktig läkarfördelningsfråga. Jag har sagt i många sammanhang att vi, när det gäller prioritering, måste se till att människorna ute inte minst i glesbygderna blir garanterade läkare. Det är de människorna jag talar om. Det är viktigare än att man tillför låt mig säga storstäderna nya privatpraktiserande läkare. Fru Troedsson vet mycket väl att frågan om de offentligt anställda läkarna och fritidspraktikernas anslutning till privatläkarsystemet diskuteras ingående inom den i riksförsäkringsverket verksamma läkarvårdsdelegationen. Likaså har man ingående diskuterat utökningen av antalet heltidsverksamma läkare i privata grupp mottagningar. De här överläggningarna har förts under lång tid. Enligt vad jag nu vet, fru Troedsson, har Landstingsförbundets styrelse uppenbarligen enhälligt inte ansett sig kunna gå med på en utökning av antalet heltidsverksamma läkare i privata grupp mottagningar. Skälet härtill är naturligtvis att man känner oro för hur man skall kunna upprätthålla och bygga ut primärvården. När de ansvariga i sjukvården intar den ställningen är det säkerligen inte utan orsak. Om fru Troedsson inte eftersträvar att komma i direkt kollisionkurs med sjukvårdshuvudmännen så bör hon nog tänka om i dessa viktiga frågor.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag brukar inte lägga mig i den här debatten och skulle inte ha gjort det nu heller om jag inte hade tyckt att fru Troedssons inlägg här vittnade om en så dålig omsorg om människorna, omtanke om människorna och känsla för dem, att en protest är befogad.

Vi har lagt fram ett förslag om 10 000 nya platser för långtidsvården, 10 000 nya platser i hemsjukvården och en starkt ökad personaltäthet inom vården. Och varför? Därför att vi vet att det bland tiotusentals människor i det här landet finns en oro – bland de anhöriga och bland de äldre. Man frågar sig: Kommer jag att få den vård jag behöver? Det finns en oro bland dem som står i kön. Det finns anställda på våra sjukhem runt om i landet som har ett hårt slit. Jag känner till deras uppoffrande arbete. De behöver bättre arbetsförhållanden.

Trots att vi var snåla i vår budgetbehandling sade vi: Det här måste vi satsa på. Nu hör vi bara klyschor om bluff och annat.

Ta det så här enkelt: Det här kostar första året 250 milj. kr. Vi har sagt: Vi lägger 325, kanske 350, miljoner mindre på försvaret än de borgerliga gör. Det har vi klart redovisat. Vi säger: Viktigare än att rusta upp försvaret är i det här läget omsorgen om våra gamla och våra sjuka.

Det är klart redovisat.

Fru Troedsson går, utan spår av känsla för de människor det gäller, upp och drar sina slagord och klyschor, om bluff, luftpengar och vad det nu var. Men vi har gjort en klar redovisning. Det finns skäl att säga, för det första, att fru Troedsson lever i en förgången tid, då man lämnade de sjuka och de utslagna och dem som hade slitit ut sig åt att klara sig själva. Den tiden vill vi inte ha tillbaka.

För det andra: När den ansvariga ministern inte annat har att komma med än konservativa klyschor finns det anledning att väcka en protest, icke politiskt men som representant för de människor som behöver vår omtanke, vårt stöd och vår omsorg.

I detta anförande instämde fru Håvik, herrar Johansson i Ljungby och Henrikson, fru Landberg, herr Palm, fru Leijon, herrar Hjorth, Peterson i Nacka och Hellström, fru Sigurdsen, fröken Engman, herrar Lundkvist och Svensson i Eskilstuna, fru Ludvigsson, herrar Karlsson i Huskvarna, Karlsson i Motala, Nilsson i Växjö, Lindström, Gustafsson i Ronneby, Bengtsson i Landskrona, Jönsson i Malmö, Nilsson i Kristianstad, Svensson i Kungälv och Kristenson, fröken Mattson, herrar Hugosson, Svartberg, Johansson i Åmål, Carlstein, Signell, Mossberg, Marcusson, Strömberg i Vretstorp och Aspling, fru Flodström och fru Nilsson i Sunne, herrar Olsson i Edane och Jonsson i Husum, fru Stålborg, fröken Nilsson, fru Berglund och fru Hansson samt herrar Brännström och Nyquist (samtliga s).

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Det blev tydligen oro i ledet när sanningen om det socialdemokratiska förslaget stod klar. Men ingen aldrig så imponerande uppresning kan göra någonting åt den kritik som jag har anledning att rikta mot oppositionens alternativ.

Herr Palme har uppenbarligen inte lyssnat på mitt anförande. Jag skulle vilja be Olof Palme att läsa igenom det. Då tror jag att herr Palme, om herr Palme är en hederlig politiker – vilket jag hoppas och tror – är beredd att ta tillbaka sitt yttrande om att jag inte skulle ha något spår av medkänsla med dem som det gäller. Jag har arbetat med de här problemen en lång följd av år. Jag tror t. o. m. att jag skulle kunna lära Olof Palme en hel del på det här området.

Herr Palme räknade återigen upp allt vad det socialdemokratiska förslaget innebar, vilket vi redan hört av herr Aspling och herr Karlsson i Huskvarna. Men man löser inte de här problemen genom att rabbla samma saker om och om igen – det vill jag understryka.

Vi är alla överens om – jag vill poängtera det ännu en gång – att de gamla och sjuka skall ha all den solidaritet, all den medkänsla och all den vård – och det skall vara god vård – som de behöver. Vi är överens om att det måste betyda att våra utgifter för omsorgen om de äldre måste stiga betydligt snabbare än nationalprodukten i övrigt. Men

det hjälper inte, Olof Palme, att säga att man skall dra ned försvaret och i stället satsa på de sjuka om man lägger ett förslag som innebär att de belopp som man under de kommande åren vill ge landstingen bara motsvarar det ökade uttag i form av arbetsgivaravgifter som man samtidigt tar ifrån landstingen. Jag hoppas att detta nu skall stå klart.

Herr Karlsson i Huskvarna talade om att detta med att höja arbetsgivaravgifterna var en förnämlig metod därför att det kunde innebära skattelättnader som motsvarade högst avsevärda lönelöft. Men faktum är ju, herr Karlsson i Huskvarna, att det regeringsförslag som riksdagen har tagit innebar större skattelättnader för de anställda än socialdemokraternas gamla förslag, och detta redan i lönelägen från 40 000 kr. Jag vill understryka än en gång att förhandlingar pågår mellan staten och Landstingsförbundet beträffande vissa ersättningar från försäkringskassan för åren 1978 och 1979, och jag påpekar återigen att det rör sig om betydligt högre belopp än dem som socialdemokraterna föreslår som s. k. bidrag till landstingen.

Och så detta med att egenvården skulle syfta till att minska läkarbesök. Kan man förbättra hälsan och välbefinnandet och den vägen minska behovet av läkarbesök, är det väl i sig en god sak? För att bara nämna några få saker: Får vi bättre kunskap om betydelsen av en näringsriktig kost motverkar det, det är väl känt, uppkomsten av sjukdomar i magtarmkanalen, sannolikt också åderförkalkningssjukdomar som högt blodtryck, hjärtinfarkt och hjärnblödning. Har vi bättre kännedom om alkoholens och tobakens skadeverkningar bör det på sikt minska både missbrukstendenserna och behovet av läkarbesök och av sjukvård över huvud taget.

Vad det gäller är ju att ha en hälso- och sjukvårdspolitik som för det första förbättrar den enskildes hälsa och välbefinnande och för det andra verkligen kan ge dem vård som behöver vård – god vård och vård i rätt tid. Det är ju detta som vi från regeringens sida är helt inriktade på.

Herr Aspling var omigen inne på sin plånboksfilosofi – om jag uppfattade det rätt gällde det fortfarande frågan om fritidspraktikerna. Efter som Landstingsförbundet, som fortfarande är socialdemokratiskt styrt, enhälligt har ställt sig bakom tanken på att fritidspraktikerna skall få anslutas till sjukförsäkringen, tror jag att herr Aspling snart är en ropandes röst i öknen när det gäller detta med ransonering genom plånboken. Förhållandet är i själva verket det rakt motsatta.

Jag tror att det också var herr Aspling som sade att man inom landstingen hade varit tveksam till privatläkare i grupp-mottagningar. Det är en inställning som jag helt och hållet delar. Den gamla regeringen inriktade sig på att de privatpraktiker som skulle få finnas i stor utsträckning skulle finnas just i grupp-mottagningar. Men var har vi grupp-mottagningarna? Vi har dem i våra storstäder; vi har dem inte i de mindre orterna, inte på landsbygden. Skall vi ha privatpraktiker i oförändrat antal – och det har vi varit överens om – vill vi från regeringens sida att

de skall kunna spridas över landet i dess helhet så mycket som möjligt. Som glesbygdsbo är jag väl medveten om att det varken finns privatpraktiker eller offentligt anställda läkare i glesbygderna. Vi som bor där får nog vara beredda att antingen det är en borgerlig eller en socialdemokratisk regering åka en ganska lång sträcka för att komma till en läkare, offentligt anställd eller inte.

Sammanfattningsvis vill jag slå fast att det är en styrka att vi är helt eniga i denna solidaritet, i denna omtanke om de äldre som skapat vårt samhälle. Låt oss då försöka få fram konkreta förslag, som verkligen är ägnade att underlätta för landstingen att ge de äldre den vård de behöver, god vård och vård i rätt tid.

Herr KARLSSON i Huskvarna (s) kort genmäle:

Herr talman! När fru Troedsson tar ordet "solidaritet" i sin mun, tycker jag att det rimmar mycket illa med de uppfattningar hon för till torgs.

Fru Troedsson har inte på något sätt kunnat reda ut arbetsgivaravgiftens effekt för landstingen. Hon har här trasslat in sig i resonemanget. Nu senast sade hon att den skattelättnad som den borgerliga regeringen genomfört är högre även för de landstingsanställda än vad som skulle ha blivit fallet enligt den socialdemokratiska regeringens förslag. Vad i all världen har det att göra med diskussionen om hur man skall finansiera sjukvården?

Jag har sagt – och jag upprepar det – att en höjning med 1 % av arbetsgivaravgiften motsvarar ungefär 3 % i löneförhöjning, om man ser till effekten hos löntagarna. Detta kommer löntagarna att ta hänsyn till i förhandlingarna. Men fru Troedsson tycks helt nonchalera den saken. Hon är fast i den sifferexercis hon förde i början av sitt anförande och i detta TT-meddelande om skattepolitikens inverkan på landstingens ekonomi. Hon håller fast vid detta, hur egendomligt det än är.

Fru Troedsson säger att vi har varit överens om det mesta. Men då måste vi ju även vara beredda att ta de ekonomiska konsekvenserna av de reformer vi vill genomföra på långvårdens område. Jag frågar då: Var skall fru Troedsson ta pengarna till den kostnadsökning som blir följderna av de åtgärder som hon redan nu säger sig förhandla med Landstingsförbundet om?

Ge ett besked, fru Troedsson, om hur ni skall klara finanserna, ni som sänkt skatterna för höginkomsttagarna, ni som vill sänka dessa skatter ännu mer genom indexreglering av skatteskalorna, ni som berövar samhället möjlighet att göra insatser! Det är detta och ingenting annat som är problemet, fru Troedsson. Sedan hjälper det inte hur vackert ni än talar om att ni vill göra det och det. Har vi icke ekonomiska resurser, står vi oss slätt.

Herr PALME (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Troedsson inledde sitt anförande med att säga att det var oro i läget. Inte alls! Men däremot tror jag att det råder stor

oro bland de människor som är beroende av våra gemensamma insatser, när man har en sjukvårdsminister med en så pass kallhamrad inställning till problemen.

Först sifferexercisen! Vår uppgörelse med samtliga de löntagarorganisationer som representerar landstingsområdet innefattar att de skall beakta hela den höjning av arbetsgivaravgiften som skedde. Det hade alltså inte inneburit någon höjning av kostnadsnivån för landstingen. Organisationerna är beredda att stå för den uppgörelsen även i dag. Det som trasslade till det är de extra skattesänkningar som fru Troedsson har beviljat sig själv och andra i de borgerliga grupperna här i riksdagen. Det har nämligen, såsom Gunnar Nilsson sade i går, tvingat fram extra lönekompensationskrav för de lågavlönade inom hela LO-området, delvis på TCO-området och i hög grad inom landstingen. Den borgerliga linjen innebär alltså en högre kostnadsnivå för landstingen än vår.

Men tillbaka till realiteterna! Någonstans skall ju pengarna tas. Vi kan inte i decennier springa hos schweiziska, amerikanska och arabiska banker för att finansiera den svenska välfärden. Då har vi sagt: Detta skall vi betala själva. Vi kan direkt peka på att vi betalade genom att hålla tillbaka försvarskostnaderna med ca 350 milj. kr., därför att vi ansåg det viktigare att rusta upp vården för de gamla och sjuka. Det är ett klart besked. Vi avstår någonting för att få någonting annat. Vi avstår från att genomföra och fortsätta att lova stora skattesänkningar för höginkomsttagare. Vi avstår från det för att få någonting annat: solidaritet med de gamla och sjuka.

Politik är inte bara vackra ord. Ställ solidaritetskravet! Då skall man också kunna säga: Från detta är jag beredd att avstå till förmån för någon annan.

Ni går ut med stora löften – framför allt till de redan privilegierade i det svenska samhället men med stora löften även till försvaret. Vi säger: Vi ställer oss på de svagas och eftersattas sida i det svenska samhället. Det kommer vi att göra konsekvent, och där gapar en idémässig skiljelinje mellan oss och er. Skjut inte undan den med vackra ord! Vi avslöjar er till att börja med.

Herr ASPLING (s) kort genmäle:

Herr talman! I vår motion säger vi att vi kräver omedelbara åtgärder för en kraftig utbyggnad av långtidssjukvården och hemsjukvården under de närmaste åren, för en förbättring av bl. a. personalsituationen och för att skapa bättre arbetsmöjligheter och goda förutsättningar för mänsklig gemenskap. Det är för oss en fråga om solidaritet med den äldre generationen, som har varit med om att bygga upp dagens välfärdssamhälle. Jag tycker att fru Troedsson skall läsa vår motion, som innesluter också de stora principiella riktlinjerna för svensk sjukvård nu och i framtiden som vi ser dem.

Jag har en känsla av, herr talman, att fru Troedsson på sitt sätt är litet på flykt. Hon har lanserat privatvården, som uppenbarligen för henne

är det primära och väsentliga. Reaktionerna ute i bygderna har inte uteblivit. Försök inte, fru Troedsson, säga att vi från den socialdemokratiska regeringen skulle ha bortsett från problemet med fritidspraktikerna. Vi träffade en uppgörelse 1974 omkring dessa problem. Nu vidgas tydligen sektorn. Det är i så fall en uppgörelse med sjukvårdshuvudmännen. Vad jag pekade på var att Landstingsförbundets styrelse känner uppenbar oro för de tendenser som här föreligger och för de uttalanden som fru Troedsson i så många sammanhang har gjort.

Jag vill, herr talman, upprepa vad jag har sagt. Det är ett värde för svensk sjukvård att samhället har ett avgörande inflytande över den. Härigenom har vi kunnat garantera människorna sjukvård på likställighetens villkor till skillnad från många andra länder, där verkligen de fattiga människorna ofta har ställts utanför. Det är ingen tillfällighet att när USA nu går in i en ny epok med en ny president är den stora frågan uppenbarligen sjukvården, därför att den i vissa delar är privatiserad.

Fru Troedsson, ett gott råd från mig: Se till att den socialdemokratiska regeringens sjukvårdspolitik fullföljs! Annars, herr talman, kommer vi sannerligen att markera vår linje och vår inställning. Här gäller det solidariteten med de många människorna.

Fru statsrådet TROEDSSON:

Herr talman! Herr Karlsson i Huskvarna trasslar in sig alltmer ohjälpligt när det gäller arbetsgivaravgifterna. Jag medger att regeringen har varit tvungen att genomföra höjningar av arbetsgivaravgifterna, men vi är samtidigt väl medvetna om att man på alla sätt skall begränsa sådana höjningar. Höjningar av dessa avgifter drabbar ju landsting och kommuner dubbelt, dels genom att lönekostnaderna ökar, dels genom att de medför en urholkning av det skatteunderlag som skall ge landsting och kommuner inkomster för att driva sin verksamhet.

Vad beträffar statens tillskott till landstingen pågår det förhandlingar mellan Landstingsförbundet och staten, och givetvis skall jag inte föregripa de förhandlingarna. När förhandlingarna är klara kommer proposition i vanlig ordning att föreläggas riksdagen.

Herr Palme talade om en kallhamrad inställning. I mitt anförande, som jag fortfarande hoppas att herr Palme någon gång skall ta tid på sig för att läsa, markerade jag hur viktigt det är att vi har en realistisk och mänsklig inställning till de problem vi här talar om, främst då omsorgen om de äldre. Jag uttalade min oro för att man i de utbyggnadsplaner som är på gång och de behovsbedömningar som landstingen har gjort inte räknar med det verkliga vårdbehovet i framtiden. Man har räknat med ökningen av antalet pensionärer, men man har inte räknat med det vårdbehov som följer av den mycket kraftiga förskjutningen mot de högsta och mest vårdkrävande åldrarna. Jag tycker att det ligger i en regerings skyldigheter att försöka få fram underlag som ger en realistisk bild av behoven inte bara i dag utan framgent på detta stora och viktiga

område, så att resurser verkligen skall finnas i form av både pengar och personal.

Någonstans skall pengarna tas, sade herr Palme. Javisst, på sikt måste alla pengar tas ur vår samlade produktion, ur vårt samlade arbete. Det är därför regeringen så starkt stryker under vikten av att föra en resursskapande politik, som ger de resurser och de arbetstillfällen som så utomordentligt väl behövs.

Vi ställer oss på de svagas sida, avslutade herr Palme. Ja, det hoppas jag att vi alla gör. Men vi skall inte göra det genom att lägga fram svaga förslag.

Herr Aspling uppmanade mig att läsa den socialdemokratiska motionen. Jag har läst den flera gånger. Jag har läst den med stort intresse, och jag har delvis läst den med glädje därför att den på många områden markerar att socialdemokraterna ändå har närmat sig den inställning som vi på borgerligt håll så länge har haft: tanken att hemsjukvården har stora fördelar ur mänsklig synpunkt om man kan fylla den med ett kvalitativt innehåll, tanken på vårdlag, på vårdens inre arbete, på arbetstillfredsställelse inte minst för dem som arbetar inom långvården.

Herr Aspling krävde omedelbara åtgärder. Men ert eget förslag, herr Aspling, innebär omedelbara åtgärder på det viset att landstingen i år skulle berövas över 200 milj. kr. i form av ytterligare höjda arbetsgivaravgifter och först nästa år få ett bidrag från staten med 500 milj. kr. Jag skall inte säga att det är omedelbara åtgärder i nedrustande syfte, för tanken är säkerligen god, men effekten blir att man i år skulle ytterligare försvåra för landstingen att bygga ut den här verksamheten.

Samhället skall ha ett avgörande inflytande, sade herr Aspling. Självfallet – den viktigaste uppgiften för ett välfärdssamhälle, för ett utvecklat samhälle, är naturligtvis att garantera god vård och omsorg om dem som verkligen behöver vård.

Herr Aspling slutade med att säga att vi borde följa den socialdemokratiska regeringens politik. Det fanns mycket bra i den, och i stort sett fortsätter vi att följa de riktlinjer som vi tidigare har varit överens om. Däremot tror jag att landstingen, de sjuka och de gamla skall betacka sig för den finansieringspolitik som läggs fram i den socialdemokratiska motionen. Jag tror att om socialdemokraterna tänker igenom den sidan av sin motion litet bättre, så kommer de nog att ge mig rätt också i det avseendet.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det är verkligen fascinerande att se den nye oppositionsledaren i aktion. Vi får tydligen vänja oss vid att den som vill satsa 50 miljarder till försvaret, den känner ansvar för de gamla och de sjuka, medan den som vill satsa möjligen några procent till, den är en kallhamrad cyniker. Vi får tydligen inse att den skattesänkning som socialdemokrater vill genomföra för höglönegrupper finns det ingenting att invända mot, medan det intressanta när det gäller den som även vill ge de här grupperna

en marginalsattesänkning framför allt är hur detta verkar för riksdagsmännens egen ekonomi.

Det finns ett slitet uttryck som onekligen är aktuellt även vid det här tillfället: När argumentationen är svag, då höjs rösten.

I höstens allmänpolitiska debatt påpekade jag att även den nya oppositionen har ögonen på sig. Hur den sköter sin uppgift kommer också att granskas noggrant. Nu har oppositionen haft sin nya roll i fem månader. Hur har det gått?

Min första iakttagelse är att oppositionen har svårt att bestämma sig. Herr Palme sade någon gång i höstas att regeringen skulle få hösten på sig, hade man tänkt. Oppositionen skulle ligga lågt, men sedan tvingades man, sade herr Palme, till skarp kritik på grund av kärnkraften. Och den socialdemokratiska partisekreteraren Sten Andersson sade helt nyligen att nu är smekmånaden slut för regeringen.

De här uttalandena ger anledning till ett par reflexioner.

När det gäller kärnkraften är det uppenbart att hur centerpartiet än hade ställt sig, hade man fått kritik från socialdemokraterna. Det enda socialdemokraterna hade kunnat godkänna skulle ha varit, om de tre partierna hade kommit ut från regeringsförhandlingarna och konstaterat att det inte gick att bilda någon regering. Då hade Olof Palme säkerligen varit nöjd, men varje annat resultat i fråga om energipolitiken hade mött kritik.

Oppositionen har inte alls hållit fast vid det mål som Olof Palme satte upp, nämligen att man skulle kritisera kärnkraftspolitiken men i övrigt ge regeringen en viss inkörningsperiod. Tvärtom har det inte funnits någon detalj som varit för liten för att leda till ett angrepp från oppositionen. Jag skall bara nämna ett par exempel.

När regeringen, utan att det blir någon försening av frågan, bestämmer sig för att ta fram mer utredningsmaterial om var Linjeflyg skall ha sin flygplats här i Stockholm, är det fel. När man skaffar sig mer faktaunderlag i frågan om var postens terminal skall ligga, föranleder det ett våldsamt utbrott av den förre kommunikationsministern. T. o. m. när socialdemokraterna instämmer i regeringens beslut, som de gjorde i fråga om assyrierna, kan de inte säga att de gör det, vilket vore det normala i en så känslig fråga, utan då är de i stället starkt kritiska, därför att någon socialdemokratisk kommunalpolitiker inte ansett sig ha haft tillräckliga kontakter med kanslihuset, innan beslutet fattades. Vem som hade tillsatt en arbetsgrupp inom socialdepartementet, om det var regeringen eller socialministern, blev en stor politisk fråga inom familjepolitiken under hösten. Jag skulle kunna ge många fler exempel.

Sammanfattningsvis: Om någon är så sur och grinig redan under smekmånaden, är det verkligen ett dåligt tecken.

Men nu har vi ändå kommit in i en ny fas: oppositionen lägger fram sitt alternativ. Fortfarande tycks man ha svårt att bestämma sig för en strategi. Först fick vi höra att budgetministern hade använt för litet rödpenna eller blåpenna och släppt igenom för mycket utgifter. Sedan kan

vi konstatera att de socialdemokratiska ändringsförslagen, när det gäller utgifter, i stort sett bara innebär en ökning utom på en enda punkt, nämligen beträffande försvaret där regeringen ännu inte har lagt fram sitt förslag. Det blev inte mera blåpenna eller rödpenna från socialdemokraterna heller.

På det sociala området, som vi diskuterar nu, är det inga mera uppseendeväckande skillnader, och det var inte heller att vänta. Det har inte funnits tidigare på detta område, även om socialdemokraterna ständigt har talat om att en ny regering skulle leda till social nedrustning. Nu kan man i stället konstatera att regeringen föreslår en betydande ökning av de sociala insatserna. Men fortfarande hotar socialdemokraterna med att den sociala nedrustningen skall komma. I går sade t. ex. Gunnar Sträng att visserligen höjs pensionerna nu, men om något år är ekonomin så undergrävd att de kommer att sänkas på nytt. Jag undrar om inte oppositionen bör tänka på den gamla berättelsen om pojken som ropade "vargen kommer". Om man fortsätter att ropa att de här nedskärningarna av pensionerna kommer, och människorna märker att pensionerna stiger, kan det hända att socialdemokraterna förlorar i trovärdighet även när de uttalar sig om andra saker.

Annars verkar socialdemokraterna ha övertagit den tidigare oppositionens roll att vilja driva på regeringen på det sociala området, och det är ju bra. Men man märker fortfarande en viss yrvakenhet. Man har inte särskilt genomtänkta förslag, man vill slänga åt myndigheterna en summa pengar utan att närmare säga hur de skall fördelas. I övrigt är det egentligen mest våra egna gamla förslag, som socialdemokraterna ganska nyligen sade nej till. Det blir onekligen litet komiskt när oppositionen nu kommer dragande med förslag som de röstade emot för mindre än ett år sedan, t. ex. förslaget om en långtidsplan för långvården. Nu är socialdemokraterna för den plan som de själva avslög i maj 1976.

Men bidragen då, de är väl ändå något nytt? Ja, man vill ge 250 milj. kr. till landstingen, men det är just ett ogenomtänkt förslag. Man talar inte om efter vilka grunder pengarna skall fördelas. Dessutom tar man ju, som sjukvårdsministern just har påpekat, tillbaka det mesta genom en höjning av arbetsgivaravgiften. Eller också blir det så, som Sven Aspling sade, att de som arbetar i landstingen får ta hänsyn till höjningen av arbetsgivaravgiften, om socialdemokraterna skulle få igenom sitt förslag här i riksdagen. Det är ju bara ett finare sätt att säga att de skall få en mindre lönehöjning än de annars skulle ha fått. Även Göran Karlsson sade att de anställda självfallet skall räkna av en arbetsgivaravgift på 3 % och alltså nöja sig med en mindre lönehöjning. De får inte en större skattesänkning enligt det socialdemokratiska förslaget, utan skall alltså med lägre lön bekosta den här satsningen på långvården, som vi alla tycker är nödvändig. Är det förslagets innebörd, är det onekligen ett intressant besked.

Men på något sätt verkar det som om man inte riktigt hade tänkt igenom konsekvenserna. Vi kan konstatera att landstingen behöver mer

pengar och att de i dag får ett betydande ekonomiskt stöd genom sjukförsäkringen. Det nämns i budgeten att överläggningar pågår om hur detta stöd skall vara utformat i fortsättningen, och att det inte blir någon sänkning kan man utgå från.

Ett annat exempel på gamla förslag som nu återkommer är narkomanvården. Där föreslår oppositionen anslagshöjningar. I budgeten föreslås en ökning av anslagen till vård av missbrukare med 30 miljoner. Nu vill socialdemokraterna öka anslagen till länkrörelser och andra organisationer mer än regeringen har föreslagit. Förra året föreslog den gamla regeringen en ökning av det anslaget med 800 000 kr. Riksdagen höjde med ytterligare 300 000 kr. efter motioner från bl. a. folkpartiet. Höjningen blev alltså 1,1 milj. kr. Nu föreslår regeringen en ökning av detta anslag med 2,4 miljoner, dvs. tre gånger den ökning som socialdemokraterna ville ha förra året. Nu kommer ett förslag till ytterligare höjning från socialdemokraterna, och det skall naturligtvis prövas, om det finns möjlighet att genomföra det. För dagen kan man bara konstatera att det pågår ett intressant omtänkande i den socialdemokratiska synen på dessa organisationers insatser inom narkomanvården.

Inom familjepolitiken har socialdemokraterna ett något mer utarbetat förslag, nämligen en utveckling av föräldraförsäkringen enligt det arbetsgruppsförslag som lades fram förra våren. Man kan bara konstatera att det stämmer med vad regeringsdeklarationen har utlovat för den kommande valperioden, när det gäller takten i utvecklingen av föräldraförsäkringen, och att en proposition på den grunden är under utarbetande. Det är inte sant, som bl. a. Birgitta Dahl har sagt här i riksdagen, att det skulle finnas ett färdigutarbetat förslag från socialdemokraterna. Vi som har sysslat med detta under senare tid har nogsamt märkt att många problem återstår att lösa.

Som svar på de frågor som herr Aspling ställde här till folkpartiet kan jag liksom han konstatera att vi återkommer till detta i mars. Det är inte så att man nu håller på att sammanställa ett helt nytt förslag på några veckor. Det var Göte Fridhs arbetsgrupp som i våras på några dagar snickrade ihop ett förslag, som verkligen fordrar åtskillig ytterligare tankemöda.

Familjepolitiken är viktig i denna budget. Barnfamiljerna får ett kraftigt ökat stöd. Barnbidragen höjs med 300 kr., vilket betyder 270 miljoner för nästa budgetår och 540 miljoner för helår. Bostadsbidragen ökas med 200 milj. kr., statsbidragen till daghem ökas med 600 milj. kr., dvs. med omkring 50 %. Föräldraförsäkringen kommer att förbättras i den kommande propositionen. Totalt blir det ungefär en 20-procentig ökning av anslagen till familjepolitiken.

Mot bakgrund av alla de varningar som socialdemokraterna hade utfärdat måste det väcka en oerhörd förvåning hos dem som eventuellt hade trott på dessa varningar. Nu säger en del socialdemokrater: Ja, men ni kan väl inte ta åt er äran av detta, eftersom det bygger på det som den tidigare regeringen har föreslagit och gjort. Ja, detta är oppositionens

roll, som jag i hög grad känner igen från min tidigare verksamhet. Oppositionen för fram förslag som sedan genomförs av regeringen, och då måste oppositionen påminna om vad den tidigare har talat för. Men det socialdemokratiska förslaget om en föräldraförsäkring kom ju inte alldeles av sig självt. Man hade först under lång tid sagt nej till tanken på att utveckla mera av valfrihet och att ge föräldrarna möjlighet att snabbare korta ned sin arbetstid än andra grupper. Sedan gick socialdemokraterna äntligen med på detta, och nu förs det vidare under den nya regeringen. Det är inte så konstigt och inte heller något som socialdemokraterna har anledning att ta åt sig äran av.

Detsamma gäller planen för utbyggnad av daghem. Vi minns väl alla hur ett antal socialdemokrater här i riksdagen tidigare röstade nej till en sådan plan, trots att de hade motionerat om en sådan. Därmed avslogs också vår reservation för en sådan plan.

Nu frågar Sven Aspling om folkpartiet kommer att ha kurage att fortsätta att arbeta efter sina principer. Ja, jag kan försäkra att vi kommer att göra det envist och uthålligt. Då får vi också så småningom genomslag för sådana tankegångar som motsvarar människors behov. Dit hör just en utveckling av föräldraförsäkringen, som gör det möjligt för människor att förkorta sin arbetstid och vara tillsammans mer med sina barn. En sådan utveckling – snabbare för de grupperna än för andra – som socialdemokraterna tidigare var negativa till, tycks vi nu få gehör för hos samtliga partier.

Hur går det med löftena? Jag kan bara understryka att i den mån folkpartiet har ställt ut några löften kommer de att infrias. Men jag vill också betona att vi har varit noga med att inte lova mer än vad som kan hållas.

Herr talman! Det skulle finnas mycket att säga om sjukvårdens utveckling i allmänhet. Men det är egentligen en enda sak som jag framför allt vill betona på den minut jag har kvar. Svensk sjukvård står mycket högt. Men det finns ett problem som vi måste ta itu med, och det är att se till att människor i större utsträckning får möjlighet att träffa samma läkare vid återbesök. Det är något som inte bara har med pengar att göra, det är framför allt en organisationsfråga. Även här har socialdemokraterna fört en mycket vankelmodig politik. Ena minuten har man sagt att vår tanke om husläkare åt alla är ett dåligt förslag. Nästa ögonblick har man menat att det är ungefär vad som redan håller på att genomföras.

Jag är glad att vi nu har fått besked om att regeringen kommer att tillsätta en arbetsgrupp som skall studera denna fråga. Visserligen är det landstingen som i första hand beslutar om sjukvårdens organisation, men staten har ett ansvar när man märker att utvecklingen går i en riktning som inte är önskvärd. Staten har också möjlighet att på olika sätt underlätta en riktig inriktning av sjukvården. Jag vill därför fästa stora förhoppningar vid det arbete som statsrådet utlovade. Det ser jag som

en framgång, som jag är rädd inte skulle ha kommit, om vi hade haft den förra regeringen kvar.

Herr BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! I min civila sysselsättning ställs det emellanåt krav på mig att jag skall kunna ge svar på andras bekymrade frågor. Här i kamraren hade jag i stället hoppats få förmånen att ställa frågor till en samling kunniga och erfarna kamrater i ärenden som bekymrar mig. Jag vill begagna tillfället att göra det, även om atmosfären den senaste timmen kanske inte blivit så gynnsam för sakliga tankeutbyten. Och dessutom har mina tilltänkta "opposite numbers" i oppositionen just nu dragit sig tillbaka till partistyrelsesammanträde.

Mycket av det som har hänt på sistone i vårt land kan kanske tolkas som många människors reaktion mot ett alltför tekniskt, alltför centraliserat, alltför opersonligt och – i förlängningen – alltför omänskligt samhälle. Rationaliseringsåtgärder, som när de vidtagits i industrin ytligt sett förefallit ändamålsenliga, har emellertid även där visat sig kunna skapa nya problem. När samma administrativa teknologi fått breda ut sig inom sjukvården har de psykologiska skadeverkningarna mångfaldigats. Sjukvård är vård av människor, försvagade och därför särskilt känsliga, genom människor, som måste vara både kunniga och hjälpsamma. 40 års erfarenhet från de svenska sjukhusens värld ger mig rätt att säga att vår sjukvårdspersonal är både kunnig och hjälpsam. Det omdömet gäller alla personalkategorier och alla åldrar, inte minst de många fina ungdomar som gör det möjligt för oss att över huvud taget tillhandahålla sjukvård här i landet i dag. Om den mänskliga vården var bättre förr än nu – och om den i dag är bättre på mindre sjukvårdsinrättningar än på större, som det vill förefalla – så beror det väl på att mänsklighet bara kan förmedlas av människor, men inte av apparater och avancerade tekniska kommunikationssystem. Mänsklighet kan där emot kompensera många brister i lokaler och utrustning: *Kunskaper* kan ökas genom *utbildning*, men *sinnelaget* – som är det allra viktigaste – måste finnas från början.

Men varken kunskap eller medmänsklighet kan komma till sin rätt om *tiden* inte räcker till. Kravet på mänskligare vård, som förts fram inte minst från skrivkunniga äldre människor, och som gick som en refräng genom den senaste valrörelsen, är först och främst ett krav på mer tid för vårdpersonalen med patienterna, och i realiteten – så som läget är – ett krav på mera personal, antingen det nu gäller vården inom sjukhus och andra institutioner eller det är fråga om vård i hemmen.

Vilka möjligheter har vi då att få mera personal till sjukvården, så att denna personal skall kunna få mera tid att göra vården mänskligare? Det är detta frågekomplex jag så gärna skulle vilja få belyst av dem som förstår saken bättre än jag. Samhällsutvecklingen har ju lett till att vi, under århundraden, har lämnat över mycket av det våra förfäder själva hade att ta på sig till det som grundlagen kallar "det allmänna":

skyddet till liv och lem och vården av sjuka och gamla, för att ta två exempel. Vi betalar vår skatt för att andra skall göra jobbet åt oss. Men om det jobbet inte blir gjort så som vi skulle önska oss, kan vi inte bara slå oss till ro – eller börja kverulera. *Ansvar*et för att det vi tycker skall göras också blir gjort kan vi inte lämna ifrån oss till en statsrättslig konstruktion utan ansikte och ibland utan hjärta. "Samhället" är i grund och botten, och till slut, bara vi själva.

I årets finansplan räknar man med att industrin minskar antalet anställda med 20 000–30 000 personer. Dessa och några till, inalles 35 000 personer, beräknas komma att anställas i den offentliga, främst kommunala verksamheten, eftersom kommunerna väntas få bättre råd nästa budgetår genom ökade skatteinkomster. Även om personalförstärkningarna i den offentliga verksamheten har en egendomlig tendens att först och främst hamna på kontoren, kan man väl hoppas att några av de 35 000 personerna skall kunna placeras inom sjukvården, barnomsorgen och omsorgen om de äldre.

Men för den som är verksam i ett landsting, där man år för år nödgats skjuta ofrånkomliga utgifter utan täckning framför sig – på samma sätt som staten nu också i och med förra årets budget börjat göra – för den är det svårt att tro att det skulle finnas ekonomiskt utrymme för en väsentlig ökning av lönekostnaderna för vårduppgifter. Om kommunernas likviditet tillfälligt förbättras, kommer man inte då först att försöka sanera ekonomin innan man ger sig in på nya åtaganden? Ändock är de här 35 000 nya jobben bara en ringa del av de 140 000–230 000 nya jobb inom den offentliga sektorn som sysselsättningsutredningen och den senaste långtidsutredningen räknat med fram till år 1980. Sysselsättningsutredningen framhöll i det sammanhanget att "de automatiska inkomstökningarna i den offentliga ekonomin inte på långt när är tillräckliga för att finansiera en ökning av den offentliga sysselsättningen. – Den som förordar en sysselsättningsökning inom den offentliga sektorn måste också vara beredd att ta det praktiska ansvaret för att skapa ett nödvändigt finansiellt utrymme."

Icke långt därefter replikerade herr Sträng i kompletteringspropositionen förra våren, att "sparandet i den svenska ekonomin är totalt sett otillräckligt – sparandet i vår ekonomi måste öka. – Det är inom den offentliga sektorn som det ökade sparandet måste åstadkommas. – I en balanserad ekonomi måste också de kommunala ambitionerna begränsas av det *real*a utrymmet." Och även om budgetminister Mundebo i årets budgetförslag redovisar en ökning av skattebidragen och utbetalningarna av kommunalskattemedel till kommunerna från 51,5 miljarder innevarande budgetår till 62 miljarder under det kommande, så framhåller också han att det krävs att "vi styr över resurser från inhemsk konsumtion – offentlig såväl som privat – till investeringar och export. – – I detta perspektiv är det nödvändigt att både stat och kommun ålägger sig stor restriktivitet med nya åtaganden. Den offentliga verk-

samheten kommer i framtiden inte att kunna byggas ut i samma snabba takt som karakteriserat de senaste åren.”

Hur skall vi då ha det? *Kan vi öka sysselsättningen inom vårdområdet eller kan vi inte göra det?* Var skall sysselsättningen annars ökas? Inom industrin lär det knappast bli. Tvärtom förefaller det ju nu som om allt flera av de tillgångar vi byggt vårt välstånd på börjar rasa: gruvor, stål, varv, maskiner, sjöfart, fiske, för att nämna några. Samtidigt är vi inne i en utveckling där energin blir dyrare och kanske även knappare. Vad skall egentligen svenska folket i framtiden syssla med och hämta sina inkomster från?

De sociala reformer som genomförts i detta land under de senaste 20 åren har möjliggjorts framför allt genom den oavbrutna ekonomiska tillväxten, som i sin tur hämtat kraft ur en fortgående ökning av produktiviteten i näringslivet. Denna var, enligt uppgifter i finansplanen, ca 7 % årligen under 1960-talet. Vad den är i dag vet man förmodligen inte, men för andra året i följd har industriproduktionen nu minskat. Kanske är vi, snabbare än vi tänkt oss, på väg mot det samhälle utan tillväxt, som förespråkare för en ny ekonomisk världsordning här hemma och ute anser ofrånkomligt.

Hur mycket vågar vi räkna med – och redan nu in-teckna – en framtida produktivetsförbättring (vid en ökande och icke som nu krympande industriproduktion) i vårt land? I hur stor utsträckning kommer sociala reformer i arbetslivet, som hittills betalats bl. a. genom förbättrad produktivitet, att – i förening med ständigt ökade energikostnader – så småningom undergräva produktivetsutvecklingen?

Statsmakterna har emellertid gång efter annan valt att tillgodose sociala reformkrav även med risk att dessa skulle kunna medföra en minskad produktivitet. Fram till de senaste åren tycks det också ha gått bra. Men kan man även i fortsättningen genomföra sådana sociala reformer, som innebär minskade arbetsinsatser, utan att samtidigt minska inkomsterna, om den allmänna ekonomiska utvecklingen i landet nu böjer av nedåt?

Den politik som hittills förts i vårt land – i motsats till många andra länder – har prioriterat sysselsättningen framför penningvärdet. Samtidigt är det uppenbart – och det framhålls också i finansplanen – att ”den registrerade arbetslösheten inte längre ger tillräcklig information om det faktiska arbetsmarknadsläget”. I klartext innebär detta förmodligen att det inte har funnits tillräckligt många arbetsuppgifter i vårt land, där en anställning kunnat motiveras inom ramen för en marknadsekonomi. Detta är nog inte enbart ett konjunkturfenomen. I själva verket har vi sedan länge genom olika åtgärder – förlängd skolgång, sänkt pensionsålder, arbetstidsförkortning, förlängd semester, ledigheter för olika slag av vård och studier, ökad sjukfrånvaro och annat – minskat antalet personer, som annars skulle konkurrera på arbetsmarknaden, och bland de återstående fördelat de otillräckliga arbetstillfällena på flera människor, som nu i stället arbetar under kortare tid.

Det är emellertid bara inom en marknadsekonomisk ram som det finns

för få arbetstillfällen. Överallt i vårt land finns det inom vård- och utbildningsväsendet, liksom inom miljövården, mängder av arbetsuppgifter, som borde utföras, men för vilka det inte finns några pengar att betala med. För en klinikchef, som får lägga ned timmars, kanske dagars argumentation för att skaffa löneutrymme till ett halvt sjukvårdsbiträde och som finner att huvudmannen för nästa budgetår maximalt kan medge en personalökning på 0,5 % inom ett ansvarsområde – som särskilt gäller de äldre – av ett landstings storlek, ter sig situationen emellertid svårbegriplig, och det är därför jag har dristat mig att ta upp den här i kammaren, för att få hjälp att förstå. För samtidigt som man alltså inte kan anställa det halva sjukvårdsbiträdet är det massor av människor i landet som får betalt enbart för att göra någonting som kanske egentligen inte är särskilt meningsfullt, eller göra något som på sätt och vis bara är "privat" – studier, vård – eller i värsta fall inte göra någonting alls. Jag kan inte riktigt få det att gå ihop. Men det är kanske för att jag är så ny i riksdagen.

Herr talman! De senaste två åren har jag haft förmånen att få deltaga i riksdagens tillsyn av framtidsstudiesekretariatet. Det har varit en mycket intressant uppgift, men knappast en särskilt hoppingivande sådan. Av många skäl vill det synas som om vi vid det här laget hade nått fram till – och kanske t. o. m. åter börjat avlägsna oss från – vad som har kallats "tillväxtens gränser". De "stigande förväntningarnas revolution" ser ut att avlösas av "de fallande förväntningarnas". En ny ekonomisk världsordning – om det begreppet skall tas på allvar – kommer att kräva av oss, och andra, att vi skapar lågenergisamhällen, och därmed samhällen med låg produktion – men kanske just därför hög sysselsättning – och med sparsamhet och hushållning som övergripande målsättning. Dagens politiska huvuduppgift skulle i så fall bestå i att så snabbt – men också så varsamt – som möjligt försöka åstadkomma en kongruens mellan de politiska målen på kort sikt och dem vi måste räkna med på litet längre sikt. Också ur detta perspektiv måste vi kanske, i det framväxande svenska fyragenerationerssamhället, redan nu fundera på hur man bäst skall kunna tillgodose önskemålen om en mänskligare vård, även om detta i dag emellanåt i praktiken förefaller att vara vad man skulle kunna kalla en obetalbar uppgift.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! Jag vill här ägna några minuter åt alkoholpolitiken.

Alkoholen är ett av våra allvarligaste sociala problem. Det är därför angeläget att åtgärder snabbt sätts in för att minska alkoholskadorna i samhället. Regeringen har nu aviserat en proposition i frågan till den 10 mars, och många ser med stora förväntningar fram emot innehållet i den propositionen.

Alkoholen måste sättas in i sitt sociala och samhällspolitiska sammanhang, och åtgärder måste vidtagas som verkar till att alkoholkonsumtion och alkoholskador minskar.

Om man på sikt skall kunna förebygga ett utbrett bruk och missbruk av alkohol och andra stimulantia måste man anpassa samhällsplaneringen till individens förutsättningar och behov. Barn och ungdom måste få växa upp i miljöer där de kan finna stimulerande och meningsfull samsättning och där kontakterna med föräldrar och andra vuxna kan utvecklas till en förtroendefull gemenskap. För att förebygga att alkoholmissbruk grundläggs i unga år är åtgärder för bättre skolmiljöer och för en aktiv och meningsfull fritid för ungdomen av största betydelse. Det är också helt nödvändigt att komma till rätta med ungdomsarbetslösheten. Skapandet av boendemiljöer som ger förutsättningar för gemenskap och solidaritet och där människor genom samverkan och personligt ansvarstagande kan skapa en trygg tillvaro är en viktig del i arbetet på att förebygga sociala störningar och missbruksproblem. Arbetstillivets utformning har också stor betydelse för människors möjlighet att finna sig till rätta i tillvaron.

En förändring av människors sociala situation, kombinerad med aktiva och på ett tidigt stadium insatta hjälp- och stödåtgärder för den som redan drabbats av sociala störningar och missbruksproblem är således nödvändiga grundstenar i en politik, vars syfte är att nedbringa alkoholkonsumtionen och alkoholskadorna. Det gäller i hög grad att satsa på förebyggande åtgärder.

Vi nås av många oroande rapporter från olika håll, exempelvis från sjukvården. De alkoholskadade har ett sjukvårdsbehov som är minst fem gånger större än normalbefolkningens. Alkoholen spelar stor roll i trafikolyckorna. Från skolan kommer larmrapporter som talar om barns och ungdomars dryckesvanor. Forskare har konstaterat samband mellan våld och alkoholkonsumtion. Ökar konsumtionen ökar våldet, minskar konsumtionen minskar våldet.

Jag nämnde sjukvården. Den belastas i hög grad av sjuka med alkoholproblem. Antalet missbrukare i vårt land uppskattas till 200 000–300 000 personer. Två tredjedelar av dem representerar en dold alkoholism. 30 000–50 000 av alkoholmissbrukarna är fysiskt, psykiskt och socialt så skadade att de är i behov av vård. Något tusental är intagna på institutioner för nykterhetsvård, och över 2 000 ligger på kropps- och psykiatriska sjukhus, större delen på grund av alkoholmissbruk.

Jag nämnde att alkoholen spelar stor roll vid olyckor i trafiken. De belastar sjukvårdens hårt ansträngda resurser och, vilket är ännu värre, medför oerhört stort mänskligt lidande. Vi vet att ungefär 1 200 personer årligen omkommer i trafikolyckor. Omkring 15 000 tas in på sjukhus – en del handikappade för hela livet. Är vi verkligen uppmärksamma på alkoholens roll i trafiklivet? I 10–30 % av alla dödsolyckor är alkoholpåverkade inblandade. En tredjedel av de omkomna i singelolyckor är alkoholpåverkade. Mot denna bakgrund förstår var och en hur angeläget det är att vi får en proposition som ger underlag för en ny alkoholpolitik.

Vi måste alla fråga oss: Hur kan vi förbättra situationen? Hur kan

vi förebygga?

Jag tycker att förutom insatser för att förbättra människors sociala situation är det nödvändigt med en omfattande och vederhäftig information om alkoholens skadeverkningar. Det måste satsas ännu mer än hittills på information i skolan, i föreningslivet och på arbetsplatserna på ett sådant sätt att informationen når ut till alla grupper och alla åldrar. Den bästa effekten tror jag att man får om informationen i alkoholfrågor samordnas med information om narkotika, tobak, kost, motion m. m. Därigenom blir denna information ett led i den allmänna hälsoupplýsningen och sjukdomsförebyggande verksamheten.

Jag tror också att det är viktigt att informationen sätts in på ett tidigt stadium, t. ex. vid mödra- och barnavårdscentraler. Informera de blivande föräldrarna – de är troligen då väl motiverade för information. Fortsätt med förskolan. Ge förskollärarna ökad utbildning om alkoholens skadeverkningar, så att de i sin tur kan uppmärksamma barnens situation. Öka fortbildningen för skolans personal, för det är en mycket viktig uppgift för skolan att ge eleverna grundläggande faktainformation om alkohol och andra beroendeframkallande medel. Skolans undervisning bör byggas ut både i grundskolan och i gymnasiets samtliga klasser. Det finns de som menar att skolungdomens missbruk av droger är ett sysselsättningsproblem. Det kanske är så. I så fall är det ytterligt angeläget att i förebyggande syfte satsa på aktiva åtgärder för fritidssysselsättning för ungdomar under håltimmar i skolan och på fritid. Ungdomsarbetslösheten är farlig. Därför bör det ske en satsning på sysselsättning för ungdom.

Jag sade att vi måste förebygga. Hur skall vi göra det? Hur kan konsumtionen nedbringas?

Forskning har visat att priset har stor inverkan. Är priset på alkohol högt minskar i regel såväl konsumtion som sjukdomar orsakade av alkohol. Vi måste alltså sträva efter en sådan beskattning på alkohol att konsumtionen nedbringas.

Dessutom tycker jag att alkoholreklamen borde förbjudas. Det kan inte vara riktigt att lägga ner miljoner på reklam för varor, som vid bruk förorsakar den enskilda människan så svåra lidanden och hela samhället så enorma problem och kostnader som alkoholen gör. Vårt grannland Finland har för ett par veckor sedan beslutat om förbud mot alkoholreklam. Nog borde vi kunna göra detsamma!

Sedan är det oerhört viktigt att satsa på forskning. Forskningen måste få ökade resurser. Vi har i vårt land en omfattande forskning om alkoholproblemen och vi har grupper som är beredda att, om de får pengar, fortsätta att forska om varför vissa människor missbrukar alkohol och varför vissa blir alkoholister. Det är det vi måste komma fram till – orsakerna! Först då kan vi verkligen åtgärda på ett riktigt sätt.

Jag vill, herr talman, till sist uttala den förhoppningen att propositionen om alkoholpolitiken föreslår sådana åtgärder att de stora problem som vi i dag har i vårt samhälle på grund av hög alkoholkonsumtion kommer att minska i framtiden.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Den allmänpolitiska debatten brukar vanligtvis spegla dagens politiska händelser. När jag nu tar upp frågan om befolkningsutvecklingen i vårt land gör jag det mot bakgrund av den stora aktualitet denna fråga fått genom konstaterandet att förra årets födelsesiffror är, i förhållande till folkmängden, de lägsta som någonsin uppmätts. Med nuvarande fruktsamhet är det endast omkring 80 % av föräldragenerationen som ersätts av sin barngeneration. Antalet födslar har i vårt land minskat från 123 000 år 1965 till 98 000 förra året.

Den befolkningskommission som tillsattes i mitten av 1930-talet i samband med vad som då kallades Kris i befolkningsfrågan ställdes inför två huvudalternativ i sin uppgift att öka nativiteten i vårt land. Antingen skulle man satsa på direkt stödjande åtgärder åt barnfamiljerna eller också arbeta för en allmänt höjd social välfärd, som skulle ge familjerna möjligheter att skaffa sig det antal barn de önskade. Man valde i huvudsak det senare alternativet, och resultatet blev att nedgången stoppades upp och fler barn föddes i vårt land – under 1940-talet fler än under 1950- och 1960-talen. Men utvecklingen har i det stora hela varit stabil och det s. k. fruktsamhetstalet har legat mellan 2,1 och 2,4. För att en barngeneration skall ersätta sin föräldrageneration fordras 2,1, dvs. det antal barn som kvinnorna i medeltal skall föda.

År 1965 började emellertid fruktsamheten i vårt land att minska och gå ned under reproduktionstalet. Förra året var den 1,66 – som jag nämnde det lägsta tal vi någonsin haft.

Herr talman! 1930-talets problem är inte dagens. Ingenting säger att vi skall öka vår befolkning. Nya kunskaper om världens situation gör det nödvändigt att sätta in i vårt land och dess befolkningsutveckling i ett globalt sammanhang. Jordens 4 miljarder invånare kommer att vara 8 miljarder innan de yngsta ledamöterna i denna kammare uppnår pensionsåldern. Världens livsmedelstillgångar är begränsade och miljöförstöringen är direkt beroende av antalet människor på jorden.

Situationen är alltså helt annorlunda än 1930-talets men därför inte försumbar. Tvärtom ställer dagens tekniska och välutvecklade samhälle mycket större krav än tidigare på planering och kunskap om framtiden. Vi har, både som kommunalmän och riksdagsmän, upplevt konsekvenserna av 1940-talets mycket stora barnkullar och de problem dessa skapat för oss. Framtidens planering ställer än större krav. Utan kunskap om befolkningsutvecklingen i vårt land kommer felinvesteringar och brist-situationer att uppstå. Vi måste med andra ord veta för hur många vi skall planera vårt samhälle, och för det fordras kunskap. Jag måste med beklagande konstatera att vi i vårt land, i motsats till de flesta andra välutvecklade länder, inte har någon högre utbildning i demografi. Vi har också en förhållandevis liten forskning på det området.

Men det finns ännu en orsak till att frågan om befolkningsutvecklingen fått förnyad aktualitet. Jag vill här anknyta till de åtgärder som vidtogs på 1930-talet. Man satsade då på generella åtgärder och fick en jämn

befolkningsutveckling. När nu denna så kraftigt förändrats finns det skäl att försöka utröna om orsaken till dagens situation. Då ställer man sig självfallet frågan: Har den socialdemokratiska social- och familjepolitiken fortsatt den generella inriktning som från början avsågs? Mitt svar är nej.

Den nedgång i fruktsamheten som nu konstateras är bl. a. resultat av den styrning som kännetecknat den socialdemokratiska regeringens familjepolitik. Några moderata riksdagsledamöter har under den allmänna motionstiden lagt fram en motion, i vilken vi yrkar på tillsättandet av en befolkningskommision. Motivet är alltså inte 1930-talets i så måtto att vi i första hand skulle önska en ökad fruktsamhet. Motivet är samhällets behov av en fortgående information om befolkningsutvecklingen men också det faktum att socialdemokraterna satt den enskilda familjens valfrihet ur spel genom att ensidigt satsa det största familjestödet, bortsett från det allmänna barnbidraget, på en- och tvåbarnsfamiljerna. Jag syftar då på utbyggnaden av daghemmen och på den ovilja man hittills visat förslag från bl. a. moderata samlingspartiet att hjälpa familjer med fler än två barn med åtgärder som skulle underlätta för föräldrarna i dessa familjer att förena förvärvsarbete med familjeliv. Nedgången i antalet födda i vårt land kan nämligen till övervägande del hänföras inte till att färre kvinnor föder barn utan till att kvinnorna föder färre barn. Det är trebarnsfamiljerna som blir allt ovanligare.

Låt mig, herr talman, visa på några fakta som belyser detta förhållande. Vi har en stark koncentration av barnafödandet till åldrarna mellan 20 och 29 år. Där föds i dag 70 % av alla barn. Vid sekelskiftet var 30 % av alla kvinnor som födde barn över 30 år. I dag är det bara 3 %.

Statistik över levande födda efter barnets ordningsnummer finns bara för åren 1974 och 1975. Tidigare gjordes sådana bestämningar bara för barn i bestående äktenskap. Men låt oss se på utvecklingen 1974 och 1975. Mellan dessa år minskade det totala antalet födda med 6 240 eller 5,7 %. Men antalet barn med ordningstalet 3 eller högre minskade med 1 824 eller 9 %. Med andra ord: Ca 30 % av minskningen gällde barn med ordningsnumret 3 eller högre.

Vi kan också se på statistiken över familjer med hemmavarande barn. Mellan 1970 och 1975 har antalet familjer med tre eller fler barn minskat från 17 till 15,6 %. Vi har i dag 60 000 färre barn i stora familjer än för fem år sedan.

Ingen torde vilja att vi skall vrida utvecklingen med den ökade kvinnliga förvärvsverksamheten tillbaka. Man har gjort undersökningar länsvis om kopplingen mellan kvinnlig förvärvsverksamhet och fruktsamhet. De visar på ett slående sätt att det, om vi undantar skogslänen, finns ett mycket starkt samband mellan hög kvinnlig förvärvsfrekvens och låg fruktsamhet.

Förändringen i arbetskraftstalet för kvinnor mellan 1971 och 1976 visar dessutom att den i särklass största ökningen av förvärvsverksamheten har skett när det gäller tvåbarnsmödrarna och deras utträde på arbetsmarknaden.

Hela det familjestöd som är nödvändigt för att bägge föräldrarna skall kunna förvärvsarbета riktat sig enbart till en- och tvåbarnsfamiljerna. Har någon i kammaren annat än i undantagsfall hört talas om en familj med tre barn i tillsynsåldern där alla barnen lämnas till kommunal tillsyn? Det är ofta praktiskt omöjligt att på morgnarna klä på och förflytta tre barn, och dessutom är risken för att något av dem är förkyld eller sjukt stor; i allmänhet måste ändå något av dem vara hemma. Ingen förälder orkar med att leva på detta sätt, och man har då bara två alternativ: antingen måste en förälder avstå från förvärvsarbete och själv se till barnen eller också måste man anställa personal för vård i hemmet.

Hur vanligt det senare är vet vi inte, men genom att följa tidningsannonserna kan man få den uppfattningen att det trots allt inte är särskilt ovanligt. Den möjligheten har emellertid nästan uteslutande de mer väl-situerade. Och under tiden vänder sig den fortsatta daghemsutbyggnaden enbart till de små familjerna, vilket jag uppfattar som en diskriminering av flerbarnsfamiljerna. Ett tredje barn ställer sådana krav på familje-ekonomi att barnet inte kommer till. Om den ensidiga inriktningen på daghemsutbyggnad fortsätter blir flerbarnsfamiljerna allt färre, och vår befolkning kommer att minska enligt de prognoser som nu är gjorda. Och om så blir fallet måste vi inrikta vår samhällsplanering på detta. Då måste kommuner och landsting ha tillgång till uppgifter och prognoser av ett helt annat slag än vad de har i dag. Bl. a. detta är bakgrunden till vårt krav på tillsättandet av en befolkningskommission. Jag vill bara erinra om den ökade belastningen på den förvärvsarbetande delen av befolkningen när allt fler pensionärer skall försörjas.

Men jag vill återkomma till familjepolitiken i detta sammanhang. Man kan fråga sig om det är riktigt att samhället genom familjepolitiska åtgärder skall styra familjernas storlek. Borde inte i stället samhället så fördela sitt stöd att det kommer alla till del? Varför skall tillkomsten av ett tredje och kanske efterlängtat barn innebära att familjen går miste om det stora stöd som den kommunala barntillsynen innebär? Moderata samlingspartiet har krävt införande av ett vårdbidrag, och ett sådant skall komma. Det löser delar av problemen för dem som själva vill vårda sina barn. Men det löser inte problemen för dem som vill fortsätta att förvärvsarbета även när familjen växer utöver två barn. Fler barn i tillsynsåldern måste vårdas i hemmet. Vi har från moderata samlingspartiets sida krävt rätt till avdrag för barntillsynskostnader, vilket skulle ge fler möjligheter att ha anställd personal i hemmet.

Vi har också i den motion som jag här har berört konstaterat att den totala personalstyrkan för daghemsverksamheten är en vuxen per 3,13 barn. För barn som vårdas i hemmet har samhället inga kostnader för investeringar, mat och lekmaterial, och det skulle alltså ställa sig mycket billigare att ordna kommunal tillsyn i det egna hemmet när det gäller flera barn i en familj. Men socialdemokraterna har så ensidigt drivit den kollektiva vårdens företrädare att ett sådant resonemang tidigare inte ens har förts fram. Det ligger nära till hands att jämföra med åldringsvården,

där man alltmer från alla partiets sida inser det riktiga, humanitära och ekonomiskt fördelaktiga i att lägga så mycket som möjligt av vården i den gamles hem. Men när det gäller barnen har man ensidigt stirrat sig blind på institutionsvård. Vi anser att vi bör tänka om för att föräldrarna skall få den valfrihet som de har rätt till. Barntillsynen måste byggas ut, men den skall komma alla familjer till del, oberoende av familjestorleken.

Herr talman! Jag vill här gärna säga något också om aborterna. Självklart påverkar såväl preventivtekniken som den nya abortlagen nedgången i fruktsamheten. Det tycks inte vara allmänt bekant att ungefär var fjärde graviditet i detta land avbryts genom legal abort. År 1975 avbröts 32 526 graviditeter, och det skall ses i relation till antalet födda 1976, ca 98 000. Alla barn skall vara önskade, och jag skall här inte stå och tala mot den gällande abortlagen även om många av etiska skäl upplever den som stötande. Men jag vill varna för att aborterna alltmer skall betraktas som preventivmedel och ge till resultat en ännu högre siffra för antalet aborter i vårt land. Vi vet nämligen inte hur många av dessa graviditeter som hade fullföljts om samhället i högre grad hade satsat på att ge stöd också till familjer med många barn. Kanske är det just det tredje barnet som inte får födas därför att det inte går att klara barntillsynen och därför att föräldrarna vill fortsätta sitt förvärvsarbete.

Utvecklingen går snabbt, och det måste ligga i samhällets intresse att vi inte kommer dithän att var tredje graviditet avbryts.

Det finns en tendens till att barnen i vårt samhälle betraktas enbart ur ekonomiska synpunkter, och då ofta som en belastning. Men att ha barn är också en tillgång. Kvinnornas inträde på arbetsmarknaden kommer att fortsätta, och problemet är att organisera samhället och barntillsynen så att förvärvsarbete skall kunna förenas med ett rikt och utvecklande familjeliv, i vilket barnen är det centrala och där hemmet blir någonting mer än en tillflyktsort under nätterna för de olika familjemedlemmarna. Moderata samlingspartiets familjepolitiska förslag, av vilka flera kommer att realiseras av vår regering, har detta syfte.

Förändringar när det gäller vår befolkningsutveckling måste bli föremål för uppmärksamhet. Vi har ett politiskt ansvar för en utveckling som i hög grad förändrar förhållandet försörjare-försörjda och därmed hela underlaget för den framtida socialvården. Debatten här med statsrådet Troedsson har kanske bättre än något annat visat betydelsen av en långsiktig planering och en resursskapande politik. Jag har därför, herr talman, velat ta upp befolkningsfrågorna i dagens debatt. De kommer säkerligen att återkomma.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Det fanns en del intressanta synpunkter i fru Sundbergs anförande och en del synpunkter som man skulle ha lust att gå i polemik mot. Jag tror emellertid att tiden härför inte är kommen ännu. Vi får vänta tills de av regeringen aviserade förslagen på familjepolitikens om-

råde kommer i mars och april. Vi får då se vad vi skall kommentera och om förslag om de vårdbidrag som fru Sundberg nämnde framläggs då eller framdeles.

Jag har nu i stället lust att gå något tillbaka på talarlistan för den här allmänpolitiska debatten. Arbetsmarknadsminister Ahlmark kom i går i slutet av sitt anförande in på en del av jämställdhetsfrågorna. De kom också tillbaka i de repliker han hade under denna debatt. Han citerade den oerhört intressanta sammanställningen av Kristianstadsprojektet, där den förra jämställdhetsdelegationen med stor framgång tog initiativ för att få ut kvinnor i manliga arbeten. Ur den eftervärdering som gjorts av vad detta projekt betytt för kvinnorna som individer, för familjen och för männens och barnens inställning citerade han en del av de mycket nedslående slutsatser, som de tre sociologerna med Rita Liljeström i spetsen har noterat. "Hemmet är fortfarande mödens lön för mannen, medan det är hustruns arbetsplats", som de säger.

Men jag noterade också att de tre slutsatser som sociologerna dragit av den här utredningen – krav på tre reformer – icke omnämndes, nämligen sex timmars arbetsdag, bättre arbetsmiljöer och en upprustad barnomsorg. Både i går och i dag har det talats en hel del om sextimmarsdag för småbarnsföräldrar. Vi ställer oss mycket skeptiska till en sådan delreform. Men debatten även på den punkten kan få anstå till dess vi sett det konkreta förslaget.

Det man däremot måste säga är att det vid sidan av denna principiella kritik finns en risk för att man tar ett eventuellt genomförande av en dylik reform såsom en förevändning för att stanna av diskussionerna och målsättningarna kring den sextimmarsdag för alla som vi från socialdemokratiska kvinnoförbundet har pläderat för alltsedan 1972. Vi vet att det är ett krav som det inte går att få genomfört före 1980, vilket fru Marklund tidigare deklarerade. Vi vet att det också får ställas vid sidan av det mycket berättigade kravet på att man skall ha rätt till facklig utbildning på betald arbetstid. Men vi har alltså sett sextimmarsdagen såsom en förutsättning för vad vi kallar ett mjukare samhälle, där vi orkar räkna till för människor också utanför den närmaste familjekretsen och där tar vi ansvar för vår gemensamma miljö, både den närmaste och hela samhället – ett liv i solidaritet, säger vi, för både män och kvinnor men utan direkt ekonomiskt beroende av varandra.

Vi vet alla att det inte alls är så i dag. Många undersökningar visar i stället att människor lever i ensamhet och isolering. Även de som tillhör en familj lever ofta i en sluten tillvaro. Vi hävdar att man måste få tid för kollektiv gemenskap på sådana villkor att alla, också barn, kan vara med.

Delegationen för arbetstidsfrågor arbetar sedan 1974. Vi vet att långtidsutredningen fick i uppgift att för perioden 1975–1980 speciellt belysa vad en arbetstidsförkortning, om den kunde genomföras under denna tid, skulle innebära. Delegationen för arbetstidsfrågor har presenterat ett delbetänkande, som heter "Kortare arbetsdag – När? hur?" och som

verkligen inte innehåller något svar på den första frågan. Långtidsutredningen konstaterar lakoniskt att många av dessa problem, som synes åtfölja en arbetstidsförkortning, emellertid blir beroende av hushållens beredvillighet att acceptera de ekonomiska konsekvenserna av en sådan förkortning.

Vi vet att det i dag finns en opinion för en framtida arbetstidsförkortning och att en sådan skall inriktas på en daglig förkortning av arbetstiden till sex timmar för alla. Det är egentligen när det gäller hur snabbt genomförandet kan ske som meningarna går i sär. Delegationen för arbetstidsfrågor fortsätter sitt utredningsarbete. Vi hävdar att delegationen borde få tilläggsdirektiv om att presentera alternativa förslag utifrån olika tidsperspektiv för genomförande av sextimmarsdagen. När man diskuterar standardavvägningsfrågorna är det viktigt att sätta in dem i ett sammanhang. Vilket samhälle vill vi ha i framtiden? Vill vi satsa mer på att öka den privata sektorn eller den gemensamma, på materiella eller kulturella värden, på människan såsom skapare eller mottagare? Vill vi ha ett samhälle som hushållar med resurser eller ett slit-och-släng-samhälle?

Det är intressant att notera att Göran Ahrne vid Uppsala universitet helt nyligen presenterade en doktorsavhandling, som tar upp dessa avvägningsfrågor. Den är visserligen inte helt representativ men visar ändå att det finns en stor grupp människor, som hellre vill förbättra sin arbetsmiljö och/eller minska sin arbetstid än få mer pengar för privat konsumtion. Ca 20 % av människorna var t. o. m. beredda att sänka sin standard för samma syfte.

Välfärdsbegreppet håller alldeles klart på att få ett annat innehåll. Vi anser emellertid att DELFA i sin rapport alltför litet tar upp diskussionen om vilka möjligheter som står till buds för att förverkliga ett samhälle som tar till vara de möjligheter sextimmarsdagen ger. Det gäller t. ex. hur folkrörelserna kan verka och villkoren för kulturskapande.

Det specialproblem som vi nu menar bör studeras är frågan om en bättre anpassning mellan arbetstider och servicetider. Barnomsorgen och i viss mån skolan är nu inte anpassade till människornas faktiska arbetstider. Det är möjligt att det behövs en form av skiftarbete inom servicesektorn, något som för handelns del skulle kunna innebära att behovet av öppethållande på lördagar och söndagar minskar. Bristen på vissa nyckelgrupper av anställda, t. ex. läkare och barnstugepersonal, kräver en långsiktig planering. Det är denna långsiktiga planering, detta krav på alternativa förslag utifrån olika tidsperspektiv, som förbundets representanter i riksdagen har krävt i en motion. Det kravet ingår i den folkrörelsekampanj kring bostadsfrågorna som vi har startat och som jag tycker är ett väldigt gott bevis på hur man verkligen kan driva den konstruktiva opinion som folkpartiets företrädare i jämlikhetsfrågor i går snuddade vid.

Vi har ända sedan 1930-talet knappast haft en riktig och klar bostadsdebatt. Då fördes det en mycket radikal debatt, men vi har egentligen

aldrig som konsumenter, som politiker, som individer och familjer frågat: Vad är det vi vill? Vart syftar vår bostadspolitik? Debatten har huvudsakligen förts av teknokrater och av de många intresseorganisationer som är inblandade i själva byggnadsprocessen. Därför har vi inom förbundet tillsammans med parti, sidoorganisationer och alla som hör ihop med folkrörelserna börjat en debatt där vi diskuterar målen. Vi har för avsikt att sedan ställa våra krav som teknokrater och andra måste kunna finna lösningar på.

Vi vill bygga ett samhälle där män och kvinnor är jämställda, där bostäder och arbetsplatser ligger ganska nära varandra. Vi vill inte ha en bostadsegregation som man har i Amerika. Det nämndes senast i debatten här i går att i samhällenas utkanter, på fullständigt ny mark, växer småhusområdena upp som svampar ur jorden – långt från arbetsplatserna, utan kollektivtrafik, utan service. Den kvinna som vill ta ett arbete, fru Sundberg, måste då ordna sin barnomsorg själv och skaffa sig en bil till. Det stämmer inte med våra övriga mål.

Det är dessa övergripande frågor som vi kommer att diskutera och så småningom föra fram i form av krav i riksdagen. Det sades i TV-kommentarerna i går, när man visade ett avsnitt av den allmänpolitiska debatten, att en del av opinionsbildningen och en del av beslutsfattandet sker här, men mycket sker också utanför denna kammare, bland de medborgare som vill känna sig meddelaktiga av politiken, ställa sina krav och få dem tillgodosedda. Vi har aldrig varit så många utanför denna kammare som vi är i dag när vi samlas till debatten kring Kvarteret Framtiden. Vi har aldrig varit så många som verkligen vill ställa upp ett ordentligt alternativ till det samhälle regeringen nu vill skapa. Kvarteret Framtiden är en av de stora och fina oppositionshandlingar som nu diskuteras runt om i landet.

I detta anförande instämde fru Gradin (s) och fru Bergander (s).

Herr GAHRTON (fp):

Herr talman! Lisa Mattson efterlyste några punkter med reformkrav i en utredning som jämställdhetsdelegationen har gjort i Kristianstad och som arbetsmarknadsministern enligt hennes uppgift inte nämnde i går.

Lisa Mattson pläderar värtaligt för principen om sex timmars arbetsdag för alla. Det är utmärkt – det står också på folkpartiets program. Men hon tillägger att det finns åsiktsskillnader om hur snabbt genomförandet kan ske, och det är väl ett ganska milt uttryck för att det förekommer insikter om att det samhällsekonomiska läget är kärvt. Det är i det läget som folkpartiet inte har velat låta småbarnsfamiljerna vänta utan velat ge dem förtur. Men principen om att arbetstidsförkortningen helst skall ligga på varje dag är vi rörande överens om.

Bättre arbetsmiljö efterlyste också Lisa Mattson. Hon bör vara underkunnig om att det finns en proposition på gång som kommer på riks-

dagens bord om några veckor.

Och när det gäller upprustning av barnomsorgen har folkpartiet och socialdemokraterna tillsammans med centerpartiet stått bakom en överenskommelse med Kommunförbundet som nu gör att man faktiskt bygger ganska kraftigt runt omkring i landet.

Slutligen efterlyste Lisa Mattson en bostadspolitisk debatt, och jag skall gärna ge ett litet bidrag till den.

Herr talman! Demokratin i vårt land är fast förankrad i medborgarnas medvetande. Men demokratin är inte en och odelbar. Demokrati kan råda inom vissa samhällssektorer utan att för den skull prägla människornas liv på andra områden. I grunden ligger självfallet den politiska demokratin. Den är den nödvändiga förutsättningen för all annan demokrati. Också en social demokrati i betydelsen omfattande social trygghet är oundgänglig för verkligt folkligt välstånd. På senare år har allt fler insett vikten också av arbetsdemokrati. Ett viktigt steg på den vägen har tagits genom den medbestämmandelag som drevs igenom i riksdagen förra året av socialdemokrater och folkpartister tillsammans.

Nu är det verkligen – det är jag överens med Lisa Mattson om – hög tid att påbörja demokratiseringen av ännu en central dimension av människornas liv: bostaden och boendemiljön.

För ett par år sedan, herr talman, var problemet med outhyrda lägenheter förstahandsstoff i nyhetsförmedlingen. Den dåvarande regeringen såg så allvarligt på saken att en särskild delegation tillkallades i april 1975 med "uppdrag att bereda frågor rörande särskilda åtgärder i vissa bostadsområden med uthyrningssvårigheter". Nu har dessa "olägenheter" – för att citera den fyndiga titeln på en debattbok i ämnet häromåret – försvunnit från rubrikerna och den allmänna uppmärksamheten.

Innebär det också att själva problemet har försvunnit? Nej, ingalunda.

Visserligen visar bostadsstyrelsens senaste tillgängliga statistik att antalet outhyrda lägenheter minskar – från 4,1 % till 3,7 % i nyare hus under halvårsperioden den 1 mars till den 1 september 1976. Det är naturligtvis en glädjande utveckling ur många synvinklar. Men isolerad, utan att andra åtgärder samtidigt vidtas, medför denna utveckling också en ytterligare skärpning av vissa problem som andelen outhyrda lägenheter på intet sätt är orsak till utan snarare symtom på.

I Sigtuna kommun minskade således antalet lediga lägenheter under tredje kvartalet 1976 med 167. Samtidigt hade kommunen en nettoutflyttning på 65 personer. Förklaringen kan bara vara en: den befintliga befolkningen tar en allt större boendeyta i anspråk. Ett annat exempel kan anföras: I Lunds kommun räknar man med att ett tillskott på 400 nya lägenheter om året är nödvändigt för att kunna behålla oförändrad befolkning. Liknande erfarenheter finns från landet i övrigt.

Detta betyder å ena sidan att utrymmesstandarden för många människor kontinuerligt stiger. Men samtidigt betyder det att hushållstorleken genomsnittligt fortsätter att minska. Ensamboendet ökar. Och med den fysiska ensamheten följer inte sällan psykisk och social ensamhet.

En annan effekt av den minskande lägenhetsreserven är att redan befintliga tendenser till segregation skulle kunna skärpas. I ett läge med minskat överskott på bostäder ökar naturligtvis hyresvärdarnas praktiska möjlighet att välja och vraka mellan olika bostadssökande. En rapport inom Storstockholms bostadsförmedling visar hur det *kan* gå till och vilka sociala effekter det *kan* få.

Under en 10-veckorsperiod fann man att 3 % av de reguljärt anvisade bostadssökande nekades av värdarna, hela 30 % av kategorin "Bostad genast". En grundlig analys av siffermaterialet och intervjuer med personalen visar att den reguljära anvisningen bygger på en anpassning från förmedlingens sida till kända önskemål från hyresvärdarna. Men eftersom gruppen "Bostad genast", där det alltså finns ett akut bostadsbehov, inte kan "försorteras" av förmedlingen blir avvisningen där så mycket större från värdarnas sida. Någon skillnad mellan olika kategorier värdar upptäcktes inte till en början. Men analysen klargjorde att de allmännyttiga bostadsföretagens nekanden vanligtvis beror på ett mättnadsfenomen – man har redan för många s. k. problemhyresgäster. De privata värdarna har tyvärr inte sällan andra skäl. Jag citerar ur rapporten från Storstockholms bostadsförmedling: "Sökande som har sociala problem av någon form (antingen det gäller reella eller misstänkta sådana p. g. a. att sökande uppbär socialhjälp, är ung sjukpensionär eller liknande) har enligt personalens uppfattning praktiskt taget inga möjligheter att bli godkända hos privata värdar."

Det heter i rapporten också att diskriminering på grund av nationalitet är sällsynt hos alla värdar, men det finns ett undantag: "De privata värdarna uppges (dock) aldrig godkänna zigenare."

Resultatet av dessa förhållanden blir – naturligtvis – en skärpning av segregationstendenserna i bostadsområdena. Ett närmast makabert uttryck för en sorts boendesegregation finns i förortsområdet Navestad i Norrköping. Där har den allmänna segregationen lett till en mycket kraftig koncentration av invandrare, bl. a. assyrier. Samhällsapparaten har inte tillräckligt snabbt kunnat anpassa sig, och trycket på befintlig service har blivit onormalt högt. Bl. a. gäller det skolan, som ju numera skall ge barnen tillfälle till hemspråksundervisning. De flesta assyrierna i Navestad har kurdiska som hemspråk. Men två av de assyriska familjerna kommer från Libanon och talar arabiska. Men det klarar skolan inte av, varför – och jag citerar en rapport – "dessa barn i svensk skola får lära sig kurdiska, ett språk de inte tidigare kunde tala". Det är en ganska makaber konsekvens av samhällsapparatusens oförmåga att klara effekterna av segregationen i boendemiljön.

Boendesegregationen drabbar alltså inte minst barnen – det framgår t. ex. av pockettidningen R:s senaste nummer "Barn, bovar och fyllisar", som målande och skrämmande visar på skilda uppväxtvillkor i en höghusmiljö och ett villaområde. Nekande hyresvärdar är naturligtvis bara en delorsak till boendesegregationen. Hela samhällsplaneringen är avgörande.

Men de nekande värdarna är ett symptom på en motbjudande tendens i dagens Sverige – tendensen att i osociala, asociala eller rent illegala former spekulera i och sko sig på människors grundläggande sociala behov av en god bostad. Stockholms hyresgästförening har i dagarna visat hur de nekande värdarna indirekt tvingar upp hyrorna hos de allmännyttiga bostadsföretagen och därmed – via rådande normer för bruksvärdeshyror – i slutändan kan tillgodogöra sig en hyresökning utan produktiva insatser. Spekulationen i människors boende måste stoppas. Bostaden måste få karaktären av social rättighet! Fastighetshajar måste bekämpas! Självklart skall det ske med rättssäkerheten som orubblig grundval. Men nog skär det i öronen när en ökad fastighetsjobbare – så ökad att han tvingat riksdagen stifta en lag som i dagligt tal bär hans namn – offentligt hänvisar till rättssäkerheten bara för att en liberal kommunalpolitiker gjort ett aktivt försök att stävja hans osociala verksamhet. Mot spekulationer och svarta affärer i människors boende duger bara hårda ord och handfasta åtgärder – sedan må Svenska Dagbladet klaga över "den nya moralismen" hur mycket som helst.

Nu finns en hel del olika konkreta förslag i debatten som skulle kunna förbättra situationen utan att skada en socialt styrd marknadsekonomis grundvalar. Jag tänker t. ex. på förslaget om kommunal anvisningsrätt, som har förekommit i en utredning, och hyresrättsutredningens förslag till åtgärder mot svart handel med bostäder. En bättre social styrning av hela bostadsmarknaden är en grundförutsättning för verklig boendedemokrati.

Det är en grundförutsättning för något som etnologen Åke Daun kallar "Strategi för gemenskap" i en nyutkommen bok. En strategi för gemenskap, skriver Daun, är att planmässigt förorsaka interaktion i andra sociala sammanhang än familjen, vänkretsen, yrkesgruppen. Just planmässigt förorsakande av interaktion – alltså samvaro, samtal, umgänge – utanför den allra intimaste umgängeskretsen är en av de viktigaste uppgifterna för de projekt bostadssociala delegationen driver i samarbete med tolv kommuner. Ur de lägesrapporter som nu börjar strömma in kan man dra två mycket allmänt hållna, men likafullt viktiga slutsatser: För det första – det går att initiera människorna också i de fysiskt mest sterila bostadsområden till berikande sociala aktiviteter och kontakter. Men – för det andra – det måste i huvudsak handla om meningsfulla, målinriktade verksamheter som i sista hand förutsätter en verklig makt för de boende över sin bostad och dess omgivning.

Det förekommer också olika uppslag om hur boendedemokratin skall förverkligas. Ett uppslag – senast framfört i debattboken Svensk Bostadspolitik av Nils Eric Sandberg och Ingemar Ståhl – är att låta hyresgästerna lösa in nuvarande fastighetsägare genom att direkt överta lånen i fastigheten samt ersätta fastighetsägaren för hans insats av egenkapital.

Ett närliggande förslag vore naturligtvis att låta hyresgästerna ta över sina bostäder i form av bostadsrättsföreningar. Ytterligare en väg att

gå fram är en lagstiftad förhandlingsrätt – t. ex. så som hyresrättsutredningen nyligen föreslagit.

Men – heter det i folkpartiets bostadspolitiska program från 1974 – kraven på boendedemokrati måste gälla mera än vidgade förhandlingsmöjligheter. Det yttersta målet för demokrati i boendet skall vara att med närdemokratin i det egna bostadsområdet som bas utveckla en social gemenskap mellan människorna i ett bostadsområde.

Med en sådan ideologisk grundsyn som grundval är det självklart att vi med all tänkbar kraft kommer att fortsätta det närdemokratiskt inriktade projektarbete som pågår i bostadssociala delegationens regi. En del socialdemokrater har antytt – dolt eller öppet – att vi i grund och botten skulle vara ointresserade av bostadssocial problematik. Ingenting kunde vara mer felaktigt. Liberal bostadspolitik i dagens Sverige kan aldrig bli en exercis i konkurrensteorin med exempel hämtade från varumarknaden. Bostaden kan inte och bör inte utgöra en vara som andra, bostaden är någonting speciellt och kan aldrig bli föremål för politiska åtgärder utan en socialt medveten grundsyn. Eller med ett avslutande citat ur folkpartiets bostadspolitiska program:

Folkpartiet har inget till övers för den valfrihet som bara är en frihet för mäktiga företag eller för bostadskonsumenter med höga inkomster. – Den valfrihet som består i socialt handikappade människors rätt att bo kallt och dragigt är inte värd att försvara – –. Valfriheten skall skyddas genom att alla människor får möjlighet att efterfråga en bra bostad, genom en planering som motverkar boendesegregation och genom att undermåliga bostäder utmönstras ur beståndet.

Herr talman! Efter politisk, social och arbetsplatsdemokrati är det hög tid för närdemokrati i bostäder och boendemiljöer.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Inflation och kostnadsstegringar är frågor som den allmänpolitiska debatten har rört sig omkring. Också i mitt anförande kommer jag att ta upp dessa frågor utifrån hur den enskilde konsumenten drabbas av dessa företeelser.

Pris- och kartellnämndens månadsmeddelanden är numera en följetong om ständiga prishöjningar. De prishöjningar som konsumenterna direkt drabbas av och där det som regel inte finns utrymme för minskad konsumtion, i varje fall inte för en vanlig löntagare med en normalinkomst, det är dagligvarusortimentet. Enligt SPK:s senaste prisjämförelse har priserna i dagligvaruhandeln under 1976 stigit med i genomsnitt 9,8 % om man jämför prisnivån i december 1976 med samma månad 1975. Den svenska inflationen 1976 blev därmed obetydligt lägre än under 1975, då priserna enligt samma uppgift steg med 10,1 %. De kraftigaste prisökningarna redovisas för livsmedel där priserna steg med 11,5 %.

Det är naturligtvis ingen tillfällighet att de varor som senast undantagits prisstoppet visar en kraftig prishöjning. Det gäller djupfrysta matvaror, konserver, frukt och grönsaker, barnmat, välling och andra s. k. livs-

medelstekniska varor.

En fråga i det sammanhanget blir ofrånkomlig: Hur stor del av pris-
höjningarna kan hänföras till monopolbildningen på livsmedelsområdet?
Stora delar av den svenska matmarknaden domineras i dag helt av in-
ternationella storkoncerner. Findus (Nestle) har exempelvis 80 % av
marknaden för färdiglagad djupfryst fisk. Där skall vi också veta att
varje förädling av maten kostar en stor summa när industrin gör jobbet.
För att den färdiga produkten inte skall bli alltför dyr i inköp så minskar
man på den dyra råvaran som här är fisken. Resultatet blir att om vi
köper en färdig fiskgratäng så får vi betala fiskpris också för sås och
potatismos. Den som vill handla bekvämt, får betala dyrt för en dålig
vara.

Unilever är ett annat multinationellt företag som bl. a. står för 60 %
av försäljningen av margarin. Det är svårt att förstå att det måste finnas
ett 20-tal olika margarinsorter i handeln med samma försäljare. Unilever
är störst av alla, har egna företag i 75 länder och svarar för en omsättning
på omkring 60 miljarder om året. Unilever säljer inte bara margarin.
Man står för försäljningen av varor av skilda slag som saft och sylt,
paket- och burksoppor, färsk konserverad potatis, glass, te m. m. De kon-
trollerar exempelvis mer än hälften av den svenska tvättmedelsmark-
naden, som har ett stort sortiment med olika namn på tillverkare.

Namnet Unilever ser vi aldrig på några varor. Multinationell politik
är att köpa hela företag med forskning, kunnande och idéer. Namnet
behålls på tillverkningen enbart för att uppehålla skenet på fri konkurrens.
Felix och Findus är andra kända svenska livsmedelsföretag som drivs
i utländsk regi.

Det kunde bli en lång uppräknig av hur kontrollerad försäljningen
av dagligvarorna är, och hur stora pengar av våra livsmedelsinköp som
förs ut ur landet.

Monopolföretag finns också inom landet. Störst totalt är jordbruksko-
operationen som svarar för närmare hälften av försäljningen främst av
färsivaror. För konsumenten som gör inköpen, sista länken i kedjan,
innebär monopolen att konkurrensen som sägs styra pris, kvalitet och
urval helt sätts ur spel. Utvecklingen mot allt färre ägare minskar kon-
sumenternas möjligheter att påverka varorna.

Monopolbildningen och det multinationella ägandet påverkar även de
anställda inom livsmedelsindustrin. Företag köps upp för att läggas ner,
rationaliseringen sker över gränserna, och tillverkningen läggs där pro-
fiten för ägaren blir störst. Livsmedel, som det är brist på i världen,
blir spekulationsobjekt.

Vänsterpartiet kommunisterna vill slå vakt om arbetarnas reallöner,
och då främst låginkomsttagarnas, eftersom låginkomsttagarna hårdast
drabbas av de ständiga prisstegringar som drivs fram av monopolbildning
och spekulation i profiter. Vpk har liksom i fjol framlagt en rad förslag
som skulle dämpa verkningarna av inflationen för personer med två små
inkomster. Ett förslag är att hyresregleringslagen, som av riksdagen i

december 1976 förlängdes till att gälla även 1977, utnyttjas av regeringen som ett verksamt instrument i kampen mot inflationen genom införande av prisstopp på alla dagligvaror.

Handelsministerns inställning att prisstoppet hittills inte varit effektivt, då prishöjningar skett även på prisstoppade varor, är en motivering för slopande av prisstoppet på dessa varor. Jag har vid flera tillfällen i riksdagen påtalat den uppfinningsrikedom som används av livsmedelsföretagen för kringgående av prisbestämmelser. Detta borde ju snarare leda till en bättre kontroll av prisstoppets efterlevande än till ett slopande som ger helt fritt spelrum vid prissättning. Att prisstoppet rubbar konkurrensförhållandena är ett slag i luften. Monopolbildningen inom dagligvaruhandeln har på ett effektivt sätt strypt den fria konkurrensen.

Förutom kravet på prisstopp på dagligvaror, som utgör en större andel av konsumtionen för den konsument som har lägre inkomst, har vpk kvar kravet på avskaffande av moms på mat. De indirekta skatterna blir allt större och utgör numera en övervägande del av statens inkomster. Den indirekta skatten är den mest orättvisa. Den drabbar hårdast de små inkomsttagarna, som tvingas använda hela sin inkomst till nödvändig konsumtion. I första hand kan man tänka sig ett direkt slopande av mervärdesskatten, men man kan också fortsätta på den inslagna vägen med subventioner, som då måste öka i motsvarande grad. Subventioner, som framför allt används för att förbilliga det vi kallar baslivsmedel, skulle kunna bidra till en bättre kosthushållning.

Statsrådet Troedsson talade om vikten av en riktig sjukhuskost. Vpk:s förslag skulle spara pengar åt kommuner, landsting och staten, som i sina storhushåll – skolor, sjukhus och militära anläggningar – dagligen serverar miljontals matportioner. De pengarna kunde användas för en förbättring av kosten.

Det gjordes försök med anpassad kost vid S:t Eriks sjukhus för ett antal år sedan, och man kom då fram till resultatet att en anpassad sjukhuskost kunde nedbringa antalet vård dagar för de intagna.

För att fungera socialt måste man också ha någonstans att bo. En bra bostad till ett rimligt pris borde vara en social rättighet, men trots hyresbidrag tar boendekostnaden i dag en orimligt stor del av de arbetandes inkomster. Den 1 januari 1976 höjdes hyran med 10–12 kr. per kvadratmeter vilket betydde ca 1 000 kr. i hyreshöjning för en normal trerumslägenhet. Med de ökade kostnaderna för bränsle och lyse steg boendekostnaderna under 1976 med hela 14,1 %.

Nu är en ny förhandling om hyressättningen klar. I Stockholm betyder detta ytterligare ca 1 000 kr. höjning av hyran för samma lägenhet 1977, inkl. värmekostnaden. Genom överenskommelsen har också bruksvärdeshyran fastställts, som skall vara normgivande även för de privatägda husen efter hyresregleringens slopande. Det innebär att hyran i de nysanerade husen i Stockholms innerstad är densamma som i nyproduktionen. Månadshyran för en trerumslägenhet, som är den minsta familjelägenheten, uppgår till omkring 1 000 kr. En sådan hyressättning leder

inte till den förändring i segregeringen i boendet som man hade hoppats på i samband med bostadssaneringen i innerstaden, även om man räknar med bostadsbidragen.

Per Gahrton talade om segregeringen och boendemiljön, och jag kan i stort instämma i det mesta som han sade om detta.

Hyressättningens inriktning tycks ha varit att utjämna den påstådda hyressplittringen genom att höja alla hyror till samma nivå oavsett standard och underhåll, ett system som i första hand gynnar det privata bostadsägandet.

En årlig hyreshöjning med 1 000 kr. på en normallägenhet är en hyresutplundring som inte kan få fortsätta. Allt fler hyresgäster ställer frågan vart hyrespengarna egentligen tar vägen – en berättigad fråga. De har svårt att förstå principen att allt fler av de pålagor som drabbar hyran beräknas lika per kvadratmeter, oavsett om det är en villa eller ett höghus med ett stort antal lägenheter, eller att deras bostad används som skatteobjekt, vilket är ett faktum. Efter överenskommelsen om skattestopp för kommuner och landsting har avgiftshöjning använts som inkomstförstärkning för kommunerna, och dessa höjningar har omedelbart påverkat hyreskostnaden.

I tisdags kväll var hyresgästerna i det bostadsområde som jag bor i samlade för information om överenskommelsen i hyresförhandlingarna. Av den presentation över de utgifter som låg till grund för hyreshöjningarna i fem kommunala bostadsföretag framgick exempelvis, att Svenska Bostäder har en räntekostnad på 63:78 kr. per kvadratmeter lägenhetsyta. De sammanlagda kapitalkostnaderna med amorteringar och tomträttsavgäld låg på 81:83 kr. Det måste vara snett när i vissa fall mer än hälften av hyran är kapitalkostnader och när såväl räntekostnader som tomträttsavgäld blir högre även i relativt gamla hus. Hela kostnaden för kapital- och driftutgifter låg i Svenska Bostäders bostadsföretag på 150:10 kr. per kvadratmeter.

Det var många av de närvarande hyresgästerna som inte var beredda att acceptera redovisningen av kostnadsutvecklingen, inte minst i vetskap om att hyressättningen i de kommunala bolagen blir norm för det privata bostadsbeståndet med en i många fall mycket dålig bostadsstandard.

Tydligen finns nu öara en utväg ur hyreskarusellen, den som vpk föreslagit, nämligen ett temporärt hyresstopp för alla bostäder. Det är nödvändigt så att man verkligen kan ta itu med orsakerna till de ständigt höjda hyrorna och göra slut på de privata vinst- och spekulationsintressena i alla led på bostadsmarknaden.

Vänsterpartiet-kommunisterna har under många år ställt olika förslag till åtgärder i syfte att stoppa hyreshöjningarna och pressa bostadskostnaderna. Det har gällt krav på statlig bostadsbank för lån till bostäder och följdinvesteringar med fast låg ränta. En fast låg ränta skulle förhindra situationen med ökade räntekostnader för äldre bostäder.

Vpk har ställt krav på stoppande av markspekulationen och att endast samhällsägda mark får stadsplanläggas, att bestämmelserna för markvill-

koren skärps, att anslagen ökas till kommunernas markförvärv och att lånevillkoren förbättras. Det skulle hindra att tomträttsavgälden ökar år efter år på bebyggda tomter. Vi vill överföra de privata husen i samhällets ägo och införa en obligatorisk bostadsförmedling, som är en väg att förhindra den boendesegregering som blir alltmer framträdande.

Vpk har också bl. a. föreslagit en utredning om ändrade förvaltningsformer för boende i flerfamiljshus i syfte att skapa ett ökat inflytande för hyresgästerna. Vänsterpartiet kommunisterna har alltid hävdad att bostaden skall vara en social rättighet, och då kan man inte lappa på det system som bygger på vinst och profit utan man måste angripa orsakerna till bostadssituationen med de höga hyrorna. Men det kan bara ske om samhället har det avgörande inflytandet över samtliga led i bostadens tillkomst och ägande av hyreshusen.

Höjda hyror har samma effekt som höjda priser på nödvändiga varor, de drabbar de lågavlönade. Höjda hyror måste kompenseras lönemässigt, liksom andra prishöjningar. Det är en uppfattning som delas också av moderater – så var åtminstone fallet 1974. I finansdebatten i mars 1974 framförde herr af Ugglas följande synpunkter efter en beskrivning av den ekonomiska utvecklingen.

”För normalinkomsttagaren med ca 40 000 kronor i årsinkomst blir 1974 ett besvärligt år. De löneökningar han fått på i bästa fall 12 procent ger 4 800 kronor. När skatten tagit sitt får han – med en marginals katt på 60 procent, om han inte befinner sig i en besvärligare marginals kat-tesituation än så – behålla 1 920 kronor. Efter skatt har han ca 25 000 kronor att leva på. Om konsumentindex stiger med 12 procent fördyras hans konsumtion med 3 000 kronor. En reallönesänkning på drygt 1 000 kronor är alltså ofrånkomlig.”

Herr talman! Jag vill sluta med att fråga: Hur besvärligt blir året 1977 och hur stor reallönesänkning har regeringen tänkt sig i år för en löntagare med 40 000 kr. i årsinkomst?

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Åren efter 1974 års bostadspolitiska beslut har präglats av passivitet när det gäller att ta nya tag för att lösa alla problem som vi har i bostadsbyggandet och boendet. Det verkar nästan som om 1974 års bostadspolitiska riktlinjer skulle ha uppfattats som något av ett Columbi ägg – ingenting kan i så fall vara felaktigare. Med utgångspunkt i vad både regeringen har uttalat och några moderata motionärer har föreslagit i år tänkte jag peka på några av de aktuella frågorna i bostadspolitiken.

Det mest påtagliga för den vanliga bostadskonsumenten är naturligtvis kostnaderna för att bo. Eftersom också boendet är en stor post i hushållskassorna och vår samhällsekonomi finns det anledning att göra allt

för att hålla kostnadshöjningarna stången – även om man i detta sammanhang måste komma ihåg att den andel ur hushållskassan som en svensk normalfamilj betalar för sin bostad är mycket ringa jämfört med andra länder.

Ännu så länge har vi inte kunnat se någon effekt av de åtgärder som riksdagen beslöt om 1974. Markvillkoret och konkurrensvillkoret har ännu inte kunnat slå igenom, och jag betvivlar att dessa instrument kommer att få den verkan som många trodde och fortfarande tror. Några åtgärder för att hinna i fatt de snabbt stigande driftskostnaderna har vi heller inte sett på senare år. Man kan därför inte nöja sig med att bara möta högre boendekostnader med högre bostadsstöd utan att försöka driva fram exempelvis en prispressande konkurrens. Konkurrensen måste vara mer på lika villkor än nu mellan olika kategorier byggare. För konsumenten är det i och för sig ointressant om en byggherre är kooperativ, allmännyttig eller enskild. För konsumenten är det avgörande om bostaden kan möta just hans önskemål och detta till ett vettigt pris. Budgetpropositionens förslag att utjämna lånereglerna för enskilda och andra byggherrar är ett steg i rätt riktning.

En annan grymt eftersatt del i bostadspolitiken är boendemiljön. 1960-talets ensidiga satsning på flerfamiljshus i starkt koncentrerade bostadsområden får vi fortfarande betala dyrt för. De tomma lägenheterna har försakat lån för 780 milj. kr., varav 300 milj. har varit föremål för räntebefrielse och 250 milj. har eftergivits med stat och kommun som huvudsakliga betalare. Pengar som skulle kunna användas för att exempelvis rusta upp en torftig miljö har nu fått läggas på konkursfärdiga bostadsföretag.

När det gäller statliga satsningar på boendemiljön har det tidigare av olika skäl varit svårt att ens betala ut de anslag som riksdagen faktiskt har erbjudit. Mycket tyder nu på att pengarna kommer att användas – och det är väl också ett skäl till att regeringen nu föreslår att det här anslaget skall höjas från 30 milj. till 35 milj. kr. Det är bara att hoppas att bostadsföretagen och politikerna nu har lärt sig att inte bygga efter lösa förhoppningar, utan att försöka möta efterfrågan med realistisk omfattning. Spåren efter de torftiga bostadsmiljöerna och de tomma lägenheterna torde förskräcka.

En utomordentligt angelägen fråga när det gäller bl. a. bostadsmiljön är att vi har en hög takt i saneringsverksamheten. Under senare år har det helt plötsligt blivit allt svårare att klara av uppställda mål, särskilt vad beträffar saneringen. Förra året exempelvis lyckades man i Stockholm bara klara av ungefär en tredjedel av det uppställda målet när det gällde att sanera lägenheter. Sociala problem, förslumning och en onödig arbetslöshet bland byggare blir lätt följderna av en långsam saneringstakt; i synnerhet som vi nu – vilket eftertryckligen visas i budgetpropositionen – gör allt för att spara energi i våra bostäder är det också nödvändigt att bygga om vårt gamla bostadsbestånd.

I det sammanhanget vill jag understryka vikten av att vi också ökar

möjligheterna att få lån till gamla småhus. I dag stoppas försäljningen av hus, och en förslumning hotar även i dessa områden, om inte kapital kan tillföras den marknaden. Många människor tvingas i dag att köpa ett nytt hus i stället för att köpa ett gammalt för att kanske själva rusta upp det, därför att kontantinsatserna blir alltför stora för att man skall kunna köpa det gamla huset. I hopp om att finna en lösning på det problemet är vi några moderater som också har tagit upp den här frågan i motioner i år.

Herr talman! Även om bostadsproduktionen steg rekordhögt under 1960-talet och i början av 1970-talet, ser vi redan nu en brist på bostäder. Ensidigheten i tidigare byggande skapade stora köer efter marklägenheter och småhus. En ryckig bostadsproduktion har också gjort sitt till för att försvara möjligheten att få balans mellan tillgång och efterfrågan. Medan priserna på småhus trissas upp inför de långa köerna riskerar vi nu i några delar av landet att få en ensidig produktion igen – men nu av en annan bostadstyp. Det måste vara ett angeläget mål för den nya regeringen att stimulera till en jämn bostadsproduktion, där valfrihet och variation i byggandet blir verklighet.

För att nu verkligen kunna erbjuda valfrihet på bostadsmarknaden är det fortfarande nödvändigt att dominera byggandet av marklägenheter och småhus. Dess värre är vi politiker inte eniga på den punkten, om man får tro alla de artiklar från socialdemokrater, både före och efter valet, som försöker angripa småhusboendet i sig. Jag har senast i den allmänpolitiska debatten i höstas citerat ett par sådana artiklar i socialdemokratisk press, så tycker jag att det inte finns någon anledning att nu upprepa dessa citat. Men faktum är att det tycks uppfattas såsom ideologiskt felaktigt av en socialdemokrat att bo i småhus. Talet om segregation, småhusegoism m. m. är för oss andra oförståeligt. Om man i stället försökte medverka till en konstruktiv debatt, där vi – även när det gäller småhusområden – får en grund för ett mera miljövänligt bostadsbyggande, vore det avsevärt intressantare att höra vad socialdemokraterna har att komma med. Fullt klart är att mer fantasi och större variation måste finnas med vid planeringen av nya bostadsområden. Jag menar då en variation med både låga flerfamiljshus och småhus med olika upplåtelseformer – äganderätt, bostadsrätt och hyresrätt. På så sätt får vi inte den uppdelning av människor som vi kan se i dag: unga bor för sig, barnfamiljer för sig och gamla för sig. Ett byggande efter den principen är någonting annat än det som det socialdemokratiska kvinnoförbundet talar om i sina kampanjer och som Lisa Mattson här också tidigare berörde. Där uttrycker man exempelvis sådana uppfattningar som att småhusen binder kvinnan i gammalt rollmönster, och detta försöker man sedan bevisa i stället för att försöka skapa bostadsområden där man kan kombinera fördelar av både flerfamiljsboende och småhusboende. Jag tycker det är en gammaldags syn att tro att vi hittar småhusen på åkrarna och höghusen vid arbetsplatserna. Vi måste bygga småhus om marklägenheter efterfrågas, men det är långt ifrån någon

konflikt med bostadsmiljön om man nu gör på det viset.

Vi måste också se till att det inte blir svårare att bo i småhus. Att öka beskattningen på småhusägarna ökar ju bara segregationen och minskar möjligheterna för flertalet – som det faktiskt är i dag – att bo i småhus. Således är det nödvändigt att redan nu se på beskattningsgränser m. m. med anledning av den förestående fastighetstaxeringen 1980. Det dramatiska försök till kraftig smyghöjning av småhusskatten som gjordes inför taxeringen 1975 får inte upprepas. Småhusskatten skall inte öka bara därför att inflationen driver upp taxeringsvärdena. Eftersom chockhöjningar av taxeringsvärdena förutspås till 1980 är det angeläget att snarast komma fram till hur detta skall påverka reglerna för småhusbeskattningen.

Herr talman! Till sist vill jag också nämna några ord om bostadsbyråkratin och understryka vikten av att vi får någon rätsida på den. Som det är i dag möter bostadskonsumenter olika regler i olika kommuner – mer eller mindre överensstämmande med gällande lagar och förordningar. Inför myllret av regler är det omöjligt för producenter, konsumenter och myndigheter att hålla isär allting. Misstag begås och kostnaderna för produktionen ökar bara därför att byråkratin driver upp en helt ny men nödvändig kunskap hos byggarna – nämligen om hur man skall bygga för att myndigheterna skall vara till freds men också för att byggherren själv skall kunna få de mest fördelaktiga lånen. Om en vanlig privatperson verkligen skall kunna bygga om sitt hus, krävs det goda kontakter med både myndigheter och jurister för att verkligen få veta utgångspunkterna för ombygget. Med den omfattning som byggkrånget i dag har blir det klart konsumentfientligt, även om avsikterna en gång naturligtvis var de rakt motsatta.

När det gäller markfrågorna spelar också onödiga regelkomplex en alltför dominerande roll. Därför är det bra att regeringen har lovat att komma med förslag om enklare regler för glesbebyggelse. Men mycket återstår även här för att få smidigare system som också utgår från ett konsumentinriktat byggande. Som exempel på det motsatta förhållandet kan nämnas de på kronan när fastlagda markvärdesgränserna för när man skall få statliga lån till byggen inom förnyelseområden. Genom några kronor eller ett fåtal procent för höga markkostnader kan en kommun av länsbostadsnämnden ställas inför det faktum att den tvingas antingen subventionera mark eller bygga endast icke statligt belånade hus. Bostadssociala ambitioner kan alltså slås sönder av länsbostadsnämnder bara därför att markkostnaderna i en kommun har blivit litet högre än tillåtet, men ändå – observera det – kanske är litet lägre än vad som tillåts i grannkommunen. Det är min uppfattning att man nu bör gå igenom hela det bostadspolitiska regelkomplexet i syfte att få en bostadsproduktion som utgår från konsumenternas önskemål.

I detta anförande instämde herr Åkerlind (m).

Herr JOHNSSON i Mölndal (c):

Herr talman! Fisket och konservindustrin är av gammal tradition basnäringar i Bohuslän. Näringslivet i kustbandet har i stor utsträckning varit inriktat på fiske och med fiske sammanhängande verksamheter som konservindustri, båtvarv, vadbinderier och isverk. Den kraftiga nedgången av fiskerinäringen sedan slutet av 1960-talet har speciellt drabbat skärgårdsbefolkningen, eftersom alternativa sysselsättningsmöjligheter i stor utsträckning saknas på öarna. Under perioden 1965–1972 minskades sysselsättningen inom västkustfisket med nästan 40 %, eller ca 1 500 personer. Nedgången skedde framför allt inom Nordsjöfisket, där mer än 200 av de största och modernaste fiskebåtarna avyttrades till utlandet under denna period. Den negativa utvecklingen har fortsatt även senare. Nyrekryteringen inom fiskaryrket har under senare år varit liten och i vissa fiskesamhällen praktiskt taget helt obefintlig. Särskilt markant har avgången varit bland fiskare i de yngre åldersgrupperna och bland familjeförsörjare med minderåriga barn vilka inte kunnat klara sin försörjning på den klena nettobehållning fisket har gett. Ålderssammanställningen inom den svenska fiskarkåren visar därför i dag tyvärr en alltför stor övervikt av äldre fiskare.

Om ett svenskt fiske även i fortsättningen skall finnas kvar, måste olika åtgärder vidtagas för att häva denna trend. Fiskarnas fångster i dag måste alltid säljas i konkurrens med billiga produkter av samma slag. Sådana importeras praktiskt taget utan begränsning från utlandet, till stor del från länder vilkas fiske är statssubventionerat.

Detta är förhållanden som slår hårt mot fiskarnas möjligheter att avsätta sina fångster på den svenska marknaden.

Under det senaste året har osäkerheten inom fisket varit ännu mer markerad än tidigare, beroende på de fiskegränsutflyttningar som företagits av såväl Norge som EG-länderna. Dessa innebär förändringar som slår mycket hårt mot de fiskare som haft Nordsjön som sitt naturliga fångstområde. En nedtrappning av det svenska Nordsjöfisket berör, som alla vet, inte enbart de fiskare som bedriver sin näring inom detta havsområde. Den drabbar också ett stort antal människor som är sysselsatta inom konservindustrin, och den drabbar transportföretag, lådtillverkningsföretag och annan till fisket knuten serviceverksamhet.

Vi är inom fisket naturligtvis glada över att de förhandlingar som förts mellan Sverige och de länder som företagit utflyttningar av fiskegränser lett fram till att svenska fiskebåtar får fiska inom dessa områden, om än i begränsad omfattning. Vi hoppas också att de förhandlingar som pågår skall medföra att vi kan få så pass stora kvoter av olika fiskslag att fisket i Nordsjön ej helt skall omintetgöras. Men vi vet samtidigt att begränsningarna innebär stora ekonomiska påfrestningar såväl för den enskilde som för de samhällen och kommuner som har fisket inom sina gränser.

De sysselsättningsskapande åtgärder som sattes in för fiskare och fiskerifartyg som drabbats av internationella fångstbegränsningar under 1976

var nödvändiga och värdefulla. Det är därför med tillfredsställelse man inom fisket noterat att 11,4 milj. kr. kommer att anslås till sysselsättningskapande åtgärder för fiskare och till fiskebåtar som av samma orsak blir stillaliggande under 1977. Resultatet av denna verksamhet – biologiska och tekniska undersökningar samt försöksfiske efter nya fiskarter eller på områden där svenska fiskare ej tidigare har fiskat – måste också på sikt vara en tillgång för såväl fisket som samhället i dess helhet. Om fisket kommer att hämmas i ännu större utsträckning än vad som i dag kan förutses, måste dock insatserna på detta område trappas upp ytterligare.

Det är stora problem som måste lösas när det gäller att få fisket att överleva, inte bara ekonomiska – även om vi ser dem i första hand när vi läser siffror och statistik. Lokaliserings- och boendeproblemen måste också lösas, om vi skall åstadkomma en levande kust och en levande skärgård med aktiva fiskare och till fisket knutna industrier. En förutsättning för att fisket, konservindustrin och servicenäringarna skall kunna finnas kvar i framtiden måste vara en politik som slår vakt om de små företagen.

Jag vill slutligen, herr talman, understryka att fisket är en viktig del av vårt näringsliv och att ett bevarande av denna näring är angeläget. Insatserna för att rädda fisket måste göras snabbt, och jag hoppas att vi med regeringens och riksdagens hjälp skall kunna få den negativa trenden i våra kustsamhällen och fiskelägen att vända, så att vi även framdeles skall kunna glädjas åt en levande kust och en levande skärgård.

I detta anförande instämde fru Fredrikson (c).

Herr andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Ämnesfördelningen vid den här allmänpolitiska debatten har blivit sådan att det i snabb följd blivit ordentliga hopp mellan olika samhällssektorer. De två senaste talarna har behandlat bostäder och fiske, och jag kommer nu att gå in på ett nytt område, nämligen kriminalpolitiken.

En av samhällets viktigaste uppgifter är att genom många olika insatser bekämpa brottsligheten, så att den kan hållas på en så låg nivå som möjligt. Ett av de verkligt svåra samhällsproblemen i dag är brottslighetens – som det verkar – ständiga ökning. Den lägesrapport över brottsutvecklingen som brottsförebyggande rådet publicerade i slutet av förra året visar att vi i vårt land har haft en långsiktig ökning av brottsligheten ända sedan 1950-talet. Det är en ökning som alltjämt fortsätter för flera stora brottstyper. Det gäller stölder och inbrott, det gäller våldsbrott som mord, dråp och misshandel, det gäller rånbrotten för att nämna några.

Vi har sedan många år tillbaka från moderata samlingspartiets sida

påpekat denna oroande brottsutveckling och nödvändigheten av att samhället på ett brett fält sätter in åtgärder för att komma till rätta med den. Tidigare blev vi inte sällan kritiserade med anledning av våra krav av dem som hävdade att det nog inte var så farligt som vi påstod. Nu hörs den kritiken inte längre av.

Mycket intressant men än mer oroväckande är den tabell över anmälda brott som lägesrapporten från brottsförebyggande rådet innehåller. Om man ser på utvecklingen för olika typer av brott finner man att de nästan alla innefattar en successiv stegring. Några siffror: Antalet anmälda våldsbrott var 1965 knappt 12 000, tio år senare 1975 21 800. Rånen var 1965 inte fullt 1 000, 1975 2 300. Antalet inbrott 1965 80 000, 1975 133 000. Antalet biltillgrepp 1965 30 000, 1975 36 000.

Jag kan, herr talman, dra siffror från brottstyp efter brottstyp som har samma tendens. Jag skall bara slutligen nämna det sammanlagda antalet anmälda brott mot brottsbalken: 1965 var det ungefär 393 000. 1970 hade antalet stigit till 563 000 och 1975 till 643 000. Det är en minst sagt otäck trend. Även om den här situationen är likartad i många andra länder kan vi naturligtvis inte slå oss till ro med den, utan det måste vara vår uppgift att med alla till buds stående medel försöka nå en ändring.

Den höga brottsligheten drabbar de flesta människor – även dem som inte direkt blir utsatta för den. De många tillgreppsbrotten av olika slag har medfört en kraftig höjning av försäkringspremierna. Enligt uppgift är en höjning av dessa försäkringspremier med 50 % aktuell i år. De många brottskadorna har på några år medfört så höga försäkringspremier att dessa nu har blivit en kännbar och betungande utgift för de flesta enskilda.

Jag har den inte särskilt originella uppfattningen att här finns det inga universalmedel för att nå en bättring, utan att man måste söka vidta åtgärder inom mycket breda sektorer. Under 1970-talet har ju också en del nya vägar försökts. En av de nya vägarna var tillkomsten av just brottsförebyggande rådet, sedan riksdagen 1972 hade uttalat att det kunde finnas behov av att inrätta ett centralt organ för att få ett mer samlat grepp på det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet. Man borde därför, sade riksdagen, tillskapa ett centralt råd, som skulle ha den övergripande uppgiften att samordna, planera och prioritera reformverksamheten inom kriminalpolitiken.

Rådet har nu arbetat några år och kan väl sägas ha tagit en del initiativ på olika områden och bidragit till den kriminalpolitiska debatten. De olika skriftserier som rådet ger ut har från många håll bedömts vara värdefulla. Inte minst viktigt för rådets arbete är att nå en samordning av samhällets och enskildas insatser mot brott. Jag är dock för min del inte alldeles säker på att rådet än har funnit de riktigt rätta formerna för sitt arbete. Och det är ganska naturligt att det, när ett nytt organ tillskapas, måste ta några år innan man finner de bästa vägarna att nå de mål organet har kommit till för. Det pågår nu också inom rådet en översyn av både verksamhets- och organisationsformerna och jag tror

att det är viktigt att en sådan sker.

För att man på sikt skall kunna förebygga brottsutvecklingen fördras det en mängd samverkande åtgärder. Den tidigare traditionella familjebilden har förändrats. Vi vet genom de s. k. klientelundersökningarna hur avgörande det är för ett barn att få en god uppfostran, omvårdnad, tillsyn och kontroll.

Några åtgärder som behövs på sikt kan sammanfattas så: Barnets behov av trygghet måste vara vägledande vid utformningen både av den framtida familjepolitiken och arbetsmarknadspolitiken. Undervisningen i skolan bör i högre grad inriktas på att stärka elevernas ansvarskänsla och rättsmedvetande. Skolans upplysning om alkohol och narkotika måste förbättras. Samarbetet hem-skola bör öka. De ideella organisationernas möjligheter att verka bland barn och ungdom måste förbättras. Samhället skall snabbt och effektivt vidta stöd- och hjälpåtgärder gentemot unga lagöverträdare. En utbyggnad behöver ske av samarbetet polis-socialvård.

Behovet av effektivt arbetande rättsvårdande organ av olika slag som har erforderliga resurser att fylla de uppgifter statsmakterna ålagt dem är särskilt stort i dagens situation. Den utökning av antalet polismans-tjänster och andra tjänster inom polisväsendet som budgetpropositionen föreslår är mot bakgrund av brottsiffrorna ett bra förslag.

En väsentlig del av orsakerna till den höga brottsligheten utgör narkotikamissbruket. Brottsförebyggande rådets rapport konstaterar att läget på narkotikafronten är svåröverskådligt och mycket tyder på att det inte har ändrats radikalt under de senaste åren. Det skulle innebära att det finns en stor grupp kriminella, som är starkt beroende av narkotika och som därför fortsätter med intensiv brottslighet. Även här finns skrämmande statistik. 1969 gjorde, enligt tullverkets narkotikastatistik, tullen 277 beslag, 1973 gjorde den 350 beslag och 1976 var det 676. År 1969 beslagtogs man 33 000 gram cannabis, 1973 beslagtogs 87 000 och 1976 var det 197 000 gram cannabis. Motsvarande siffror för amfetamin var 1 700, 1 000 resp. 24 700. Den allra mest oroande utvecklingen visar nu heroinet. 1973 beslagtogs tullen ett halvt gram, 1974 var det 188 gram, 1975 ingenting alls men 1976 var det 14 700 gram. Heroinbruket är ju särskilt oroande därför att tillvänjningen till heroin är både snabb och stark och därför att mycket pekar på att heroinmarknaden i Sverige är under uppbyggnad. Det är mot den bakgrunden som de föreslagna nya polistjänsterna, som bl. a. till stor del avser spaning och utredning av narkotikabrott, är så viktiga.

Analys av narkotikabeslag görs till stor del vid statens kriminaltekniska laboratorium. För att den ökade satsningen på att angripa narkotikabrotten skall ge erforderlig effekt är det viktigt att kriminaltekniska laboratoriet har sådana resurser att man kan utföra sin analysverksamhet utan tidsutdräkt. Ytterligare några tjänster vid laboratoriets kemiska sektion, som både laboratoriet och rikspolisstyrelsen har begärt och ansett nödvändiga, men som inte tagits upp i regeringens budgetproposition, syns mig därför erforderliga om polisens narkotikabekämpning verkligen

skall kunna ge ett så effektivt resultat som möjligt. I en motion har också några av kammarens ledamöter föreslagit viss omfördelning av anslagen, som skulle göra det möjligt att inrätta dessa tjänster.

Herr talman! En annan del inom det kriminalpolitiska fältet är kriminalvårdens verksamhet. De olika beslut om kriminalvården som fattades i början på 1970-talet har nu varit ute i praktisk tillämpning ett antal år. Det har då visat sig att en del av de besluten var bra, en del kanske var mindre bra.

Den nya lagen om kriminalvård i anstalt har i vissa fall fått en tillämpning som inte uppfyller de krav som man kan ställa på en väl fungerande kriminalvård. Åtskilliga fall har förekommit som visar att rymningar kunnat göras av och permissioner medgivits för kvalificerade förbrytare, och det i en sådan utsträckning att det måste anses mycket anmärkningsvärt. Många interner hävdar att det i dag praktiskt taget inte finns en kriminalvårdsanstalt i hela landet där det inte förekommer langning av narkotika mer eller mindre öppet. Det har visat sig möjligt även för mycket grova förbrytare att under sin fängelsevistelse mer eller mindre obehindrat ha kontakt med yttvärlden för att planera fritagningsförsök. Kriminalvårdsanstalterna har ibland blivit en plats för dold brottslig verksamhet.

Personalen har inte vågat göra visitationer i cellerna för att kontrollera förekomsten av vapen eller narkotika, av fruktan för repressalier från vissa intagna. Personalens arbets- och säkerhetsförhållanden är knappast tillfredsställande. Det är också nödvändigt med klara riktlinjer för en differentiering av kriminalvården, så att de svåraste förbrytarna får en mer strikt behandling. Jag menar därför, herr talman, att det nu är hög tid att i brottsbekämpande syfte just på litet sikt få en utvärdering av 1974 års kriminalvårdsreform, där man särskilt uppmärksammar behovet av ökad differentiering i behandlingen av de intagna.

I detta anförande instämde herr Schött (m).

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! I veckan som gått har 1974 års totalförsvarsutredning avlämnat sitt avslutande betänkande och ett första debattvarv har satts i gång genom kommentarerna till betänkande och reservationer.

Ur huvudfåran i den borgerliga kommentarfloden har det porlat fram en ton av förvåning över att den socialdemokratiska huvudreservationen inte särat sig mer från majoritetslinjen än den gjort.

Hur är det med detta?

Utredningen har arbetat i två år. Det var efter 1976 års val som majoritetsförhållandena ändrades. Då var bakgrundsarbetet för länge sedan avslutat. De långsiktigare utrikespolitiska bedömningarna och slutsatserna för svenskt försvar hade presenterats i ett betänkande som avlämnats för ett år sedan.

Försvarsutredningarna har fått en från annan utredningsverksamhet

avvikande funktion genom att de inpassats i ett löpande planeringsarbete. Jag återkommer med synpunkter på detta.

Denna gång var utgångspunkterna givna av den socialdemokratiska regeringen. Genom myndigheternas försorg hade förslag tagits fram, som samlade till strukturer för det militära försvaret visade upp en kostnads- mässig skillnad på i runt tal 1,8 miljarder kronor för en femårsperiod mellan de politiskt diskuterade nivåerna. Sedan finns på detta område som på alla andra en fackmannabedömning av behovet som ligger vä- sentligt högre. Nivåerna har kallats A, B och C, med A för fackman- nabedömningen och C för en försvarsplanering på nuvarande kostnads- nivå, vilket var utgångspunkten för planeringsdirektiven från den regering som tillsatte utredningen och bakom vilkens försvarspolitik senaste so- cialdemokratiska partikongress stod.

Vi socialdemokrater har deklarerat att vi i opposition står för samma politik som vi förde i regeringsställning. Vi går inte ut med demon- strationspolitik, och vi står för en 5 miljarder kronor stramare statsbudget än borgerligheten. Skulle vi då hänge oss åt en äventyrlig politik vad det gäller de säkerhetspolitiska instrumenten?

Nej, var vi skulle komma att stå var inte svårt att förutse. Det var på en ekonomisk nivå som den nuvarande med tillägg för särskilda värn- pliktssociala förbättringar, vissa regionalpolitiskt betingade åtgärder och en sysselsättningsmotiverad beställning. Redan i samband med att dessa åtgärder beslutades och krav om medel utanför ramen i vanlig ordning ställdes från borgerligt håll, sade vi att hänsyn till dessa kostnader skulle tas när planeringsramen fastställdes.

Eftersom det där att svika löften inte är vår avdelning var alltså vår ståndpunkt given.

Omedelbart efter majoritetsskiftet i utredningen märkte vi socialde- mokrater att de skrivningar som förelades oss pekade hän mot den högre nivån. Vi hade då bara att anmäla att vi tänkte oss den lägre nivå som jag nyss redogjort för.

Hur stor är skillnaden? Om vi talar om årssiffror så är grundskillnaden 300 milj. kr. i det penningvärde vi hade i februari 1976. Med NPI-upp- räkning rör det sig väl i dagens penningvärde om ca 340 milj. kr. Till detta kommer de borgerligas förslag att låta vissa förbättringar för de värnpliktiga vidga ramen.

Nu har vi till vår förvåning fått se ett förslag till statsbudget från regeringen, som inte har aviserat några som helst förbättringar för de värnpliktiga. Något sådant hände aldrig på den socialdemokratiska re- geringens tid! Nu har vi därför i vår försvarspolitiska partimotion fö- reslagit rätt väsentliga förbättringar för de värnpliktiga. Som det politiska initiativet numera till stor del ligger hos oppositionen kanske vi kan räkna med att regeringen tar upp våra förslag i en senare proposition, vilket med de borgerligas förslag till metodik kommer att vidga försvarets kostnadsram med något eller några tiotal miljoner kronor ytterligare.

Och så har vi den monumentala frågan om det lätta attack- och skol-

flygplanet B3LA! Vi socialdemokrater säger nej till detta medan de borgerliga säger kanske och lyfter upp avgörandet på regeringsnivå. Här har man läst och hört spekulationer om att ett regeringsparti vill utveckla planet, att ett inte vill och att ett velar. Nog tycker jag när jag lyssnar till borgerliga försvarspolitiker att det verkar vara de som vill som har övertaget, och då kommer försvarskostnaden att skjuta i höjden med ytterligare några hundra miljoner kronor per år.

Som läget är tycker jag att det är naturligtast att utgå från det socialdemokratiska förslaget och försöka få någon ordning på vad de borgerligas överbud innebär.

Över lag utgår vi socialdemokrater från en strängare hushållning. På kort sikt kommer de borgerliga partiernas tvekan i flygplansfrågan att kosta pengar. På längre sikt kan deras tvekan, förbytt till ett ja, innebära en stor kostnadsökning.

När det gäller fredsorganisationens omfattning är det ingen större skillnad mellan majoritetens och reservanternas förslag. Här är de borgerliga partierna med om förbandsindragningar. Alla minns handläggningen av frågan om de två flygflottiljer som riksdagen beslutat lägga ner. I valrörelsen var borgerliga partiledare i Kalmar och ställde omprövning av nedläggningsbeslutet i utsikt efter borgerlig valseger. I en interpellationsdebatt här i kammaren för ett par månader sedan försökte talesmän för de borgerliga partierna ta sig ur den fälla de hamnat i genom att hänvisa till de ramar som socialdemokraterna var ansvariga för. När de borgerliga själva har möjlighet att bestämma ramarnas storlek ser de vad det kostar och visar ingen vilja att korrigera beslut som de tidigare kritiserat. I ett interpellationsvar här i riksdagen i förrgår sade t. o. m. den moderate försvarsministern som den naturligaste sak i världen att "jag räknar --- med att det även fortsättningsvis blir nödvändigt att minska antalet anställda inom försvarsmakten och att även förbandsindragningar kan bli nödvändiga".

En klar skillnad är att socialdemokraterna är redo till större reduceringar när det gäller den centrala stabs- och myndighetsorganisationen än de borgerliga. Självfallet måste sådant ske med förnuft och med beaktande av personalens intresse och lagfästa rätt.

Den stora skillnaden kommer att uppträda när det gäller försvarets materielanskaffning. Vi socialdemokrater trycker hårt på att befintlig utrustning skall användas så länge som möjligt, det gäller bl. a. så avancerade saker som stridsvagnar och flygplan, och att vissa objekt som t. ex. flottiljedare inte skall anskaffas. Beträffande framtagning av tunga robotar uttrycker vi större försiktighet än de borgerliga. Anskaffningsprogrammen kommer naturligtvis att läggas ut på en längre period, och i vissa fall får man skaffa färre enheter. Femårsperioden innebär inget tidsmått med en stupstock efter vilken intet kan ske.

Med den socialdemokratiska reservationen som grund vet man vad försvaret får kosta. Det vet man inte med den borgerliga villkorligheten.

Den socialdemokratiska försvarspolitiken är en beståndsdel i ett

genomtänkt sammanhang. Som led i en internationell rörelse vill svensk socialdemokrati arbeta för fred och rättvisa i världen. För att få utveckla vårt eget land till ett allt bättre folkhem vill vi ge förutsättningar att hålla det utanför krig. Strävandena mot de båda målsättningarna kan förenas. Vår försvarspolitik, som är en förutsättning för alliansfrihet i fred och neutralitet i krig, kan ge stöd åt avspännings- och fredssträvandena genom att bidra till stabilitet i vår del av Europa. Den ger oss också goda möjligheter att medverka i FN:s fredsinsatser. Vårt lands alliansfrihet gör det också möjligt för oss att utan hänsyn till vad andra tycker säga vår mening om tillståndet i världen. Det är, som vi vet, mildt uttryckt otillfredsställande på många platser på vår glob.

Den socialdemokratiska huvudreservationen till försvarsutredningens betänkande är tillsammans med vår partimotion väl förankrad och prövad socialdemokratisk försvarspolitik. Om detta bör jag nästan, efter att ha varit med i de tre senaste försvarsutredningarna, våga betrakta mig som någorlunda vittnesgill.

1965 års försvarsutredning bröt ner den ökningskurva som var en följd av det kalla krigets och krigsfruktans år. Detta blev för mycket för de borgerliga. De lämnade utredningen.

1970 års försvarsutredning angav en viss nedrustningsprofil men accepterade framtagande av det mycket omdiskuterade Viggenprojektets jaktversion.

1974 års försvarsutrednings reserver har följt upp 1972 års försvarsbeslut. Utredningen har varit en totalförsvarsutredning, och det har varit möjligt för socialdemokraterna att få gehör för höjning av civilförsvarets och det ekonomiska försvarets anslag. För det militära försvaret anger vår reservation en än mer markerad folkförsvarsprofil.

Vi har sagt ja till att skörda sista frukten av Viggensystemet genom att modifiera den nuvarande Jaktviggen till en senare attackversion för uppgifter i första hand i djupförsvarets främre delar, men däremot har vi som redan nämnts sagt nej till det nya B3LA-projektet. Bakom detta ligger ett praktiskt synsätt. Vi utnyttjar något som vi har, men vi binder oss inte för något nytt vars kostnadsmässiga konsekvenser vi inte kan överblicka. Därmed inte sagt att de allmänna studier som bl. a. lett fram till frågeställningen är bortkastade. De har gett underlag för en grundsyn på flygstridskrafternas framtida utveckling mot en lättare flygplanstyp, som bör tas till vara och vidareutvecklas vid de förberedande studierna av luftförsvarets utformning inför 1990-talet.

Som jag sade i början av mitt anförande har försvarsutredningen arbetat som politiskt led i en totalförsvarsplanering. Det ligger riktiga tankar bakom planeringssystemet för försvaret, med långsiktiga perspektivplaner och femåriga rullande programplaner. Planeringen ger inte bara fasthet i försvaret utan också en helt annan möjlighet till sysselsättningsplanering i försvarsmaterielindustrin än i annan verksamhet. Genom denna planering behöver man åtminstone inte räkna med samma tvära kast som inom andra industribranscher, där man den ena månaden kan ha stora

utbyggnadsplaner för att den andra hota med drastiska nedskärningar.

När det här systemet infördes presenterades det som parlamentariernas stora chans att påverka försvarsplaneringen. Det var nog en överdrift. Vad entusiasterna väl tänkte på var den årliga presentationen för riksdagens försvars- och utrikesutskott av de olika faserna i planeringsarbetet. Visst har den sitt värde, men samtidigt har utrymmet minskat för parlamentariska försvarsutredningar. Den dåvarande försvarsministern medgav detta. Förra försvarsutredningen, som fick ett tilläggsuppdrag att granska riksdagens roll i försvarsplaneringen, kom till samma slutsats. Vi fann att det var naturligt med utredningar för olika avsnitt som värnplikt, fredsorganisation och försvarsledning, och vi nämnde också möjligheten att då och då göra en mera allmän översyn genom försvarsutredningar. Riksdagen godkände dessa tankar, men likväl blev 1974 en försvarsutredning ånyo inpassad i planeringsarbetet – och ingen protesterade mot detta.

Med det första varvet som gällde utvecklingen i världen och i Sverige och Sveriges roll i världen och de långsiktigare planerna var det inga problem. Att problemen skulle komma i det konkreta slutvarvet var att emotse. Att det är när texterna kommer på bordet som behoven att stanna upp, se tillbaka och pröva om, infinner sig – det vet alla med erfarenhet av utredningsarbete. Det är därför utredningar tar tid. För försvarsutredningar ges inte tid. Skall riksdagsbeslut fattas planenligt i maj så måste förslaget ligga färdigt i januari.

Helt klar över önskvärd försvarspolitisk arbetsform är jag ännu inte. I vår reservation tar vi upp ett förslag från en reservation i försvarsledningsutredningen om lekmannastyrelse i försvarsstaben. Med detta vore måhända en del vunnet. Kanske kan man också finna formen för att vinna ut än mera ur försvars- och utrikesutskottens årliga granskning av planeringsarbetets faser? Kanske man kan tänka sig ett system med olika utredningar, som granskade olika program inför en slutlig samlad avvägning?

Med det här resonemanget är jag ett stycke in i framtiden och uttrycker inte tvekan om det förslag som jag nu ställt mig bakom. Det är en konsekvent uppföljning av säkerhetspolitiska ställningstaganden, och det ger mindre bindningar för framtiden än tidigare förslag, mindre än vad den borgerliga majoritetens skrivningar pekar hän mot.

Det beslut som skall fattas 1977 sträcker sig inte längre än till 1982. Följaktligen bör förberedelserna för nästa beslut redan vara i gång. Trots vad jag sagt om alternativa möjligheter för politisk påverkan av planeringen misstänker jag ändå att det blir en ny försvarsutredning. Det brukar bli så. Den bör i så fall inte tillsättas 1979–1980 utan 1977 eller senast 1978. Då skulle det ges tid att följa spel och studier, tränga in i tänkta angreppsfall och stridsmetoder och att ge avtappningar som genom öppenhet kunde stimulera försvarsdebatter.

Vi socialdemokrater vill inte dölja vår förhoppning om en utveckling, där även i fortsättningen de försvarspolitiska behoven kan uppfyllas med

en minskad andel av folkhushållets tillgångar.

Därmed är inte sagt att jag vågar hoppas på ett billigt försvar. Kostnaderna för befolkningsskydd och ekonomisk beredskap kommer nog inte att stiga sista gången med 1977 års försvarsbeslut, och även de folkförsvarskomponenter inom det militära försvaret som bör vara dess kärna kommer att ställa anspråk på resurser.

Så långt vi kan överblicka kommer ett alliansfritt Sveriges försvar att upplevas som kostsamt. Man får dock betänka vad vårt totalförsvar är ett instrument för och ett värn emot. Man får minnas vad en tidigare finansminister sade, då han vid budgetens framläggande motiverade försvarets andel. "Även de största uppoffringar av bekvämlighet och till och med livets nödtorft är i alla fall ett intet mot det värsta", sade han. Året var 1940 och finansministern hette Ernst Wigforss.

Herr talman! Jag hoppas att jag inte med det sista får både herr Krönmark och fru Theorin att falla i tårar.

Herr LINDBLAD (fp):

Herr talman! Bengt Gustavsson uttalade mycket tänkvärda ord om planering och parlamentariker och framhöll att man bör se planeringsprocessen inte bara som ett sätt att styra verksamheten och få fram underlag utan också som en förbindelselänk ut till massmedia och allmänhet. Där har man inte lyckats. Jag har aldrig träffat någon eller hört någon på ett möte som talat om försvaret i systemets avvägningstermer.

Till en början ligger svårigheten i materien som sådan. Det planeringssystem som infördes var rätt tänkt för att styra försvaret och kanske t. o. m. för att ge information till politiker, men det har ännu inte givit oss en försvarsdebatt. Nu har vi erfarenhet av två sådana här planeringsomgångar. Det vore bra om vi satte oss ned och funderade över hur vi skall underlätta en presentation av dessa problem. Det gäller inte den och den lösningen, utan det gäller att diskutera problemen i rimliga termer. Många människor säger att de är intresserade av försvaret men har väldigt svårt att följa debatten, eftersom den är så teknisk.

I en liten skrift för ett par år sedan framhöll jag – jag var väldigt rädd för att vi höll på att få ett försvar alltmer i obalans med mycken kvantitet och allt mindre kvalitet – att det var fullt rimligt att hävda att verkstadsarbetaren eller ingenjören hos SAAB eller Bofors fyllde en lika viktig uppgift för säkerhetspolitikens trovärdighet som officeren vid förbandet. Det kan måhända vara överord, men studerar man det som sägs och skrivs om svenskt försvar utomlands råder det inget tvivel om att det faktum att vi själva utvecklar och producerar materiel och kan åstadkomma en svensk profil rakt igenom bidrar till respekten för svenskt försvar. Jag vill därmed inte säga att den operative planläggaren utomlands ser det på samma sätt, men bilden av Sverige är i mycket denna: De är alliansfria, de vill vara neutrala, de visar vilja och förmåga, genom att de skapar egen profil på materiel och förband.

Nu diskuteras på fullt allvar att lägga ner svensk flygindustri, att göra

oss helt beroende av import utifrån på det området. I samma ögonblick som detta beslutas förlorar vi mycket av trovärdigheten. Verkningarna för flygvapnet, för förbanden och för vår operativa förmåga kommer inte förrän om tio år, kanske ännu längre fram i tiden, men den psykologiska effekten är omedelbar, den internationella trovärdigheten drabbas bums. Vi kan inte säga att svensk flygplanstillverkning i många år har givit oss ökad trovärdighet utan att vara beredda att dra slutsatsen att lägger vi ner denna tillverkning så minskar självfallet trovärdigheten. Det är alltså en fråga om utrikespolitik och om trovärdighet för den.

Flera tidigare försvarsutredningar har gjort mycket detaljerade analyser. Viggensprojektet är mer genomarbetat, mer granskat än något annat anskaffningsprojekt någon gång tidigare i vårt land, inte bara inom försvaret utan över huvud taget. Viggens har jämförts, både som attackversion och som jaktversion, med alternativa utländska lösningar. Slutsatsen är mycket enkel: hade vi lagt ner de pengar som vi lagt på Viggens på att i stället importera flygplan utifrån, så hade vi i dag haft ett flygvapen med färre flygplan eller sämre flygplan, i varje fall flygplan sämre lämpade för våra behov. Det är inget bevis för att det kommer att vara så i framtiden, men hittills har vi alltså fått ett bättre flygvapen därför att vi har kunnat utveckla det efter våra egna behov.

Det var en mycket bister erfarenhet som låg bakom Per Edvin Skölds och andra politikernas satsning under 1940-talet på att bygga upp en svensk flygplansproduktion. När andra världskriget bröt ut hade vi ett miserabelt svenskt flygvapen, och det var den särklassigt största blottan i vårt dåtida försvar. Nyåret 1940 hade vi en beställning på 352 flygplan i USA. Av dem hann bara 36 levereras i sista stund över Trondheim eller över Petsamo längst uppe vid Ishavet, innan amerikanerna sade: Stopp, ni får inga fler!

Sanningen är att Sverige kom att sakna ett modernt jaktflyg under hela kriget. Det var först 1945 som vi kunde köpa mustangerna – f. ö. föga lämpade för att markera ett defensivt försvar, eftersom deras räckvidd tillät flygningar tvärs över kontinenter. Försök att köpa Spitfire från England och Messerschmitt från Tyskland hade misslyckats.

Det i slutet av 1930-talet skapade SAAB hade fullt upp att göra med bombflygplan. En provisorisk lösning på jaktflygplansfrågan blev det i hast improviserade J 22, byggt av stål och trä, därför att det inte fanns lättmetall över till jaktplansproduktion, och utrustat med en svag motor. Det var ändå en bedrift att kunna kopiera en amerikansk motor. J 22:an sattes ihop av delar som gjordes vid fabriker runt om i landet, där man inte visste vad prylarna skulle nyttjas till. Bitarna plockades ihop i en hastigt uppförd hangar ute på Bromma. Det var en djärv fantasi som gjorde det här möjligt, men vi vet att den bravaden aldrig kan upprepas. Lägger vi ned svensk flygplansindustri kommer den aldrig att kunna startas igen. Västtyskland är ett exempel på att man trots stora satsningar inte kunnat nå en högt utvecklad flygindustri. Några års avbrott för det flygtekniskt en gång så högt utvecklade Tyskland gav ett handikapp som

tycks nästan omöjligt att ta in.

Ännu ett exempel från krigsåren. Sverige var ett neutralt land som hade stort behov av spaning, att veta vad som hände på andra sidan Östersjön. Det var nödvändigt att skaffa spaningsflygplan. Vi beställde en fransk typ 1939. Det var dramatiskt värre, och vi försökte oss på byteshandel med luftvärn och litet av varje. Inget plan hann levereras innan kriget bröt ut den 1 september. Fransmännen bröt kontraktet. I stället försökte vi få en tysk typ. Tyskarna lovade och tog tillbaka. Allt verkade obestämt. Efter den 9 april stod det klart: tyskarna skulle inte komma att leverera något plan. Som en nödlösning tänkte man sig en holländsk typ, en Fokker. Den var inte lämpad för oss, men det var vad vi skulle kunna få. Så invaderade tyskarna Holland. Det blev inget av den affären heller.

Vad blev resultatet? Jo, ännu ett försök i Italien – Caproni. Vi fick ett antal flygplan som alla minns.

Varför kunde Italien sälja? Jo, Mussolini hade lovat Frankrike planen, men nu hade han gått med på Hitlersidan mot Frankrike, och vi fick köpa flygplanen. De blev ett mycket dystert kapitel – kvalitetsmässigt undermåliga plan med många haverier och många omkomna som följd.

Sådan var alltså situationen för ett litet land som i en akut situation var så starkt beroende av att få importera. Under efterkrigstiden har vi i stället kunnat lita till en svensk tillverkning av egenutvecklade typer med prestanda avpassade för våra förhållanden: Tunnan, Lansen, Draken, Viggen. Det är flygplanstyper som kanske mer än något annat har bidragit till att göra svenskt försvar respekterat utomlands under de här åren.

40 års uppbyggnad har alltså givit oss en flygindustri som har stora möjligheter att framställa produkter med just de egenskaper som behövs för våra speciella behov. Genom starkare motorer kan nästa flygplan få stor kapacitet och ändå bli väsentligt mindre. Kraven på hastighet stiger inte längre. Elektronik blir billigare än förr och kräver mindre utrymme. Alla de här faktorerna underlättar för oss att kunna åstadkomma nästa generation av flygplan i Sverige. Trenderna pekar inte uppåt på prestandaområde efter prestandaområde – de planar ut. Det är alltså nu lättare att följa med utvecklingen rent tekniskt än det har varit då Sveriges flygindustri lyckades – mot oddsen – att klara så kvalificerade kvalitetshöjningar trappsteg för trappsteg.

Skall vi då avstå från den möjligheten och i stället göra oss helt beroende av köp utifrån? Jag tror att det vore väldigt olyckligt. Det är svårt att i förväg sätta sig in i en sådan situation. Men jag tycker att det kan illustreras genom att vi tänker oss in i den situation som vi skulle ha varit i i dag, om statsmakterna 1972 hade följt överbefälhavarens förslag att på den då aktuella ekonomiska nivån avstå från vidareutveckling av Viggen till jaktversion. ÖB visste att det skulle ha inneburit ökade kostnader efter 1977, men han hade sparat en del pengar under perioden 1972–1977.

Till alla våra andra industriproblem 1977 skulle alltså ha hört en just

nu inledd avveckling av 9 000 jobb i flygindustrin. Till våra bekymmer med utländsk upplåning hade kommit att för de närmaste fem åren betala import av jaktplan utifrån för uppskattningsvis 3,5 miljarder kronor. Det är vad det skulle kosta om man importerade ett flygplan motsvarande Jaktviggen.

Jaktviggen är lämpad för svenska ändamål. Den kan operera också i delar av landet med svag stridsledning eller när stridsledningen slagits ut. Den kan landa på mycket korta banor, även vägbaser. Den kan betjänas av värnpliktiga. I NATO har man en helt annan basfilosofi: stora intensivt skyddade anläggningar betjänade av idel fackmänniskor.

På den internationella marknaden finns i dag, såvitt jag förstår, inget annat flygplan som skulle klara alla dessa krav – alltså anpassning till vår stridsledning, till vår helt unika basfilosofi och till våra värnpliktiga.

Vi kan skatta oss lyckliga, anser jag, att vi genom ett klokt beslut 1972 i flygplansfrågan nu slipper att 1977 vara hänvisade till import av flygplan i ett läge då kanske inget utländskt plan synes lämpat just för våra behov.

Amerikanska F 16 har beställts av Norge, Danmark, Holland och Belgien, men det planet skulle inte klara de svenska kraven. De här fyra små NATO-länderna kan ha planet därför att det kompletteras med det betydligt dyrare och mer avancerade F 15, som USA kommer att ha stationerat i Europa. Men det neutrala Sverige kan inte överlåta en del av luftförsvaret på en supermakt.

Skall vi avstå från möjligheten att också för framtiden skraddarsy flygplan för just våra behov? Risker är då att vi får lägga ner mycket pengar på enheter som har dyrbara prestanda som vi inte behöver, samtidigt som dessa plan kanske blir farligt sårbara när det gäller egenskaper som är viktiga för oss, t. ex. att planen skall passa våra baser. Vi skulle få ett mycket starkt utlandsberoende, exempelvis när tekniker och piloter skall utbildas, för att inte tala om underhållet under ett eller ett par årtionden.

Försvarsutredningens majoritet har åtskilligt att säga om det beroende som följer om man på ett sent stadium i anskaffningen är helt i händerna på andra stater, alltså vid direktimport och i viss mån vid licenstillverkning. Det är en väsentlig säkerhetspolitisk synpunkt. Men jag tycker att utredningen missat det viktigare argumentet, nämligen att det inte alls är säkert att det finns ett för våra förhållanden lämpat plan att tillgå under 1990-talet. Kan vi själva genom en inhemsk utveckling ange exakt de egenskaper som skall prioriteras med hänsyn till vår miljö och de kostnadsramar vi bestämmer, är vi i ett långt bättre läge än om vi tvingas välja bland det mycket ringa antal typer som kan väntas ha utvecklats i andra länder för deras speciella behov.

Närmast aktuellt är det s. k. B3LA. Utvecklas inte detta plan, betyder det att övre Norrland kommer i ett långt sämre läge. Något utländskt alternativ finns inte med i bilden. Det här är särskilt allvarligt, eftersom just Nordkalotten ansetts ha fått ökad strategisk betydelse under senare

år. Genom modern teknik kan man i ett mycket litet flygplan med förhållandevis blygsamma fartprestanda få in utrustning, lämpad för understöd just åt arméstridskrafter. Däremot är planet inte alls lämpat för t. ex. spanings- eller attackuppdrag långt ute till havs. För det ändamålet har vi i stället Viggen i ny version.

Ett beslut i år om att avveckla flygindustrin skulle göra att svenskt näringsliv förlorar en värdefull spjutspets. En lång rad teknikområden skulle därmed tas bort från vårt land. Värnpliktsutbildning, kaserner och militära staber ger knappast några bidrag till landets ekonomiska utveckling, men de delar av försvarsanslagen som gått till inhemskt utvecklad materiel har kraftigt bidragit till att öka det teknologiska kunnandet i svenskt näringsliv. Placerar vi pengarna i import, är det uppenbart att vi inte får den bonuseffekten.

Det kvalitetstänkande som spritts genom den här industrin och dess underleverantörer har sannolikt varit av oskattbart värde för att öka landets möjligheter att hänga med i utvecklingen på en rad områden. Ingenjörsvetenskapsakademien visade nyligen i en undersökning åtskilliga sådana exempel inom elektronik, hållfasthet, nya materialtyper osv. Förhållandevis billiga kompositmaterial kommer antagligen att ersätta metaller i viktiga delar av flygplan. Skall vi få del av den tekniken i vårt land eller ej? Skall vi behålla den handlingsfrihet i framtiden som det innebär att ha industrier som kan hålla samman komplicerade system, eller skall det som byggts upp under 40 år tillåtas skingras under några få år? Det kan ge en kortsiktig besparing, men i längden blir det sannolikt mycket dyrt, om det betyder att vi måste öka importen av försvarsmateriel samtidigt som vi ger minskade möjligheter för näringslivet att nyttiggöra sig viktiga tekniska nyheter. Det vore verkligen en bakvänd industripolitik att det närmaste året avveckla en av våra mest avancerade teknikindustrier. Det skulle också beröva oss möjligheten att vara med i framtida europeiska försök att bryta den amerikanska dominansen på civilflygindustriområdet.

I land efter land, även i utvecklingsländerna, söker man nu bygga upp begränsade egna flygindustrier. Det vore internationellt sett minst sagt uppscendeväckande, om Sverige i det läget skulle gå en motsatt väg och lägga ned vad som här byggts upp under 40 år. Det är extra anmärkningsvärt, eftersom det så fullständigt strider mot behoven hos en stat som vill stå alliansfri och neutral.

1972 hade, enligt min mening, ÖB fel i sin avvägning mellan utveckling av flygplan och andra komponenter i försvaret. Jag är helt övertygad om att statsmakterna gjorde en bättre avvägning, sett ur ett säkerhetspolitiskt helhetsperspektiv. I år är jag rädd för att vi kan begå ett mycket allvarligt misstag genom att den här gången slaviskt tilltro ÖB mer än statsmakterna gjorde 1972. Säkerhetspolitiskt vore ett beslut om nedläggning av flygplansindustrin det allvarligaste som den svenska riksdagen i säkerhetspolitiskt avseende fattat under efterkrigstiden. Tilltron till vår förmåga och vilja att vara alliansfria skulle drastiskt kunna minska. Det

är viktigt att de här frågorna blir belysta före de beslut som skall fattas senare i år.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var som vanligt mycket intressant att höra Hans Lindblad hålla ett försvarspolitiskt anförande. Jag kom att tänka på en av de gamla historier som vi brukar uppbygga varandra med här i riksdagen och som handlar om en tidigare entusiast för en annan försvarsgren. Det var flottan det gällde den gången. Han hade hållit ett anförande, som jag förställer mig på sitt plan kan påminna om herr Lindblads här i dag. Den efterföljande talaren lär ha replikerat: Jag beklagar att jag inte kan följa den ärade talaren på hans väg från sjöslag till sjöslag.

Nu ligger det inte någon poäng i att i stället säga "från flygplan till flygplan", och med tanke på herr Lindblads södra vanor skulle historien också i övrigt vara helt misslyckad i det här sammanhanget. Men det intressanta är frågan i vilken kapacitet herr Lindblad yttrar sig. Först talar han om att lägga ned svensk försvarsindustri. Herr Lindblad har naturligtvis läst den socialdemokratiska reservationen, där vi framhåller att vi visserligen anser det vara en fördel att vi tar fram vår försvarsmateriel själva men att exempelvis i Viggen bara 60 % av materielen har genuint svenskt ursprung. I övrigt är det fråga om tillverkning på licens eller import. En förändring behöver kanske bara få gradmässiga konsekvenser. Vi säger också att vi räknar med att de skolflygplan som vi behöver skall tillverkas inom landet.

Herr Lindblad har nu engagerat talat för utveckling av det nya lätta attack- och skolflygplanet B3LA. Jag betraktar Hans Lindblad som folkpartiets kunnigaste försvarspolitiker, och han är en betydande kraft i riksdagens försvarsutskott. Jag föreställer mig att herr Lindblad bör känna sig mycket kritisk mot sina borgerliga kolleger i försvarsutredningen som inte har skrivit lika bestämt som herr Lindblad antagligen önskar när det gäller anskaffning av detta plan.

Jag vill verkligen fråga: Är det folkpartiets uppfattning i den här frågan som herr Lindblad företräder? Det innebär i så fall att man binder sig för ett projekt vars framtagande kostar sammanlagt 2,7 miljarder kronor, 1,6 miljarder under närmaste femårsperiod. Eller om man räknar per år över 300 milj. kr. ytterligare årligen i utvecklingskostnader. Hur skall det i så fall finansieras? Med sedelpressarna, med ytterligare utländska lån eller genom omprioriteringar från den sociala sektorn av samhället till försvarssektorn? Jag föreställer mig att det är av mycket stort intresse för många att få ett svar på detta.

Herr LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bengt Gustavsson undrade i vilken egenskap jag talade. Det kan jag kanske enklast besvara på följande sätt: som en person som är intresserad av svenskt försvar och som ser framför sig en situation, där vi kan begå ett mycket allvarligt misstag genom att kortsiktigt fatta

ett beslut utan att riktigt veta de långsiktiga effekterna.

Man har nu sagt att denna fråga skall diskuteras. Jag ser det som självklart att utnyttja varje tillfälle att försöka få fram argument, så att man inte efter beslutet säger: Vi hade inte tänkt på att våra flygare skall utbildas utomlands, att vi måste träffa ett 20-årigt avtal med en stormakt eller att de pengar vi sätter in i denna industri motsvarar vad vi varje år satsar på STU. Vill man då inte minska satsningen på teknisk utveckling, får man ta samma pengar och sätta in dem någon annanstans. Det må man ha argument för, men det är förvisso ingen besparing.

Jag tycker att det är viktigt att säga att det väsentliga är att man själv utvecklar och kan ange specifikationerna för ett flygplan. Om man sedan importerar delar till det må det vara hänt. Vi skall inte behöva anlägga gummiplantager här i landet för att kunna säga att varenda pryl och varje millimeter av planet är tillverkad i Sverige. Kan vi köpa gummidelar utifrån skall vi göra det, kan vi köpa en färdig motor så O.K. men vi skall ange i specifikationerna var planet skall kunna landa och vilka prestanda det skall ha. Det är det väsentliga. Då kan man säga att det är riktigt att köpa komponenter som är billigare utifrån. Det är viktigast att vi själva sätter ihop det. Dessutom, Bengt Gustavsson, tillverkas mycket inom landet på licens.

Var pengarna skall tas att betala detta är en fråga. Jag vet att riksdagen uttalat sig för byggnader på ungefär 1 miljard kronor de närmaste åren. Det är det största nybyggnadsprogrammet sedan andra världskriget. Vi är beredda – och det är tydligen även försvarsutredningen – att fullfölja ett svenskt robotprojekt som kostar bortåt en halv miljard mer än utländska enheter skulle göra. Det finns besparingar att göra som på kort sikt självfallet innebär sänkt effekt, men de kan återtats senare. Beslutet om flygindustrin är annorlunda därför att det är definitivt.

Till socialdemokraterna vill jag säga följande: Ni har talat för en strategi för ytförsvaret – man må gilla den eller inte – som B3LA verkar mer eller mindre skraddarsydd för, men det planet säger ni nej till. Däremot säger ni ja till den komponent som skall fylla fjärrstridsfunktionen långt ute till havs. Logiskt sett borde ni göra tvärtom. Men jag förstår att pengar den här gången kan ta över principen.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte bara fråga om pengar utan också om principer, även i det sistnämnda avseendet.

Det är riktigt att vi redan i samband med förra försvarsutredningen ställde oss bakom en politik som gav fjärrstridskrafterna en lägre prioritet än de stridskrafter som har att verka i de mer defensiva delarna av vårt försvar. Men så länge vi inte avskrivit möjligheten att vi kan bli föremål för ett större anfall måste vi ha något att sätta in också i den situationen. Där fyller A 20 en betydelsefull uppgift. Detta plan, som vi säkert inte får råd att anskaffa i några större upplagor, är också användbart för luftskyddet i de mer tillbakadragna delarna av vårt försvarssystem.

Det är klart att försvarsutredningen har uttalat sig för en hel del materiellanskaffningar. Herr Lindblad nämnde robotprojektet. Notera att vi socialdemokrater är betydligt försiktigare på den punkten än vad majoriteten i utredningen är!

Herr Lindblad presenterade sig med all rätt som en person som är intresserad av svenskt försvar. Mitt intresse går väl delvis i den riktningen också. Jag är intresserad av trygghetsfrågor. Den yttre tryggheten är en del, men försvarsviljan skulle inte gagnas av att man alltför avskärmat satsade på den trygghetsfunktionen och därigenom begränsade möjligheterna till ordentliga satsningar på den inre tryggheten. Det sistnämnda anser vi socialdemokrater vara ytterst angeläget, och därför tar vi det betydligt försiktigare när det gäller att avdela resurser till försvaret – särskilt dess militära delar – än den borgerliga majoriteten, tydligen med herr Lindblad som ivrig tillskyndare, är beredd att göra.

Herr LINDBLAD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ta upp två saker. Först och främst sade Bengt Gustavsson att man inte skulle avskryva de s. k. fjärrstridsförbanden så länge hotet utifrån fanns kvar. Förvisso inte. Men finns det inget hot utifrån behöver man inte heller ytförsvaret. Så om diskussionen om fjärrstridsförbanden skulle finnas eller inte var knuten till hotet utifrån var det egentligen en ganska onödig debatt.

Jag är glad över att ni nu inte fullföljer nedklassningen av fjärrstridsförbanden som princip. Ni accepterade ubåtarna och inom attacksystemet prioriterar ni de facto de delar av systemet som verkar utåt framför dem som skulle passa er egen strategi.

Vad sedan gäller ekonomin tycker jag att man på varje nivå skall försöka åstadkomma ett så bra försvar som möjligt. Det är min övertygelse att denna absoluta prioritering av kvantiteten – sedan må kvaliteten bli vad den kan därutöver – var felaktig redan när de franska marskalkarna hade den som princip på 1910-talet. Det gäller i stället att kritiskt granska förslagen, och den avvägningss Diskussionen måste vi föra.

Det finns då de som menar att man skall ge Sverige ett flygvapen av en viss kvalitet, oavsett om vi måste köpa materielen utifrån eller om vi kan göra den här hemma. Jag tror dock det blir dyrare att ta det utifrån, eftersom det inte utomlands finns just det som vi behöver. Skulle vi i år ha behövt fatta beslutet om att köpa jaktplan utifrån, hade vi antagligen behövt köpa två olika typer, varav den ena typen blivit mycket dyrare än det plan vi själva nu skaffar. Däremot är det logiskt av dem som anser att vi inte behöver något flygplan i framtiden att hävda att vi inte heller skall tillverka planen här, men det är obevisat att man utifrån kan köpa billigare plan än dem vi själva utvecklar. Ett är säkert: vi måste då göra om baser och utbildningssystem.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Gustavsson i Eskilstuna anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! De två föregående talarna har talat om försvarsfrågan. Den kommer också jag att uppehålla mig vid till viss del.

Herr Gustavsson i Eskilstuna har framfört sin och socialdemokraternas uppfattning om hur försvaret bör se ut. Det är den konventionella bild som vi har haft under efterkrigstiden. Det är alltså en uppfattning om hur försvaret skall utformas som jag och mitt parti inte delar – jag skall återkomma till det senare.

Det är visserligen sant som herr Gustavsson nämnde att socialdemokraterna med försvarsbeslutet 1968 bröt den ohämmade stegringen av de automatiska försvarskostnader som vi hade haft under 1950- och 1960-talen, men det var inte tillräckligt. Jag tror att den militärpolitiska utvecklingen i framtiden kommer att uppenbara detta för oss alla och att tvinga oss alla – även socialdemokraterna – att ta ett nytt grepp på det området och att följa den linje vidare som drogs upp år 1968.

Herr Lindblad har talat väldigt varmt för den svenska flygindustrin. Det är en uppfattning som jag inte heller delar, men jag vill påpeka för herr Lindblad – och det har även herr Gustavsson sagt – att en nedbantning av flyget och en annan inriktning av de flygande enheterna inte behöver betyda en utrotning av den inhemska flygindustrin. Det är en sak som man också kan se på flera olika sätt.

Hela den här debatten är naturligtvis influerad av försvarsutredningen, som nu har lagt fram sin slutredovisning efter tre års arbete med frågan om hur vårt försvar skall utformas. Förslaget har gällt den närmaste programplaneperioden, den närmaste femårsperioden, men med den långsiktiga planeringen vi har på detta område kommer utredningens förslag och de beslut som skall fattas på grundval av dem att få betydelse långt in på 1980-talet.

Hur kommer då det försvar att se ut som utredningen skisserar? Jo, vi får behålla samma organisation och samma inriktning av försvarsanställningarna som vi tidigare har haft. Det innebär en fortsatt satsning på ett s. k. "skalförsvär" med framför allt ett stort och dyrbart flygvapen som främsta komponent. Man försöker fortfarande inbillas svenska folket att det är möjligt att hindra en angripare att tränga in i landet, att striderna skall kunna föras utanför gränserna och således inte direkt drabba vårt eget territorium. För att uppehålla denna myt är utredningens borgerliga majoritet villig att satsa 52 miljarder kronor i direkta försvarskostnader under den närmaste femårsperioden. Till detta kommer ytterligare påslag för beredskap inom andra områden, varför de verkliga kostnaderna blir betydligt högre. Dessutom – och det höll ju herr Gustavsson med om – bör vi observera att alla summor har beräknats i penningvärdet från februari 1976, varför vi redan nu kan behöva öka dem med ett tioprocentigt påslag. De socialdemokratiska huvudreservanterna väljer att lägga sig strax under det borgerliga förslaget med en ram för femårsperioden på 50,5 miljarder kronor, dvs. ungefär 300 miljoner mindre per år. Vilket alternativ är inte detta! Men det är tydligen tillräckligt för att betecknas

som en nedskärning av försvarsutgifterna till förmån för barnomsorgen, vilket vi fick höra Olof Palme säga här i går. Sanningen är att det är ett bibehållande av den nuvarande kostnaden och att det borgerliga förslaget är en höjning, dvs. lika med upprustning. Detta har också direkt framgått av det anförande som herr Gustavsson i Eskilstuna höll här nyss.

Man frågar sig, herr talman: Var finns viljan och förmågan till ett nytänkande på försvarsområdet – ett tänkande som kan bryta ner de stelbenta doktriner, med rötter i andra världskrigets erfarenheter och styrda av det militära toppskiktets önskningsar, som hittills har format våra försvarsbeslut? Hur länge till skall vi ösa ut av våra knappa resurser för att hålla i gång en militärapparat som inte på något sätt kan garantera oss någon "säkerhet"? Vad vi behöver är en förutsättningslös debatt och en försvarsutredning som inte matas med material och underlag från det militära etablissemanget, utan ser på vår säkerhetspolitiska situation ur ett vidare perspektiv än det snävt militära. Det är symptomatiskt att den kvinnliga medlemmen i den nu slutförda utredningen, Maj Britt Theorin, är den enda som har haft vilja och kurage nog att skissera en annan ordning.

Vänsterpartiet kommunisterna är bestämd motståndare till en fortsatt miljardrullning till det militära försvaret. Den kritiken har partiet all anledning att skärpa nu efter det borgerliga maktövertagandet, som direkt har medfört en tendens till upprustning. Vi anser att ett neutralitetsförsvar är nödvändigt, men vi ifrågasätter det svenska försvarets nuvarande inriktning och den kostnad som den drar med sig. Det finns starka skäl för en omprövning av hur försvaret skall se ut och vad det får kosta.

För det första: Det är omöjligt för oss som liten nation att hänga med i kapprustningen. Vi orkar inte ens bibehålla vår relativa styrka mot omvärlden.

För det andra: Den uppbyggnad, som vårt försvar har fått genom okloka beslut i det förgångna och som är en kopia av stormakternas krigsorganisationer, är en dålig modell för ett neutralitetsförsvar. Vi kan aldrig hävda oss på samma plan som större stater. Därför är det meningslöst att satsa på offensiva enheter som pansarbrigader och attackflygplan av typ Viggen.

För det tredje: Vi har otvivelaktigt ett skede av avspänning, som markant skiljer sig från det klimat som rådde under 1950- och 1960-talen.

Och, slutligen, för det fjärde: Vår ställning som neutral stat och pådrivare i internationella nedrustningssammanhang stämmer dåligt med den topposition som vi intar i rustningsligan.

Vänsterpartiet kommunisterna förordar för sin del ett försvar som bygger på den allmänna värnpliktens idé, som är försett med moderna defensiva vapen och som är organiserat för ett försvar av det egna territoriet, dock befriat från den militära myten att det går att avvisa ett anfall utanför gränserna. Detta innebär en kraftig nedskärning av flygvapnet,

en fortsatt anpassning inom marinen till lättare enheter och en omorganisation inom armén till flera och lättare förband. Det är vidare nödvändigt att få en omfördelning av resurserna från den militära sektorn till andra delar av totalförsvaret, t. ex. civilförsvaret och sjukvårdsberedskapen. Härigenom kan kostnaderna sänkas, kanske till hälften, och vem kan påstå att vår säkerhet på något avgörande sätt försämras av det?

Tvärtom skulle detta, som jag nämnde tidigare, stämma bra med våra ansträngningar på det internationella planet för att åstadkomma nedrustning och därmed en vettigare användning av tillgängliga resurser. Det skulle befria oss från belastningen att uppträda med två ansikten, en attityd som vi intar både när det gäller rustningar och när det handlar om hjälp till utvecklingsländer. Vi talar vackert om behovet av nedrustning och en ny ekonomisk världsordning, men i handling visar vi ett annat beteende. Men en minskning av våra och andras rustningar är en tvingande nödvändighet för att åstadkomma en rättvisare fördelning av jordens resurser. Frank Barnaby, chef för SIPRI, har gjort en jämförelse mellan rustningskostnader och u-hjälp: "Världens totala militärutgifter uppgick år 1976 till över 300 miljarder dollar. --- Det är 25 gånger mer än det bistånd som utvecklingsländerna får, ---."

Även om Sverige intar en hedrande plats när det gäller direkt hjälp till utvecklingsländerna, så deltar vi indirekt i utplundringen av dessa länder genom att vi ger våra stora multinationella företag fria händer att investera i stater, där lönerna genom politiskt förtryck är – för företagen – behagligt låga. Det är ingen tillfällighet att São Paulo i Brasilien är Sveriges tredje största industristad, räknat efter antalet anställda i svenska företag. Brasilien är ett av de svenska multinationella företagens "älsklingsländer", men det finns andra av samma slag, t. ex. Sydafrika, Argentina, Chile och Iran. De utmärks alla av att lönerna är låga och att all opposition effektivt slås ned av regimernas militär och polis. Några allvarliga försök att begränsa att de svenska företagen utnyttjar den här situationen har inte gjorts, varken av den förra eller den nuvarande regeringen. Detta hänger samman med att Sverige är en del av det imperialistiska systemet. Det är inte bara våra stora företags investeringar som visar det, utan också vårt medlemskap i de rika, kapitalistiska staternas organisationer: Världsbanken, IMF, OECD, GATT och Oljeklubben. Trots detta har den svenska biståndspolitikern hitintills uppvisat positiva drag genom att vara till stor del obunden och genom att biståndet i många fall skett i gåvoform. Kravet att biståndet skall främja social utveckling och ekonomisk utjämning i mottagarlandet har också varit positivt.

Nu finns det emellertid i den borgerliga regeringens biståndspolitik en tendens till omprövning i negativ riktning. Dit hör utvidgningen av investeringsgarantier till att gälla praktiskt taget alla u-länder, oberoende av regim. Det kommer att stimulera svenska företags investeringar i sådana diktaturländer som nämndes tidigare. Till samma mönster hör

också förslaget om ökade bidrag till Världsbanken och Asiatiska utvecklingsfonden.

Vänsterpartiet kommunisterna motsätter sig en utveckling av det här slaget. Vi anser att svenskt bistånd i första hand bör gå till progressiva regimer och anti-imperialistiska rörelser i tredje världen. Vidare bör systemet med investeringsgarantier slopas och allt bistånd ges som gåvor utan bindningar.

Sverige bör ta konsekvenserna av sina uttalanden och i praktisk handling visa att de är allvarligt menade. Det gäller vår attityd i nedrustningsfrågan. Det gäller likaså vårt agerande i biståndspolitik. Dessa två problem hänger ihop, eftersom det är en fråga om hur våra resurser skall användas. Även om man inte gör en direktkoppling mellan våra militärutgifter och vårt u-landsbistånd och menar att båda kan ses som likvärdiga komponenter i vår säkerhetspolitik, så är det ändå klart att en minskning av våra rustningskostnader skulle möjliggöra en större insats på biståndsområdet. Och vad som gäller för oss i det fallet gäller ännu mer för världen i övrigt. Vill vi på allvar arbeta för en internationell avrustning och en ny ekonomisk världsordning måste vi överge den dubbelmoraliska attityden att tala om nedrustning samtidigt med att vi själva håller en stor militärapparat som ändå inte garanterar oss någon säkerhet. På samma sätt bör vi avhålla oss ifrån att utnyttja utvecklingsländernas underläge. Vi bör framför allt inte tillåta våra stora företag att profitera på låga löner i kapitalistiska diktaturstater. En omprövning av vår politik i dessa viktiga frågor skulle vara till nytta både för oss och för andra.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag vill först bara erinra herr Söderqvist om att vi för några år sedan ändrade benämningen på det svenska försvaret från krigsmakten till försvarsmakten. Av herr Söderqvists anförande fick man närmast uppfattningen att vi här har vapnen för användning i offensivt syfte, men även en försvarsmakt behöver ju ha rörliga styrkor med stor eldkraft.

Frågan om försvarets framtida inriktning och behov är en fråga om de säkerhetspolitiska bedömningar som vi gör. I stor utsträckning måste det bli tänkbara situationer någon gång i framtiden som blir styrande för de beslut som riksdagen har att fatta. Försvarsdebatten blir i många avseenden både tekniskt besvärlig och svårförståelig, om man bara ser den mot bakgrunden av aktuella konfliktsituationer, vilket bl. a. hänger samman med att det i tiden ligger ett långt avstånd mellan ett riksdagsbeslut om exempelvis utveckling och tillverkning av vapen och vapensystem och den dag riksdagsbeslutet fullföljts genom en färdig produkt. De beslut som riksdagen därför vid innevarande års riksmöte går att fatta i försvarsfrågan betyder i verkligheten inte så mycket för försvarets effektivitet i dag eller i morgon.

Det är däremot beslut som är av avgörande betydelse för försvarseffekten långt fram i tiden. Det finns exempelvis forskare – jag tycker det

är intressant att erinra om det – som funderat på när Norge borde ha planerat för det ur militär synpunkt föga tänkbara angreppsfallet den 9 april 1940. Dessa forskare menar att norskt försvar borde ha planerats och uppbyggts med sikte på detta strax efter första världskrigets slut. Så lång tid menar man alltså att det behövs i ett planeringssystem i försvaret. När vi därför i år går att fatta beslut i försvarsfrågan så är det den bedömning av säkerhetsriskerna i framtiden, som vi gör, som måste vara vägledande. Det måste bli bedömningar, som helt naturligt är ytterst osäkra. Det är ändock på dessa som vi måste bygga våra ställningstaganden. En av våra främsta militärer uttryckte detta en gång på ungefär följande sätt: Frågan är vad vi vill betala för något som förmodligen inte händer, men som, om det händer, får fruktansvärda konsekvenser. Ja, detta är förvisso ingen lätt fråga att ge svar på, men riksdagen tvingas ändå inom kort att göra det.

1974 års försvarsutredning konstaterade i sitt förra året publicerade betänkande Säkerhetspolitik och totalförsvar bl. a. att den finner det "vara föga sannolikt att rustningskontrollsträvandena under nu överskådlig tid kommer att leda till någon avgörande nedrustning". Utredningen utgår emellertid ifrån att nuvarande balans i Europa i huvudsak blir bestående mellan öst och väst, men att man inte kan utesluta att förändringar kan inträffa som leder till att något av maktblocken kan komma att få en dominerande ställning.

Detta påpekande är viktigt, då en sådan styrkeförändring i Europa givetvis skulle påverka vår situation. Redan nu finns emellertid inbyggda konfliktrisker, som kan beröra vårt land, genom bl. a. det stora intresse som båda blocken har i och omkring Norska havet.

Det är emellertid inte bara eventuella konfliktsituationer i vår omedelbara närhet som kan komma att påverka vår situation. Genom att supermaktens intresseområden numera möts eller skär i varandra i stort sett överallt runt om i världen, så kan en från början lokal konflikt, om den inte snabbt nog löses på fredlig väg, påverka situationen i vår närhet även om konflikthärden ligger mycket fjärran. Detta måste också beaktas vid utformningen av vår säkerhetspolitik och påverka våra försvarsbeslut.

1974 års försvarsutredning har i sitt nyligen publicerade slutbetänkande tyvärr inte kunnat ena sig kring en planeringsnivå, som motsvarar de krav som vi enligt mitt förmenande måste ställa på ett effektivt försvar. De socialdemokratiska ledamöterna ligger på en lägre nivå än den som de borgerliga ledamöterna enat sig om. Jag bortser i detta sammanhang helt från den av fru Maj Britt Theorin avlämnade reservationen.

Socialdemokraterna försöker framställa det borgerliga förslaget som en upprustning. Oppositionsledaren Olof Palme framhåller i sitt huvudförande i denna allmänpolitiska debatt att socialdemokraterna "säger nej till en ny upprustning".

Det är, herr talman, inte fråga om detta. I realiteten är de borgerliga ledamöternas förslag ett absolut minimum, som inte ens det helt kan

bromsa upp den nedgång i försvarseffekten som blivit ett resultat av 1972 års försvarsbeslut. Överbefälhavaren har också i sin kommentar till försvarsutredningens förslag påpekat att det fordras en högre anslagsram än den som utredningens majoritet föreslagit, för att skapa förutsättningar för en uppbromsning av den pågående urholkningen av krigsorganisationen.

Försvarsutredningens borgerliga ledamöter anser att ytterligare överväganden måste göras innan riksdagen kan ta ställning till frågan om utveckling och anskaffning av flygvapensystemet B3LA, dvs. ett lätt attackplan, som även är lämpat som skolflygplan. De socialdemokratiska reservanterna säger däremot klart ifrån – liksom herr Gustavsson i Eskilstuna nyss här – att det inte finns utrymme för utveckling och konstruktion av B3LA i av dem föreslagen planeringsram för åren 1977–1982.

Helt naturligt bör riksdagen innan den går till beslut om anskaffning av flygplan se till att man har en så hållbar ekonomisk grund som möjligt. Frågan är emellertid hur man skall kunna göra motsvarande ekonomiska bedömningar när det gäller exempelvis kostnaderna för inköp av flygplan från de fabriker i världen som kan komma i fråga. Jag vill där säga som herr Lindblad: i den mån vi över huvud taget kan få köpa plan som är lämpade för oss.

Att göra en sådan analys torde vara en helt omöjlig uppgift, och detta måste beaktas när man tar ställning till olika anskaffningsalternativ. Vi måste också vara på det klara med att om vi inte fortsätter att utveckla flygplan inom landet, så frånhänder vi oss framtida handlingsfrihet, och vi frånhänder oss också vårt lands kanske mest avancerade industri. Saab-Scania's flygdivision har försett oss och förser oss med flygplan speciellt anpassade för det svenska försvarets behov, och flygplanen har en kvalitet och prestanda som ingen har ifrågasatt. Det får i detta sammanhang inte heller förglömmas att utvecklingen inom försvarsindustrin, och inte minst då inom flygindustrin, har betytt mycket för utvecklingen av industriella produkter inom den civila sektorn.

Sysselsättningen inom försvarsindustrin skall naturligtvis inte vara styrande vare sig för vår försvarsplanering eller för försvarets anskaffning av materiel. Men man kan naturligtvis inte bortse ifrån att en produktion av exempelvis flygplan inom landet påverkar sysselsättningen. Vi kan inte heller bortse ifrån att köp från utlandet belastar vår handelsbalans – herr Lindblad var inne på samma resonemang – medan en stor del av utgifterna för inhemsk produktion går tillbaka i form av skatter till stat, landsting och kommun. En inhemsk utveckling och produktion av avancerade försvars- och vapensystem skapar dessutom förtroende för vår fasta vilja till neutralitet och oberoende, och den bevarar vår handlingsfrihet för framtiden.

Jag vill här – i likhet med herr Lindblad – erinra om de svårigheter vi hade 1939–1945, då vi bl. a. fick köpa planen Caproni från Italien och Ju 86 från Tyskland. Det var mycket dyrbara misstag som jag hoppas vi skall slippa upprepa.

Det som också är betydelsefullt att understryka i sammanhanget är att B3LA bl. a. har den uppgiften att det skall kunna understödja trupp under markstrid. Det är naturligtvis vår förhoppning att det inte skall behöva användas i den uppgiften, men det betyder naturligtvis oändligt mycket för den enskilde soldatens stridsmoral om han vet att han har detta stöd. Lika mycket betyder vetskapen om att han har ett duktigt befäl, en god utbildning och jämfört med fienden likvärdig materiel. Allt detta bidrar till att soldaten känner förtroende för det försvar som han medverkar i.

Tiden medger inte, herr talman, att jag tar upp frågan om den besvärliga befälsbristen inom försvaret, inte heller freds- och krigsorganisationens svårigheter när det gäller sjukvården. Jag vill här bara understryka vikten av att dessa för försvaret så betydelsefulla frågor verkligen löses på ett tillfredsställande sätt.

Vi har, herr talman, i vårt land något som herr Gustavsson kallar för folkförsvar. Det ligger naturligtvis mycket i detta uttryck. Det understryks av att försvarsutredningen numera inte bara gäller det militära försvarets inriktning – utredningen behandlar också de betydelsefulla uppgifterna för civilförsvaret, för det psykologiska försvaret liksom för det ekonomiska. Totalförsvaret är med andra ord en hela nationens kraftsamling kring uppgiften att försvara vårt folks nationella oberoende och frihet. Folkförsvarstanken understryks ytterligare genom att vårt försvar bygger på allmän värnplikt liksom på den betydelse som vi tillmäter exempelvis hemvärnet och frivilligorganisationer. Detta ger mig, herr talman, anledning att till sist ta upp ytterligare en sak, nämligen försvarsupplysningen.

I februari 1971 besvarade dåvarande försvarsministern Sven Andersson en interpellation, ställd av Gösta Bohman, angående en förbättrad information om den svenska säkerhetspolitiken och om totalförsvarets uppgifter. Statsrådet Andersson hänvisade då bl. a. till att en mängd material skulle publiceras och göras tillgängligt för att åstadkomma en offentlig debatt om försvarsfrågan. Han yttrade också i sitt interpellationssvar: "I skolans undervisning och yrkesvägledning har försvarsinformationen sin naturliga plats."

Försvarsutskottet behandlade i sitt betänkande 1975/76:11 en motion som tog upp de speciella problem som övergången från skola eller arbetsliv till värnpliktstjänstgöring innebär. Motionären, herr Gernandt, påpekade bl. a. att skolan gör alldeles för litet för att förbereda ungdomar inför militärtjänstgöringen. Remissyttrandena liksom utskottet underströk vikten av att skolan ger eleverna tillräcklig information om försvaret.

Såvitt jag vet har dessa understrykanden av bl. a. skolans informationsuppgift inte lett till några påtagliga resultat.

Försvarsutredningen säger i sitt betänkande bl. a.: "Utredningen anser det angeläget att de värnpliktiga före första tjänstgöringen genom skolans försorg orienteras om försvarets uppgifter och plats i samhället."

Försvarets fredsorganisationsutredning skriver i sitt slutbetänkande,

del I, bl. a. följande: "Omställningen från civil till militär miljö och verksamhet kan redan i fredstid vara besvärlig. Anledningen till detta torde bl. a. vara att de värnpliktiga inte har tillräcklig kunskap om försvarsmaktens uppgifter och särart." Man skriver vidare: "Den undervisning om försvaret som skolan ger synes otillräcklig och står inte i rimlig proportion till försvarets betydelse. Vi anser det vara angeläget att undervisningen byggs ut."

Jag har, herr talman, velat åberopa dessa fyra källor därför att jag tycker att det med hänsyn till dessa och till tidigare kammardebatter är angeläget att de ansvariga skolmyndigheterna nu verkligen beaktar försvarsupplysningens betydelse för våra ungdomar, så att de på ett tidigt stadium får förståelse för försvarets uppgifter och betydelse som fredsbevarande faktor liksom för de speciella krav som de kommer att ställas inför när de en dag skall göra sin värnplikt.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Vi kommer här i riksdagen att få en debatt angående den framtida försvarspolitik i samband med att totalförsvarspropositionen behandlas i värriksdagens slutskede. Därför har jag ingen anledning att i detalj kommentera de senaste inlägg som gjorts i årets remissdebatt. Det kan dock finnas anledning att komma med mera allmänna principiella anmärkningar med anledning av vad som framförts i debatten.

Jag vill då först understryka en självklarhet, nämligen att totalförsvaret är en av hörnstenarna i den svenska säkerhetspolitiken. Vi har valt att föra en alliansfri utrikespolitik med syfte att åstadkomma neutralitet i ett eventuellt krigsläge. Därav följer med logisk självklarhet att försvarskostnaderna blir betydligt högre än de skulle vara om vi i stället hade valt att gå in i en militärallians. Vi har valt. Om valet av denna säkerhetspolitiska modell råder det en övertygad enighet bland svenska folket. Jag är övertygad om att flertalet medborgare här i landet också är beredda att ekonomiskt ta konsekvenserna av denna säkerhetspolitiska och utrikespolitiska linje.

Samtidigt är Sverige en av de nationer som ivrigast arbetar för att åstadkomma en global nedrustning. Det är givet att det är ett mycket aktivt svenskt intresse, och måste vara det. Men jag vill betona att vårt engagemang i de strävandena inte står i motsatsställning till att vi i nuläget och i det näraliggande perspektivet vidmakthåller den svenska försvarsförmågan i så stor utsträckning som möjligt. Det är tvärtom så att en grundläggande förutsättning för att Sverige på olika sätt skall kunna göra insatser för att genom en rustningsbegränsning åstadkomma en bättre värld är att vi verkligen kan vidmakthålla vårt lands självständighet som nation och att vi dessutom är respekterade som en nation som till mycket högt pris är beredd att försvara vår självständighet och vårt oberoende. Vi är hela tiden beroende av vår omedelbara omvärld, som tyvärr inte alls karakteriseras av några rustningsbegränsningar – tvärtom. Det

pågår faktiskt en eskalering, i varje fall av den tekniska arsenalen, i de styrkor som finns i vår omvärld.

Det har från socialdemokratiskt håll anförts att den linje som i försvarsutredningen utkristalliserats från regeringspartiernas sida skulle innebära en svensk upprustning. Jag reagerar mot en sådan beskrivning. Även de nuvarande regeringspartierna lever i de ekonomiska realiteter vi har att räkna med. Det förslag som utredningsmajoriteten lagt fram innebär ingenting annat än ett fullföljande av den politik som fastställdes år 1972 och som icke medför någon upprustning utan tvärtom att den svenska försvarseffekten nedgår, både reellt och i förhållande till vår omvärld.

Jag kan t. o. m. säga att förslaget innebär att effekten går ned ytterligare utöver vad som var förutsatt 1972. Kallar man detta för en upprustning offerar man ärligheten för de politiskt taktiska bevekelsegrunderna.

Jag är tacksam för att det mellan de fyra stora partierna i Sveriges riksdag i många avseenden råder samstämmighet i bedömningen. Jag tror att det för vår säkerhetspolitiska trovärdighet är av ett utomordentligt stort värde. Det är bra att vi kan vara överens om att vi skall ha ett balanserat totalförsvar i enlighet med de målsättningar för totalförsvarets inriktning som riksdagen fattade beslut om senast 1972. Vi kan naturligtvis ha olika meningar om var de olika nivåerna ligger. Från regeringspartiernas sida är vi beredda att ta fram de resurser som behövs för vad vi anser oundgängligen nödvändigt just för att bevara trovärdigheten i den svenska säkerhetspolitiken. Det måste vara ett av de primära mål som vi har att ta ansvar för när vi skall ta ställning till dessa frågor i Sveriges riksdag.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Efter att först ha lyssnat på herr Lindblad och sedan på herr Strindberg och slutligen på försvarsministerns modesta tal känner jag mig frestad att säga att försvarsministern allt måste hålla ordning på sina hökar. De båda förstnämnda har ju talat för ett mycket kostsamt projekt ovanför den kostnadsram som de borgerliga ledamöterna i försvarsutredningen har rekommenderat.

Försvarsministern polemiserade mot orden "svensk upprustning". Såvitt jag kan påminna mig använde jag inte de orden, men det kan väl ändå finnas en viss täckning för dem. Den nivå för försvaret som vi socialdemokrater förordar är ju ett fullföljande av den nuvarande försvarsplaneringen, och kostnadsmässigt ligger det borgerliga förslaget ett par miljarder ovanför. Och ett par miljarder ovanför dryga 50 miljarder anvisar väl i alla fall en riktning uppåt.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag noterade också med tillfredsställelse att herr Gustavsson i Eskilstuna, som den omdömesgille politiker han är, inte använde ordet upprustning: det är andra företrädare för det socialdemo-

kratiska partiet som i denna kammare har använt sig av den vokabulären.

Herr Gustavsson i Eskilstuna gör emellertid indirekt gällande samma sak när han påpekar att försvarsutredningens majoritetsförslag innebär högre kostnader för försvaret än förslaget i den socialdemokratiska reservationen. Det är alldeles riktigt, även om man kanske kan räkna fram olika belopp. Om vi skulle gå den väg som herr Gustavsson i Eskilstuna anvisar skulle det givetvis innebära en ytterligare svensk nedrustning. Det är vi helt överens om. Vad jag vill hävda är att vi har svårt att förena en sådan nedrustning med svensk neutralitetspolitikens trovärdighet över huvud taget, och den kunde också få andra konsekvenser.

Vi anser att den alliansfria utrikespolitiken är så väsentlig för vår framtid som oberoende nation att vi inte är beredda att ta de risker som kan uppstå om vi inte är beredda att satsa just det som är absolut nödvändigt för att vi skall kunna hävda vårt oberoende och i omvärlden skapa tilltro till vår avsikt och vår förmåga att i varje läge hävda vårt oberoende.

Herr GUSTAVSSON i Eskilstuna (s) kort genmälc:

Herr talman! Nu är vi tydligen överens om det där med upp och ned, och det är alltid något vunnet med det.

Tidigare uttalade herr Krönmark, om jag fattade honom rätt, sin uppskattning över att skillnaderna mellan de borgerliga partierna och socialdemokraterna på den här punkten inte är så stora. Nu förde han ett resonemang som gick ut på att skillnaderna är så stora att ett genomförande av det socialdemokratiska förslaget skulle kunna äventyra tilltron till svensk säkerhetspolitik. Jag måste verkligen protestera mot detta. Jag är helt övertygad om att de anvisningar vi vill ge för försvarsplaneringen medger ett försvar som väl räcker till för att vi skall kunna upprätthålla tilltron för en fast och konsekvent politik i internationella sammanhang.

Herr försvarsministern KRÖNMARK:

Herr talman! Jag registrerade med tacksamhet att det beträffande de säkerhetspolitiska bedömningarna rådde en samstämmighet, och det är jag beredd att understryka ännu en gång. När jag uttalade mig om de skillnader som föreligger var det inte detta jag tänkte på. I den reservation som bl. a. herr Gustavsson i Eskilstuna har undertecknat, föreslår ni – för att nu med anledning av denna debatt gå in på en detalj, även om jag tidigare sade att jag inte skulle göra det – ännu fler brigader än majoriteten. Ni säger er också kunna åstadkomma detta. Men denna tilltro skapar man inte genom skrivningar i vare sig utredningsbetänkanden eller riksdagstrycket, utan bara genom det man åstadkommer materiellt i verkligheten. Men den debatten får vi som sagt ta senare när vi skall fatta beslut i dessa frågor.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Gustavsson i Eskilstuna anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Den borgerliga regeringen har genomgående haft stora svårigheter att i handling omsätta sin tidigare svepande kritik av den socialdemokratiska politiken. Många av höstens löften gavs utan att man närmare övervägt kostnader, konsekvenser på andra områden, möjligheter att kompromissa sig fram inom regeringen, osv. Förmodligen ställer nu de borgerliga sin förhoppning till att allmänheten skall glömma. Låt mig därför komma med några påminnelser inom skolpolitikens område, som är fyllt av borgerliga reträtter.

1. Mindre skolor och mindre klasser är ett ofta framfört önskemål, som de flesta instämmer i. Så ock vi socialdemokrater. Men vi har ständigt tvingats att vara realistiska och pekat på kostnaderna och satt dessa mot alla övriga behov som finns inom skolan. För denna realism har de borgerliga under åren mycket starkt kritiserat oss.

Numera läser man dock att den borgerliga regeringens åsikt om generellt minskade klasstorlekar är "att det är ekonomiskt omöjligt", tillhör "ett drömsamhälle", osv. Så sent som i regeringsförklaringen i oktober månad utlovades likväl mindre klasser. Men pennan råkade slinta, gunås. Vad man avsåg var det resursfördelningssystem som riksdagen fattade beslut om våren 1976 på grundval av den socialdemokratiska propositionen om skolans inre arbete (SIA). Och visst! Genom detta socialdemokratiska förslag kan åtskilliga undervisningsgrupper göras mindre – inte alla, men där det finns starka behov av det hos eleverna, personalen, klassen eller skolan och sedan man först har tillgodosett t. ex. handikappade elevs särskilda behov.

Om vi är överens om detta viktiga skolpolitiska ställningstagande, vore det lämpligare att borgerligheten rakryggat anslöt sig till riksdagsbeslutet om SIA och slutade omge sig med löften som förfalskar verkligheten. Det är allvarligt för politikens anseende om de borgerliga t. o. m. i regeringens viktigaste dokument – dess regeringsförklaring – lovar sådant som man inte har någon som helst avsikt att genomföra.

2. Inte heller löftet om mindre skolenheter har omsatts i åtgärder. Med den i budgetpropositionen föreslagna investeringsvolymen kommer skolbyggandet t. o. m. att minskas jämfört med tidigare år. Resultatet enligt den borgerliga budgetpropositionen av önskemålet om mindre skolenheter blir därför: minskat skolbyggande, färre skolor.

De fagra löfterna om mindre klasser och mindre skolor var tydligen aldrig menade som annat än snygga slagord.

3. Ibland kan den nuvarande regeringens handlingslinjer vara förvirrande många. Först gör man tvärsäkra avståndstaganden från den socialdemokratiska politiken för att efter en tid komma till insikt om att det är säkrast att handla som socialdemokraterna tidigare gjort. Ett ex-

empel på denna slalomåkning i åsikter är förra veckans regeringsutspel om sysselsättningen. Där uppmärksammades också de ungdomar som inte fortsätter i gymnasieskolan och som har stora svårigheter att få en fast förankring på arbetsmarknaden.

Jag hör till dem som menar att skolan inte har gjort tillräckligt för att anpassa sig till dessa ungdomars behov och intressen. Ofta är de så skoltrötta att den utbildning som skulle kunna intressera dem måste vara ganska annorlunda än den vanliga skolans, helst med omfattande praktiska inslag gärna direkt ute i arbetslivet.

Den tidigare socialdemokratiska regeringen uppdrog därför åt en arbetsgrupp att utarbeta ett förslag till utbildning särskilt med sikte på dessa ungdomar. Arbetsgruppen har lagt fram sitt betänkande, som tillstyrktes i allt väsentligt när det remissbehandlades. Men för den borgerliga regeringen hade dessa ungdomars utbildningssituation inte större intresse än att man lade förslaget om korta, yrkesinriktade kurser åt sidan, vilket meddelades i budgetpropositionen.

Vi socialdemokrater motionerade naturligtvis. Det förslag arbetsgruppen utarbetat var alldeles för viktigt för att bli kastat i den borgerliga papperskorgen. Tillsammans med en smidigare och tidigare intagning föreslog vi korta, yrkesinriktade kurser för flera tusen ungdomar.

Kurserna skall utarbetas lokalt efter ungdomarnas förutsättningar och efter lokala arbetslivsförhållanden. Samspelet med arbetslivet är ytterst väsentligt, eftersom utbildningen måste ha en mycket konkret och praktisk arbetslivsanknytning, gärna direkt på arbetsplatserna. I de kommuner där detta prövats har ungdomarna, skolan och arbetslivet varit nöjda.

Ett par dagar efter det vi väckt en socialdemokratisk partimotion i denna fråga fann också den borgerliga regeringen att dess tidigare inställning var fel. Vi är glada att vi genom vår motion lyckades väcka regeringen, men helt har de borgerliga inte förstått vårt syfte. De korta yrkesinriktade kurserna är för oss inte enbart ett medel i kampen mot ungdomsarbetslösheten. Vi socialdemokrater ser dessa kurser också som ett sätt att anpassa gymnasieskolan till de ungdomar som har svårast att finna en meningsfull utbildning där. Betoningen av det tillfälliga i det borgerliga förslaget bör alltså ändras. Vi hoppas att de borgerliga kan komma till insikt om att socialdemokratin har rätt även på denna punkt!

4. Strax efter regeringsskiftet var uttalandena många om hur utredningars inriktning skulle förändras. En av dem var utredningen om den gymnasiala utbildningen. Denna utredning tillsattes av den socialdemokratiska regeringen sommaren 1976. Synpunkter från LO och TCO påverkade i hög grad direktiven, som bl. a. gav utredningen i uppgift att införa såväl studie- som yrkesförberedelse på alla studievägar och arbeta fram en studieorganisation inom gymnasieskolan som medger varvning av studier och arbete, dvs. återkommande utbildning.

Från moderat håll mottogs dessa utredningsdirektiv ytterst surmulet. Skolministern var också snabb att omtala att direktiven skall omarbetas.

Månad efter månad har nu gått. Utredningen väntar fortfarande på sina nya direktiv och fördröjs i sitt arbete.

Jag antar att vi efter denna långa tid kan förvänta oss genomarbetade direktiv som klart speglar de borgerligas inställning till reformbehoven för de gymnasiala utbildningarna. Årens kritik mot socialdemokratisk skolpolitik får tillfälle att omsätta sig i konkreta riktningssamtal, så att den socialdemokratiska synen på gymnasieskolans reformkrav kan ställas mot den borgerliga regeringens. När väl den borgerliga regeringen orkat arbeta fram de nya direktiven hoppas jag på en klargörande debatt!

5. En annan utredning vars arbete skulle få ny inriktning var utredningen om skolan, staten och kommunerna – SSK. Denna utredning arbetar med att föra ner beslutsrätt och ansvar för skolan till lokal nivå. Bl. a. skall statsbidragsbestämmelserna ses över.

Det nuvarande statsbidragssystemet grundas nästan helt på lönekostnaderna för lärare och skolledare. Ett ökat lokalt ansvar för skolan måste innebära att man lokalt får ansvar för skolans resurser och deras användning. Den centrala regleringen kring lärares och skolledares tjänster måste därför kraftigt minskas. Det senare misstros i hög grad av lärarnas fackliga organisationer. Den borgerliga regeringens skolminister skyndade raskt fram att ställa sig väl med lärarfacken genom att lova att "tanken på kommunal lärartillsättning skulle inte längre ingå i utredningsuppdraget". Om detta uttalande skulle tolkas så att statsbidraget också fortsättningsvis i huvudsak skulle utgöras av ett lärarlönebidrag med den centrala regleringen bestående, skulle det finnas mycket små möjligheter att fortsätta decentraliseringsarbetet inom skolan.

Väntan på de nya tilläggsdirektiven eller snarare avvecklingsdirektiven blev lång. Sammanträden inom utredningen inställdes. Många ifrågasatte om det skulle finnas anledning för utredningen att fortsätta sitt arbete, om regeringen hade den åsikt i decentraliseringsfrågorna som Britt Mogård uttalat. I budgetpropositionen av den 10 januari stod att läsa att tilläggsdirektiv utfärdats den 9 december, vilket förvånade många, eftersom dessa direktiv inte nått vare sig utredningen eller allmänheten.

Att man inom regeringen hade stora svårigheter med skolministerns uttalande var helt klart. Valet mellan att gå de lärarfackliga kraven till mötes eller att fortsätta decentraliseringsarbetet var tydligen svårt. I förra veckan offentliggjordes resultatet av månaders försök att tillfredsställa två helt motstridande opinioner och att samtidigt rädda ansiktet på Britt Mogård. De nya direktiven innehåller två sidor självklarheter.

Beträffande den springande punkten, tjänsteregleringen, sägs att utredningen bör "utgå från nuvarande reglering av behörighet och befordringsgrunder för lärartjänster i skolväsendet". Ja, självfallet! Alla utredningar måste naturligtvis i sitt reformarbete "utgå" från det som redan gäller. Slutsatsen sammantaget av de nya direktiven kan bara bli att utredningen skall fortsätta sitt arbete som tidigare. Den enda jag kan tänka mig är i behov av dessa intetsägande direktiv är skolministern själv för att försöka skyla sin reträtt genom dimridåer av ord.

I sak är jag naturligtvis glad för att utredningsarbetet får fortsätta. Jag tror att det är helt nödvändigt att alla de som berörs av skolans verksamhet får mera att säga till om. Det gäller eleverna, som måste ges större ansvar för den egna studiesituationen. Alla grupper inom skolpersonalen måste få större inflytande över sin arbetssituation. Föräldrarna måste stimuleras till att bli mer delaktiga av sina barns skolarbete. Om skolan skall kunna öppna sig mot samhället och mot arbetslivet krävs helt andra möjligheter att råda över det lokala skolarbetets organisation och innehåll. De som har det kommunalpolitiska ansvaret för skolan måste ges reell möjlighet att ikläda sig huvudmannaskapet genom att mycket av den centrala regleringen slopas.

Jag har inte i dag någon utmejslad uppfattning om hur allt detta skall bli verklighet. Säkerligen finns det också faktorer som talar emot en långtgående decentralisering av skolansvaret. Men jag menar att i det läget behövs verkligen decentraliseringsutredningen. Olika möjligheter bör få belysas av utredningen utan inskränkande direktiv. Det är därför bra att regeringen ändrade de förhastade besked som gavs i höstas. Jag önskar att SSK-utredningen nu får arbeta i lugn och ro utan applådnipande inbrott av det slag skolministern försökte sig på i höstas.

Sammanfattningen av den borgerliga skolpolitiken blir för min del:

De löften som väckte störst förväntningar – mindre klasser och mindre skolor – var enbart en läpparnas bekännelse.

I andra frågor sker ett slags slalomåkning mellan olika ståndpunkter.

Ibland verkar handlingsförslagen vara ytterst svårhävda.

På de flesta punkterna har dock de borgerliga funnit att det är säkrast att lägga sig i närheten av de tidigare socialdemokratiska ställningstagandena. –

Att inte bara kritisera utan att självständigt föra en konkret politik har knappast visat sig vara den borgerliga regeringens starka sida.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Jag hade tänkt att ge några allmänna synpunkter på svensk skolpolitik under senare år – allmänna synpunkter av bl. a. det skälet att jag inte själv suttit i riksdagen under den senaste perioden och därför inte kunnat följa händelseutvecklingen i detalj.

Jag vill dock på ett par punkter kommentera fru Hjelm-Walléns anförande. Jag tycker att hon är litet väl snabb att fälla en kategorisk dom över den nya regeringens handlande – den har ändock inte suttit så värst länge i kanslihuset. Och ytterligare en kommentar: Om man läser regeringsdeklarationen noggrant finner man att det inte är löften om mindre klasser som utställs. Små skolenheter och mindre klasser *eftersträvas*. Den som har följt SIA-debatten och även de tre borgerliga partiernas ställningstagande i riksdagen inser ju att det i första hand är mindre undervisningsgrupper som avses med den terminologin.

Om man ser tillbaka på den pedagogiska och skolpolitiska reformverksamheten kan man urskilja en viss rytm som ganska väl följer de-

cenniernas växling.

1940-talet var utredandets decennium framför andra. Två stora utredningar – 1940 års skolutredning och 1946 års skolkommision – arbetade hela decenniet. 1950-talet dominerades av försöksverksamhet med nioårig enhetsskola. Under 1960-talet var man så mogen för de stora genomgripande reformbesluten, grundskolereformen 1962, den första gymnasiereformen 1964 och den andra – integrationen av gymnasium, fackskola och yrkesskola – 1968. Allt detta har i hög grad gällt skolväsendets struktur och inneburit en fullständig omgestaltning. Det sekelgamla parallellskolesystemet har fått lämna plats för ett enhetligare skolsystem, och ungdomsskolan ovanpå den obligatoriska skolan har också blivit enhetligare.

Under 1970-talet har det inre arbetet stått i skolpolitikens centrum. Frågan om utvärdering av skolreformerna diskuterades livligt i början av 1970-talet och ledde fram till en kompromissartad lösning, innebärande att en rådgivande nämnd, pedagogiska nämnden, inrättades inom skolöverstyrelsen. Frågan om det inre arbetet i skolan blev föremål för en omfattande utredning som så småningom ledde fram till ett viktigt riksdagsbeslut våren 1976, ett beslut som dock först mot slutet av 1970-talet ledde fram till några mer påtagliga åtgärder. Det innebär att det kommer att dröja närmare tio år innan de tankar som planterades i direktiven till SIA-utredningen kommer att omsättas i praktisk handling. Så trög- rörligt är det svenska skolsamhället, så omständligt är det att genomföra reformer på skolans område.

Den skolpolitiska debatten under 1970-talet har, som jag uppfattat den, präglats av två skilda tendenser. Den ena består i en viss tillnyktring bland en del av de politiker som under det glada 1960-talet hade alldeles orealistiska förväntningar om möjligheten att med skolan som instrument förändra hela samhället i någon viss önskad riktning.

Man har nu insett att skolan i högre grad än man trodde är en funktion av det omgivande samhället, att den är en ytterligt komplicerad och svårmanövrerad organisation och att skolans elever vad beträffar attityder och värderingar utsätts för ett betydligt mera omfattande och säkerligen också effektivare inflytande i hemmen, i kamratkretsen och genom massmedia än i skolan.

Torsten Husén har i en nyligen publicerad bok – Jämlikhet genom utbildning? Perspektiv på utbildningsreformerna – gett en träffande beskrivning av denna överoptimistiska inställning och dess effekter. Han skriver: "Den enorma överskattningen av skolans möjligheter som 'framåtdrivande kraft' i samhället har bidragit till den konflikt med ideal (eller retorik) och verklighet i klassrummen som vi under de gångna 20–25 åren upplevt mycket starkt på båda sidor om Atlanten. Frustrerade lärare har, oberoende av sin uppfattning om lärarrollen i övrigt, upplevt sig ställda inför krav av omhändertagande och uppfostrande art som inte varit kongruenta med vare sig systemets organisation eller dess resurser."

Den andra tendensen i 1970-talets skoldebatt företräds av personer

som i allmänhet har liten eller ingen erfarenhet alls från skolans vardagsvärld. Jag skulle vilja kalla dem för de nya utopisterna. De hämtar oftast sin inspiration från skolkritiker utomlands, och ofta i länder med helt andra skoltraditioner och radikalt annat samhällsmönster. Freire, Illich, Christie, Postman och Weingarten är några av dessa inspiratörer och förebilder. Man kan tolka deras kritik på två sätt, antingen så, att den egentligen inte gäller skolan utan det samhälle som skolan utgör en del av, eller också så, att dessa debattörer till ytterlighet förenklar en komplicerad problematik. Detta innebär att deras kritik inte bidragit till några konstruktiva lösningar i svensk skolpolitik. Det finns tvärtom risk för att dessa skolkritiker spelar konservativa och reaktionära kve- rulanter i händerna och därmed i praktiken fungerar som ett slags skol- politikens Glistrupianer. Resultatet blir ofta att seriösa debattörer tvingas försvara skolan mot denna osakliga och orättvisa kritik, trots att en häl- sosam kritik av just skolan vore behövlig.

Det hävdas ofta att skolan tvingas arbeta med inbyggda målkonflikter. Detta är förvisso riktigt och värt att uppmärksamma. Strävan att träna eleverna i samarbete kommer exempelvis lätt i konflikt med en önskan om individuell framgång som – på både gott och ont – finns hos eleverna och som förstärks genom de grupprelaterade betygen. Det kan emellertid i dessa dagar vara värt att notera att detta betygssystem infördes i folk- skolan redan i början av 1940-talet och att motivet givetvis inte var att främja konkurrensen utan att åstadkomma en rättvisare betygsättning och därmed ett riktigare urval av elever till högre skolor än vad den tidens inträdesprov medförde. Syftet var alltså det allra bästa. I dagens heta betygsdebatt står också skilda mål gentemot varandra, mål som är svåröfrenliga men som vart och ett för sig är värt att sträva efter: å ena sidan en önskan att åstadkomma en anda av samverkan och kam- ratskap och undvika konkurrens och stress och å andra sidan krav på rättvisa och rättssäkerhet vid bedömningen av elevernas prestationer och förutsättningar för fortsatta studier på olika vägar.

Det är viktigt att vi noggrant analyserar och blottlägger de målkonflikter som finns och att vi blir medvetna om skolans s. k. indirekta funktioner. Men det är slarvigt eller ohederligt att påstå eller förutsätta att det är en enkel sak att röja undan allt det negativa. Det finns inga enkla pa- tentlösningar. Skolans värld är dess värre sådan att vi inte kan komma ifrån målkonflikter. Det är ju också något som karakteriserar samhället i övrigt och dessutom varje enskild människas liv. Vi kommer ständigt i sådana situationer att vi har att välja mellan mål som är åtråvärda, men som är omöjliga eller svåra att uppnå samtidigt. Strutspolitik är inte till glädje i något sammanhang.

Även om nu en del av den kritik som riktas mot skolan är osaklig och aningslös, är situationen inte desto mindre den att allt inte är så bra som det borde vara. Mycket kan bli bättre och måste bli bättre. I en situation då staten tvingar en människa att ge nio år av sitt liv åt skolan är det också samhällets skyldighet att ge bl. a. de kunskaper och

färdigheter som detta samhälle kräver och som man förväntar sig att medborgarna skall ha.

Det finns skäl att hoppas att den färdriktning som SIA-utredningen pekat ut och som riksdagen lagt fast skall leda till en bättre skola. Men det vore oklokt att inbilla sig att SIA-skolan ger lösningar på alla problem och att det skulle vara relativt oproblematiskt att införa den. Vi har hamnat i en situation, som inte är så alldeles gynnsam för en sådan utveckling. Strävan att ge skolan möjligheter att anpassa verksamheten till lokala behov och förutsättningar möts nämligen av strävanden i motsatt riktning.

Under de första hundra åren av den svenska folkskolans tillvaro fanns en medveten strävan att göra den så likformig över hela landet som möjligt. Lagstiftning, inspektionsverksamhet och statsbidragsbestämmelser var de instrument som man främst använde sig av. 1970-talets skolpolitik visar som nämnts en annan trend, nämligen att anpassa skolans verksamhet till det starkt differentierade samhälle som Sverige i dag utgör. Decentraliserat beslutsfattande och friare användning av statsbidragen är några av de instrument som nu ställs till kommunernas och skolornas förfogande.

En absolut likformighet framstår inte längre som ett mål i sig. Det är inte organisation och resursanvändning som bör vara lika utan de faktiska och konkreta möjligheterna för barnen att utvecklas på bästa sätt. De krafter som nu strävar efter maximal likformighet representeras inte längre av riksdag och regering utan av fackliga organisationer. Det är därmed upplagt för en kraftmätning mellan växande fackliga anspråk och den politiska demokratin.

Denna problematik ser nu ut att i så hög grad komma i centrum, att det intresse som borde ägnas åt de pedagogiska problemen riskerar att komma i skymundan. Det finns samtidigt ett starkt behov av att bättre lära känna skolan som organisation. Vid den konferens som Vitterhetsakademien anordnade förra veckan – Människan i tekniksamhället – talade en företagsekonom, professor Eric Rhenman, över ämnet "Byråkrati och demokrati – ett organisatoriskt dilemma" och tog exempel från den svenska sjukvårdsorganisationen. Det kan vara skäl för oss som är engagerade i skolfrågor att ta fasta på en del synpunkter som han framförde. Han menade att sjukhusorganisationen karakteriseras av följande fyra drag: professionell grundstruktur, starkt byråkratiserad administration, fackligt stödd företagsdemokrati samt politisk demokrati. Jag skall inte göra någon jämförande analys mellan sjukvården och skolan på alla dessa punkter men vill peka på ett par saker.

Skolan har onekligen ett starkt inslag av professionalism. Det tar sig bl. a. uttryck i att en rad befattningshavare har strikt avgränsade arbetsuppgifter med starkt specificerade behörighetsbestämmelser – t. ex. att undervisa och inte göra något annat, att undervisa på ett visst stadium eller att undervisa i vissa ämnen. En rad nya befattningshavare med specifika uppgifter har tillkommit. Skolan blir därigenom en stel orga-

nisation och föga anpassningsbar till nya behov.

Vad företagsdemokratin beträffar så kommer den givetvis lätt i konflikt med den politiska demokratin. Det hotet svävade ständigt över arbetet i SIA-utredningen. Och det gällde inte bara lärarna och deras speciella intressen i fråga om arbetets art och arbetstidens förläggning utan även andra personalkategorier. Tanken att eleverna skulle kunna hjälpa till med diverse serviceuppgifter eller trivseluppgifter, t. ex. vid skollunchen, stötte exempelvis på så starkt fackligt motstånd att den fick lov att skrinläggas.

När det gäller inflytandet över verksamheten i grundskolan har vi i själva verket att göra med en besvärlig kollision mellan i och för sig rimliga och legitima intressen: de anställdas, elevernas, föräldrarnas och alla medborgares. De senare är till yttermera visso representerade i två med varandra konkurrerande system: ett statligt och ett kommunalt. Att i en sådan situation tala om skoldemokrati utan att ange vad man menar är givetvis helt meningslöst. Men den här frågan måste lösas på ett vettigt sätt. En vidgad lokal beslutanderätt för lärare, elever och föräldrar är angelägen, men det folkliga inflytandet över skolan får för den skull inte reduceras så långt att den politiska demokratin blir en chimär.

Jag har, herr talman, uppehållit mig ganska mycket vid den debatt som förts och förs om skolans problem. Det är ingen oviktig fråga. Mitt grundtema har varit detta att konstruktiva lösningar inte kan växa fram utifrån en ytlig och ensidig kritik av skolan och att den våldsamma förenkling av skolans problem som man finner i åtskilliga debattböcker och tidningsartiklar inte leder till något positivt.

En korrekt och nyanserad bild av skolans verklighet, en realistisk uppfattning om dess möjligheter i dagens komplicerade samhälle är en ofrånkomlig förutsättning för ett framgångsrikt arbete på att göra skolan bättre.

Fru HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Richardson sade att jag var snabb att fälla omdömen om den nya regeringen – dess tid har ännu varit så knapp. Men den har ändå varit så lång, att man hunnit göra de reträtter som jag nämnde i mitt anförande och ändra sina ställningstaganden på det sätt som jag tog upp. Mest uppseendeväckande är det väl att man nu tar avstånd från löftet om mindre klasser. Det har ju skett på olika sätt. Det har sagts här i dag men också tidigare.

I en intervju i Skolvärlden nr 30 år 1976 säger fru Mogård följande om mindre klasser: "Observera att skrivningen mindre klasser är felaktig." Felaktigheter i regeringsdeklarationen alltså. Jag tycker att det är ett ganska fantastiskt avslöjande. Vi måste ju fråga oss: När skall vi ta de borgerliga uttalandena på allvar och när skall vi inte göra det? Det måste vara någon reda i politiken.

Då är det således de minskade undervisningsgrupperna vi skall ena oss om – om klasstorlekarna inte skall minskas. Då får man höra att den borgerliga regeringen minsann gjort mycket på det här området efter-

som man ökat anslaget till särskilda medel på skolområdet – SÅS-medlen. Man har ökat det anslaget med 9 milj. kr., varav dock 8 miljoner går åt till löne- och prisomräkningar. En miljon blir över. Det är lika mycket som en krona per elev i grundskolan. Det är vad den borgerliga regeringen gör i budgetförslaget för att minska undervisningsgrupperna. Det är i sanning en högtflygande ambitionsnivå den borgerliga regeringen har.

Herr RICHARDSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har ingen anledning att blanda mig i den polemik som förts mellan fru Hjelm-Wallén och statsrådet Mogård. Jag vill bara vidhålla den uppfattning jag framförde för en stund sedan, nämligen att jag tycker att det är något orättvist att efter de första inledande månaderna avkunna en kategorisk dom över och komma med negativ kritik av den nya regeringens skolpolitik. Jag vill gärna citera vad som sägs om skolan i regeringsförklaringen:

”Reformpolitiken på skolans område förs vidare. Den skall syfta till en god utbildning anpassad till elevernas skiftande anlag och intressen. Små skolenheter och mindre klasser eftersträvas.”

Såvitt jag kan förstå finns det inget som motsäger att denna ambition fortfarande gäller. Även om fru Hjelm-Wallén nu försöker framställa de gjorda förbättringarna, t. ex. beträffande SÅS-medlen, som ganska begränsade är det ändock steg i rätt riktning.

Fru HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag gör inga kategoriska bedömningar för framtiden. Jag har tittat på vad som skett sedan regeringen tillträdde, och jag kan konstatera att det mesta som skett är att man trampat socialdemokratin i fotspåren. Det är mycket bra. Fortsätt med det, då blir politiken som bäst. Men vi kan väl i varje fall få påpeka reträtterna.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30.

§ 5 Anmäldes och bordlades

Motioner

1976/77:1344 av herr Svartberg *m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:56 om ändring i civilförsvarslagen (1960:74)

1976/77:1345 av herrar andre vice talmannen Magnusson och Nyhage

1976/77:1346 av fru Normark *m. fl.*

1976/77:1347 av herr Werner *m. fl.*

med anledning av propositionen 1976/77:58 om regionalpolitiskt stöd till Algots Nord AB och AB Eisner

Torsdagen den
3 februari 1977

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor* den 3 februari

1976/77:231 av fru *Sigurdson* (s) till herr statsrådet Ullsten om representation för de fackliga organisationerna i planerad u-hjälpskonferens:

Statsrådet Ola Ullsten har i ett tal i Uppsala aviserat en vad han kallar brett upplagd idékonferens om hur Sverige skall kunna stödja u-länderna i deras arbete att bygga upp en egen industri.

Till denna brett upplagda konferens har inbjudan utgått till företrädare för regering, myndigheter, kapitalägare och företagsledning. Däremot har ingen inbjudan utgått till företrädare för dem som arbetar i den svenska industrin, dvs. fackliga organisationer.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till herr statsrådet Ullsten:

Anser regeringen inte att företrädarna för arbetare och tjänstemän i den svenska industrin, dvs. de fackliga organisationerna, har några erfarenheter och kunskaper som skulle vara av värde i en s. k. brett upplagd idékonferens om hur Sverige skall kunna stödja u-ländernas industrialisering?

1976/77:232 av herr *Hugosson* (s) till herr industriministern om tidigareläggning av vissa brobyggnadsprojekt:

Vägverkets flerårsplaner upptar ett stort antal angelägna brobyggnadsprojekt. I nuvarande bekymmersamma situation för stål- och varvsindustrin bör det vara samhällsekonomiskt fördelaktigt att tidigarelägga brobyggandet och utföra åtminstone de större broarna i stål. Vägverket har nyligen i en skrivelse till regeringen presenterat brobyggnadsprojekt till en kostnad av nära 350 milj. kr. som snabbt kan komma till utförande och som skulle ge ca 2 500 årsarbeten främst inom stål- och varvsindustrin men även skapa sysselsättning inom trä- och betongindustrin. Självfallet skulle ett tidigareläggande av dessa brobyggen också tillgodose ett angeläget vägbehov.

Min fråga till herr industriministern mot denna bakgrund blir:

Kommer industriministern att medverka till ett tidigareläggande av angelägna brobyggnadsprojekt som leder till ökad sysselsättning inom främst stål- och varvsindustrin?

1976/77:233 av herr *Carlsson* i Tyresö (s) till fru bostadsministern om möjligheterna att spara elkraft i hushållen:

I en intervju i TV den 2 september 1976 uttalade centerns partiledare Thorbjörn Fälldin:

”Planverk, byggforskning, andra myndigheter visar att man med nu känd teknik och bättre isolering kan reducera energibehovet i våra lägenheter till hälften. Det bör ingen bestrida. Men hälften av all energi som förbrukas går till uppvärmning utav lägenheter och lokaler. Om du sparar in, enligt de möjligheter som står till buds, då är det en fjärdedel av all energiförbrukning. Du behöver inte spara mer än hälften av detta för att klara alla 13 kärnkraftsverken. Bevisa att det är fel då!”

Planverket har nu i en rapport till regeringen redovisat närmare vilka möjligheter som finns att spara energi i befintlig bebyggelse.

Med hänvisning till detta vill jag till fru bostadsministern ställa följande fråga:

Hur mycket elkraft kan sparas i det befintliga husbeståndet enligt de beräkningar som gjorts av planverket, och hur många kärnkraftsreaktorer motsvarar denna inbesparing?

1976/77:234 av herr *Rosqvist* (s) till herr arbetsmarknadsministern om SJ:s motorvagnsbeställningar:

Statens järnvägar får i budgetpropositionen medel för beställning av nya motorvagnar.

SJ har vänt sig till utländska tillverkare för förhandlingar om leverans av sådana vagnar.

Även svensk verkstadsindustri har möjlighet att tillverka motorvagnar. Köp av licenser för svensk tillverkning av utländska vagn typer anses vara möjlig.

Som framgår av prop. 1973:73 är krav på affärsmässighet den grundläggande principen för den statliga upphandlingen. Dock kan bl. a. sysselsättnings skäl erfordra vidare bedömningar än vad en strikt tillämpning av principen om affärsmässighet tillåter. Sådana vidare bedömningar skall ej göras av den upphandlande myndigheten utan av regeringen.

Är arbetsmarknadsministern villig att vidta sådana åtgärder att SJ:s motorvagnsbeställningar kan ske hos svensk verkstadsindustri?

Är regeringen beredd att – om så skulle erfordras – göra den vidare bedömning vid statlig upphandling som innebär att sysselsättnings skäl går före kravet på affärsmässighet?

1976/77:235 av herr *Eriksson* i Stockholm (vpk) till herr kommunministern om praktikanter i kommunal tjänst:

Praktikanter på den s. k. offentliga sektorn, främst inom barnomsorgen, utnyttjas på ett sätt som minst sagt måste betecknas som diskriminerande. För alla de ungdomar som har tänkt sig en utbildning som förskollärare krävs det s. k. förpraktik. Men det finns ingen garanti att praktiken leder till utbildning. Det finns fler ungdomar som är praktikanter än det finns utbildningsmöjligheter.

På grund av kommunernas dåliga ekonomi har man satt i system att

använda praktikanter som billig arbetskraft. Praktikanterna har samma långa arbetstid som utbildad personal och utför samma arbetsuppgifter som någon annan anställd skulle ha utfört, men de har en avsevärt lägre ersättning. Ersättningen varierar från kommun till kommun och sätts helt godtyckligt beroende på att praktiktjänsterna inte är reglerade av arbetsmarknadens parter.

Med hänvisning till det anförda vill jag till herr kommunministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att stoppa utnyttjandet av praktikanter i kommunal tjänst, och vad tänker regeringen föreslå för att förbättra praktikanternas villkor?

1976/77:236 av herr tredje vice talmannen *Eriksson* (fp) till herr kommunikationsministern om postnummer i telefonkatalogens adressuppgifter:

Många upplever det som en brist att postnummer inte finns införda i telefonkatalogen. Förslag har flera gånger framförts om en "sammanslagning" av postnummer- och telefonkatalogerna. En sådan åtgärd skulle säkert uppfattas som mycket praktisk.

I trafikutskottets betänkande 1975:2 avstyrktes en motion i ärendet med motiveringen att frågan var under utredning.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga herr kommunikationsministern:

Avser statsrådet att föreslå komplettering av adressuppgifterna i telefonkatalogen med postnummer?

1976/77:237 av herr *Feldt* (s) till herr kommunministern om ministerrådets initiativ till nordiskt samarbete:

Det för regeringens nordiska samarbete ansvariga statsrådet Johannes Antonsson har i tidskriften *Nordisk Kontakt*, nr 16 år 1976, uttalat följande: "Nordiska rådet bör även i framtiden vara basen för det nordiska samarbetet. De impulser och idéer och förslag som kommer därifrån bör ministerrådet sedan klä i konkret handling. Detta utesluter inte att ministerrådet själv kan och bör ta initiativ när behov föreligger."

Med anledning av detta uttalande vill jag fråga herr kommunministern Antonsson:

Är det verkligen regeringens uppfattning att ministerrådet bara skall ta initiativ till nordiskt samarbete i undantagsfall?

1976/77:238 av herr *Måbrink* (vpk) till herr industriministern om selsättningen vid viss statsägd träindustri:

Ljusdal är en kommun som har drabbats hårt av arbetslöshet och avfolkning. Ytterhogdal är en annan kommun som befinner sig i samma situation.

I Ljusdal finns en statsägd träindustri, Ljusdals Träprodukter. I december 1976 brann en del av den industrin. Den delen sysselsatte 35 anställda.

Nu vill man, under förvärdning att det saknas andra lämpliga lokaler i Ljusdal, flytta den del av tillverkningen som brann till Ytterhogdal. Enligt uppgift är det fråga om ett provisorium.

Det innebär att 35 anställda i Ljusdal kommer att ställas utan jobb t. v. I stället kommer 35 personer i Ytterhogdal att få jobb under en tid, ingen vet hur länge.

Mot bakgrund av det anförda vill jag ställa följande fråga till herr industriministern:

Kommer industriministern att vidta åtgärder för att hindra att man spelar hasard med de anställdas trygghet på det sätt som exemplet visar?

§ 7 Kammaran åtskildes kl. 17.58.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert